

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Fra
Vallekilde Folkehøjskole

28

Udgivet af Poul Hansen
september-1921

H. A. Rasensdal
med ansvar for trykningen

Fra *indlyd*

Vallekilde Folkehøjskole

28

Udgivet af Povl Hansen
september-1921

Statens pædagogiske Udgivningsforlag
København

Meddelelser.

Et fællesmøde for alle forhenværende lærlinge (elevmøde) afholdes her ved folkehøjskolen hvert år den tredje søndag i juli. Det begynder om formiddagen med gudstjeneste i Korskirken.

Efterårsmødet 1922 er bestemt til at afholdes i de fire dage søndag—onsdag d. 24.—27. septbr. De, der ønsker at overnatte her ved nævnte lejlighed, må selv medbringe tæpper (el. sængklæder) og håndklæder.

De tidligere årgange af »Fra Vallekilde folkehøjskole« er udsolgte med undtagelse af nr. 27. Denne kan fås mod til højskolelærer Valdemar Bennike at fremsende kr. 1,50 + 15 øre i postpenge. Ligeledes fås samme steds — mod fremsendelse af 50 øre + 15 øre i postpenge — en gengivelse af Viggo Pedersens tegning: »Ernst Trier taler«.

Hos undertegnede fås:

Små minder om små ting af Poul Hansen . . . . . 1 kr. 50 øre.

Ligeledes hos undertegnede så vel som hos enhver boghandler fås:
25 års skolevirksomhed i Vallekilde af Ernst Trier. I. 1 kr.

do. do. do. II. 75 øre.

Højskoleforstander Ernst Triers efterladte papirer i udvalg ved Poul Hansen . . . . . 1 kr.

Ernst Trier og Marie Abel, En brevveksling ved Poul Hansen . . . . . 3 kr. 85 øre.

Medlem af »Vallekilde folkehøjskoles lærlingeforening« kan enhver blive, som i årligt bidrag til foreningen betaler mindst 2 kr. (for hver 2 kroner indtegnet årsbidrag tilsendes et hæfte af årsskriftet). Vedkommende vil da i løbet af novbr. af kassereren få årsskriftet »Fra Vallekilde folkehøjskole« tilsendt på postoprævning. Forandring af adresser må mældes til kassereren inden hvert års 1ste septbr.

Poul Hansen.

Triers bogtrykkeri, Bredgade 32.

Kort efter min søster Maren Hansens død fremkom fra forskellige sider ønsket om at tilvejebringe et synligt minde om hende og hendes del i højskolens gerning. Enkelte nævnte en mindesten, andre et billede; men så snart tanken om en *mindebogsamling* var udtalt, vandt den øjeblikkelig den stærkeste stemning for sig; det var klart, hér havde tanken funden en form for mindet om Maren, som mange kendtes ved. Også vi her i Vallekilde syntes, denne løsning var både smuk og træffende. Fra Marens barndom havde bøgerne været hendes venner, hun elskede dem og sugede daglig af dem næring for sit liv, ligesom hun også havde fortrinligt greb på at lukke dem op og gøre deres skatte tilgængelige for andre.

Det udvalg, der var trådt sammen for at virkeliggøre tanken om en sådan mindebogsamling, fik fru Gudrun Mørch f. Trier til at udarbejde tegningen til et bogskab. Dette blev derefter lavet af snedkermester Jens Lund og malet af F. Hentzell, hvorefter det til stor pryd for „Hjørneskolestuen“ her blev stillet op for at modtage den rige bogskat.

Øverst oppe krones bogskabet af Marens billede i

en stilfuld indramning; længere nede findes i træskærerarbejde ordene: „Marens mindebogsamling“.

Gennem glasset i bogskabets døre ses de smukt indbundne bøger med de pyntelige rygge; længst nede under den fremspringende bænks sæde findes plads til tegninger, billedværker o. lign.

På familiens, mine medarbejderes så vel som på hele højskolens vegne bringes herved alle giverne vor bedste tak for den skønne og værdifulde gave.

Det bestemtes, at overdragelsen af denne gave til skolen skulde finde sted lørdag den 25. septbr., dagen før vort sædvanlige efterårsmøde. Omtrent halvandet hundrede mennesker havde givet møde, og dagen formede sig kønt og festligt. Kl. 3 samledes vi om mindebogsamlingen, og udvalgets formand, møller Jørgen Jørgensen, Hule mølle, skildrede, hvad Maren Hansen havde været for ham som ung elev, og påviste hendes betydning for højskolelivet i Vallekilde; flere havde ordet for at understrege eller udfylde, hvad Jørgen Jørgensen havde sagt. Sidst udtalte jeg på modtagerens vegne vor tak for gaven.

Så samledes alle — nu et par hundrede mennesker — om kaffebordet i øvelseshuset, og her holdtes en række korte mindetaler med mange varme og gode ord om hende, hvis minde havde kaldt os sammen på denne dag. I løbet af aftenen toges bøgerne nærmere i øjesyn; de er indbundne i stærke og smukke bind, og uden på hvert af dem står trykt de samme ord, som ses foran på bogskabet: „Maren Hansens mindebogsamling“.

De næste fire dage var helliget efterårsmødet, der vistnok kan betegnes som det største, vi nogen sinde har haft, når undtages jubilæumsåret 1915.

Ordførerne var højskoleforstanderne Lars Bækhøj, Ollerup, Frederik Nørgård, Antvorskov, og Helge Hostrup,

Til Dragsholm.

Vejlby; præsterne H. Fønnesbech Wulff, Vallekilde, C. Koch, Ubberup og A. Nørgård, Vejstrup; desuden professor H. C Frederiksen, Vallekilde, samt højskolens egne kræfter.

Vejret gennem alle mødedagene var vidunderlig skønt.

Min årlige og sædvanlige foredragsrejse i efteråret 1920 fik en forunderlig festlig indledning ved i dette år for første gang at gå gennem det genvundne land. Det var to rige og bevægede uger, hvori vi, min hustru og jeg, rejste ned langs østkysten, derefter tværs over den sydlige del og til sidst op langs vestkysten, hvor vi afsluttede foredragsrækken i Hvidding sogn.

Alt i alt har man vel lov til at kalde året 1920, genforeningsåret, for ét af de betydningsfulde også i den danske højskoles historie.

De mange elever fra „Nordslesvigsk skoleforening“ vil nu for fremtiden afløses af almindelige danske højskoleelever fra Sønderjylland med understøttelse fra

landsdelens amter til de uformuende, som vi kender det her nord for Kongeåen.

Sidste år viser én for os betydelig og ret uforklarlig nedgang i antallet af elever. Denne omstændighed, der også synes at kunne spores på enkelte andre sjællandske højskoler, finder måske nogen forklaring i de stærkt forhøjede priser på jærnbanerejserne; så meget er i hvert fald vist, at vi fra ikke så få fik den oplysning, at de havde egentlig tænkt at ville herover, men da de kunde regne ud, at rejseudgifterne iberegnet den uundværlige julerejse vilde løbe nær op mod de hundrede kroner, så — ja så opgav man tanken og blev enten hjemme eller på en af egnens skoler.

Skolen her har som flere andre af de sjællandske skoler bestandig haft langt de fleste af sine elever fra Vestjylland; men da det netop er disse de fjærnest liggende egnens ungdom, der i vinter „glimrede ved sin fraværelse“, har det bragt mig til heri at finde en slags forklaring på ovennævnte triste omstændighed.

Det har altid været noget overordentlig betydningsfuldt i den danske højskole, at de forskellige elevhold har kunnet samles fra alle landets amter og egne. Intet hjælper bedre til at lære de unge hvad Blicher udtrykker i verslinien: „til ét hus vi alle jo høre“.

Det vilde blive af skæbnesvanger betydning for vort arbejde, om de høje banetaxter vilde tvinge højskolerne til at blive lokalskoler, sådan som de af andre grunde for en del er f. ex. i Sverige. Gid det ikke må ske!

De vanskelige samfærdselsforhold i de senere år har også i anden henseende voldt os kvaler:

Vi kan ikke nu som tidligere gå ud fra, at eleverne ved skiftedagstid kan foretage en planmæssig rejse; i de senere år oplever vi det ene halvår efter det andet, at togene „ikke opnår forbindelse“, hvad der da bevirker, at de tilrejsende elever kan få lov til at til-

bringe ikke alene timer men halve dage på én eller anden tilfældig station undervejs. Hvad der forvolder både tidsspild, ærgrelse og bekostning for den rejsende;

Vintersport på boldpladsen.

men for os betyder det en kuldkastelse af hele vor planlagte modtagelse og forstyrrelse i det halvårige åbningsmøde af skolen.

Vinterskolens sang- og musikkor.

Sidste novbr. (1920) var det rent galt; de sidste af elevflokken skulde have været her ved middagstid; men ved den tid sad over halvdelen af skaren fast i Slagelse. Af den grund måtte vi opsætte åbningsmødet med indbudte talere til næste dag og se til, hvorledes vi kunde få tiden slidt for de allerede ankomne.

Om disse samfærdselsforhold under skiftedagens travlhed ikke bedres, bliver der vel ikke andet for end at opsætte elevernes ankomst til skolen et par dage eller tre, til den værste forstyrrelse kan være ovre.

Men det er ikke morsomt; tiden for et skolehold er kort nok i forvejen.

Hellig tre kongers dag, den 6te jan., dagen efter elevernes tilbagevenden fra juleferien, indviede vi vort ny skoleår med at fejre min hustrus 50 års fødselsdag. Ved den lejlighed opfriskedes atter den gamle beretning om selve dagen for hendes fødsel, således som Trier ofte senere havde fortalt den for sine børn:

Kort før Sigrids fødsel havde den kendte grundtvigske præst C. J. Brandt fra Rønnebæk (senere Vartov) gæstet Vallekilde højskole. Under hans besøg hændte det en dag, at Brandt og Trier sad og samtalede inde i sidstnævntes studerekammer, mens døren stod åben ind til dagligstuen, hvor fru Marie Trier sad ved sit arbejde. Samtalen derinde i studerekammeret blev efterhånden højrøstet. Brandt fortalte om en højskoleforstander af hans bekendtskab, der havde måttet opgive sin gerning, fordi hans kone hverken kunde finde sig til rette med skoleforholdene eller undvære bylivet og dets glæder. Brandt sluttede sin beretning med harmfuldt at udslynge de ord: „En højskoleforstander burde aldrig gifte sig, for de koner gør et *utåleligt vrøvl*.“

Denne udtalelse, der ikke gav plads for nogen undtagelse, sårede Marie Trier; hun vidste, hvad hun selv havde ofret og hver dag måtte ofre for at følge sin mand i den gerning, som var hans, og som nu også var blevet hendes. Glad og gærne fulgte hun ham uden nogen sinde småligt at tænke på sig selv eller gamle venner og livsvilkår fra det fornemme provstehjem i Dalum. Hun følte, at hun måtte have oprejsning og få Brandt til at indrømme plads for undtagelserne.

Marie Abel.

Men hvordan?

Så kom hellig tre kongers aften og med den eleverne, der havde været hjemme på juleferie.

Marie følte sig træt og havde sat sig til hvile oppe i dagligstuen; men nu tændtes juletræet i skolestuen, og Trier trådte strålende glad ind til sin hustru og bad hende følge med ned til festen og være med i de unges glæde.

Marie, der allerede følte, at hendes time nærmede sig, prøvede at undslå sig, men kunde dog ikke nænne at sige nej, da hendes mand så åbenbart satte stor pris på at få hende med.

Længe kunde hun dog ikke blive dér, men rejste sig, gik hen til Trier, kyssede ham og sagde: „Bliv du nu blot her hos dine karle; men jeg er nu træt og må gå til ro.“

Der var indrettet et lille, roligt værelse til hende i en sidebygning; dér gik hun nu over. På vejen

Fru Marie Trier med sin datter
Sigrid på armen.

kaldte hun på karlen og bad ham straks spænde for og hente jordemoderen. Ligeledes bad hun Sine Bentsen, søster til skolens lærer Andreas Bentsen, følge med og hjælpe hende til rette. „Kommer Ernst senere,“ sagde hun til Sine, „da sig, at jeg er træt og gjerne vil have ro.“

Hun sendte så Sine over i køkkenet til pigen, hylmandens Maren Sofie, med bud om at holde varmt vand til rede.

Da juletræfesten på skolen kl. 12 var forbi, gik Trier over for at høre, hvordan det stod til med Marie; men da han af Sine Bentsen fik hendes hilsen, gik han ikke ind.

Ved den tid var jordemoderen forlængst kommen til stede.

I det Trier gik tilbage til sit soveværelse, så han lys i køkkenet. Han gik derind og traf pigen i færd med at fyre under kedlen. „Men Maren Sofie,“ udbrød han, „går De her endnu så sent!“ „Ja, Trier,“ svarede denne med en vis dobbelt betoning, „vi skal have os et lille grin i nat.“

Trier opfattede hende, som vilde hun lave lidt ekstrakaffe til lærerne og de øvrige piger, inden de gik til ro efter den travle dag, sagde derfor blot godnat og gik.

Da klokken var 5 $\frac{1}{4}$ om morgenen hellig tre kongers dag, fødte Marie Trier sin lille pige til verden. Og klokken 6, da jordemoderen atter var rejst, og alting efter omstændighederne igen var bragt i orden, blev Sine Bentsen sendt ind efter Trier.

Frikvarter i marts.

Så snart han hørte Sines stemme, sprang han op, kastede i største hast tøjet på sig og skyndte sig over til Marie.

Idet han nu træder hen til hendes seng, så hun op på ham med et lykkeligt smil, slog derpå dynen til side, og dér lå barnet diende sin moders bryst.

Han knælede stille ned ved sængen men sagde derpå med en stemme, der på en gang var både forundret og bebrejdende: „Men Marie, hvorfor gjorde du dog dette?“

„Jo Ernst,“ lød hendes svar, „for at du nu kan

skrive til pastor Brandt, at højskoleforstander Triers kone *gør ikke vrøvl* “

Den lille pige, som den gang lå dér ved sin moders bryst er nu selv højskolekone i Vallekilde, og hun hører lige saa lidt som hendes moder til dem, der „gør vrøvl“.

Blandt de sædvanlige møder i Korskirken må i vinter vel særlig nævnes det, hvorved frk. Karen Jeppe skildrede forholdene i det ulykkelige Armenien. Dette

Forberedelser til gymnastikfesten ved vinterskolens slutning.

foredrag efterfulgtes og udvidedes næste dag med et nyt på højskolen. Sidstnævnte behandlede især det armeniske folks historie og dets vanskelige stilling mellem øst og vest ned igennem tiderne.

Påsken, der i år indtraf så tidlig, skærtorsdag den 24. marts, kom jo vinterskolen noget på tværs. Vor sædvanlige gymnastik- og afslutningsfest måtte allerede

afholdes søndag d 20. marts. Foruden gymnastik, sang, musik og foredrag havde vi i år i skolestuerne en udstilling af elevernes tegnearbejder.

Tirsdag eftermiddag, d 22. marts sluttede vinter skolens samlede undervisning; men mellem 20 og 30 elever blev dog tilbage, efter at hovedstyrken var rejst.

Frugtræerne i haven blomstrer.

For dem holdt vi så en slags „efterskole“, der først endte til månedens slutning.

I april måned har vi været meget optaget af at bringe til afslutning den udvidelse og omlægning af haven, som i fjor blev påbegyndt.

Mortensdag, den 11. nvbr. 1920 fyldte vor skoles gamle ven, professor H. C. Frederiksen, 80 år. De sidste 9 år af sit liv havde den gamle ansete skolemand tilbragt her i Vallekilde i Andreas Bentsens

gamle hjem, som nu ejes og bebos af hans søn Gudmund Bentsen.

„Den gamle professor“ har i al den tid været Vallekilde højskole en god ven og med iver og aldrig svigtende kraft deltaget i skolens gerning dels som fast foredragsholder og dels ved anden værdifuld skolegerning af forskellig art.

Selve fødselsdagen fejrede „Friser“ inde på hans egen gamle skole i Ordrup. Ved hjemkomsten her til Vallekilde næste dag blev han modtaget på festlig vis af skoleungdommen, der bragte ham et fakkeltog.

Hans nærmere vennekreds her på stedet samledes i hans hjem den næstfølgende søndag aften, og her blev da fødselsdagsbarnet hyldet, mens varme ønsker for fremtiden og levende tak for fortiden fandt udtryk i tale og digt.

Ved siden af skolearbejdet og den udstrakte foredragsvirksomhed rundt omkring i landet var Friser stærkt optaget som forfatter. Adskillige værdifulde bøger er i disse sidste år udgået fra hans hånd, mens ny var under udarbejdelse.

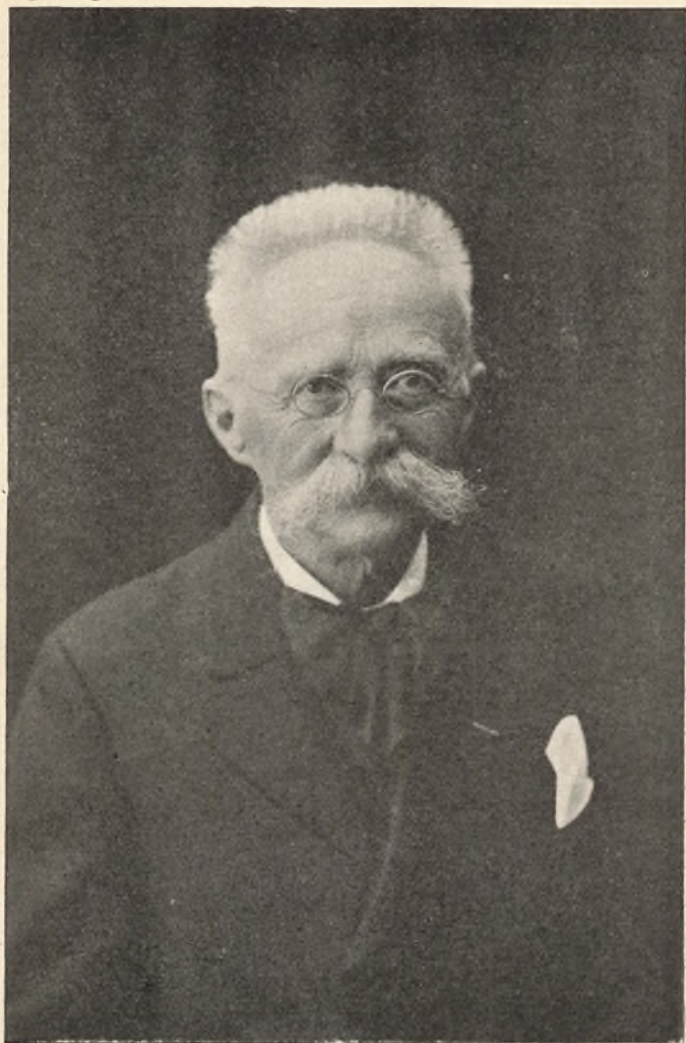
Lidet anede vi den gang, hvor kort der var til afslutningen af dette rige og virksomme menneskeliv.

For Friser gaves der næppe tungere tanke end den, om han i sit livs aften skulde blive så affældig og aflægs, at han ikke mere kunde virke i sine kære skoletankers tjeneste. Drejede samtalen herhen, kunde han udbryde: „Åh, kunde jeg dog opleve den lykke at stå her nede i foredragssalen og tale til mine kære elever endnu den sidste aften før min dødsdag!“

Underligt blev dette ønske ham opfyldt.

Søndag d. 6. marts kom vi ved en aftenunderholdning for eleverne netop til at savne lidt hjælp og talte med Friser derom. Han var øjeblikkelig villig til at yde den og brugte den halve timestid til for tilhør-

Prof. H. C. Frederiksen.

erne at fremsige digtet „Terje Vigen“, idet han, støttet af sin glimrende hukommelse, uden bogens hjælp frit kunde gengive det navnkundige digt.

Så fyldt af ild og kraft som af hans dybe forståelse var denne gengivelse, at ingen skulde tro, den mand var trådt ind i den femte snes.

Den påfølgende dags morgen havde Friser stået op til sædvanlig tid; men da han kom ind i dagligstuen, begyndte han at klage over frygtelige hovedsmerter, og få øjeblikke efter sank han sammen, ramt af en hjærneblødning, der straks røvede ham så vel bevidstheden som talens brug.

Her var al lægehjælp omsonst. Og mens han fra nu af henlå som i dyb søvn, ebbede livet ganske sagte ud, og torsdag morgen drog han — næsten umærkeligt — sit sidste suk.

Da Frisers forudgangne hustru, Fanny f. Hansen var jordefæstet på Gentofte kirkegård, skulde han også selv føres derind. Mens forberedelserne foretoges, blev hans kiste en stille aftenstund ført over i Korskirken, fulgt af de nærmestboende af valgmenigheden og af alle fra højskolen.

Næste dag foregik bisættelsen. Pastor Fønnesbech-Wulff, jeg og sidst den afdødes søn, adjunkt Holger Frederiksen, talte.

Deltagerne fulgte derefter kisten til Hørve st., hvorfra den i toget førtes bort.

Et ejendommeligt og skønt kapitel af højskolelivet i Vallekilde var dermed afsluttet.

Hans Christian Frederiksen fødtes i København den 11. nvbr. 1840, hvor hans forældre drev en handel. Efter at have stået i smedelære kom han ind på polyteknisk læreanstalt for at uddanne sig til ingeniør. Da han imidlertid nu stiftede nærmere bekendtskab med den mærkelige gamle skolemand Hans Schneekloth og

hans ejendommelige skoletanker, blev Frederiksen hurtig klar over, at det var i skolen hans egen fremtid grode.

I flere år var han nu lærer hos Schneekloth; men de to stærkt særprægede mennesker fandt efterhånden ud, at de nok helst hver måtte træde sin egen sti.

Frederiksen flyttede da ud af byen og begyndte på egen hånd sin egen skole med ét barn, og det var nok endda med et af „de vanskelige“.

Meget hurtig vinder han dog frem, og af hans privatskole i Ordrup (fra 1873) gik der snart ry viden om, og indmeldelser strømmede ind i hundredvis.

I det praktiske skoleliv var „Friser“ — som hans kendingsnavn blandt elever og venner snart lød — sikkert i mangt og meget en lærling af „gamle Schneekloth“; men for øvrigt var det let at mærke, hvor meget han har gået i lære både hos Grundtvig og Kierkegård, måske dog især hos den sidste. Af ham havde han lært den *enkeltes* ret og den enkeltens ansvar. Ud heraf voksede hos Friser frem den stærke, næsten voldsomme hævde af personlighedens ret og betydning navnlig da i al skolegerning. Alt det arbejde i skolen, der indeholdt gran af betydning, kunde efter hans opfattelse føres tilbage til lærernes personlighed som sin eneste kilde. Barnet trænger ikke alene til færdigheder, kundskaber og til opøvelse af sine forstandsævner; men det trænger til *liv*, det skal af læreren drages op i livets verden, det skal rustes i kampen for livet imod døden. Men den hjælp kan barnet og den unge kun modtage gennem lærerens personlighed. Ejer denne livet og dets værdier, da kan han give barnet del deri, ellers ikke. Midlerne, fagene, er her forholdsvis underordnede. Den rige lærerpersonlighed kan bruge alle fag fra „religion“, fra bøn eller salmesang, fra fædrelandshistorie og digtning lige ned

til tegning, skønskrivning eller den lille tabel. Men alt hvad en sådan lærer rører ved, må først smeltes, omskabes og modtage hans personlighedspræg, før det bliver brugbart stof i skolen. Kun gennem personligheden strømmer livets flod fra lærer til elev. „*Læreren er det vigtigste fag i skolen*“!

Jeg har en dunkel forestilling om, at denne Frisers mægtige hævde af lærerpersonlighedens vidundermagt kan hos ham en tid have stået fare for at stille barnets natur noget i skygge. Grundtvigs forunderlige, rammende udtryk „skolen for livet“ tror jeg først senere og efterhånden klarede sig for ham. Ti selv den stærkeste lærerpersonlighed er jo dog ikke her ene-rådende. Lige overfor ham står *barnet* med sine krav — ubevidste, men derfor ikke mindre virkelige. Og nu gælder det da, om disse personlighedsprægede livsværdier, som læreren tilbyder, også *tiltrænges* hos barnet. Denne side af sagen, den naturlige modtagelighed, er lige så vigtig som lærerens ævne til at optage æmnet, faget, og omstøbe det i sin personlighed. I „skolen for livet“ spørges der fra barnets side: Kan denne bestemte viden eller undervisning nære eller fremme livet i mig, netop nu i dette øjeblik, kan den optages i *min* personlighed og dér udnyttes til sammes vækst og udvikling netop nu; ti da — men også kun da — har den ret til at indtage sin plads i skolen. I modsat fald bør den bandlyses som anden ufordøjelig føde, hvor god den end til andre tider i livet og under andre forhold kunde være.

At dette Frisers syn på skolen i mangt og meget måtte komme i strid med den tid, hvori vi lever, er nærmest en selvfølge. Den herskende moderetning indenfor skolens område spørger ikke efter frihed for personligheden; for *den* er hovedsagen netop den tvungne organisation med al dens ydre ensformighed

Det er ikke lærernes ævner, ikke børnenes trang, der skal bestemme skolens opgave og arbejde; men det er staten, det mest upersonlige af alt. Derfor bliver resultatet ikke levende personligheder men død ensformighed; arbejdet sker ikke i frihed og under personligt ansvar men under fælles ensartet tvang, ikke i tillid men under tilsyn og kontrollering. Kort sagt alt det, som indbefattes under begrebet examensskole.

Det var da også dette examenskrav, der blev det skæbnesvangre i Frisers oprindelig så fuglefri skolevirksomhed.

Det var naturligvis langt fra alle forældre til børn i hans efterhånden store skole, der forstod, hvad deres børn her virkelig fik del i; fra mange lød både ønsker og bønner til Friser, om deres børn, der i følge forældrenes forudbestemmelse *skulde have* studentereksamen, dog ikke måtte opleve den lykkelige at blive hos ham og fra hans skole tage den. Det var dog så trist, om børnene nu tvært imod deres inderlige ønske skulde tages ud og overføres til en af de andre almindelige examensskoler.

Disse forældrenes ønsker og bønner syntes Friser ikke, han kunde overhøre. Den ånd og orden, som rådede i hans skole, skulde vel nok kunne magte at holde examenskravene indenfor sådanne grænser, at livet ikke vilde få mén deraf.

Og så bøjede han af og slap eksamen ind men kun for at gøre den triste iagttagelse, at eksamen ikke nøjedes med den finger, han vilde unde den, men efterhånden tog hele hånden, blev en gøgeunge, der lidt efter lidt fyldte sådan i reden, at de, som oprindeligt hørte hjemme dér, trængtes ud.

Han kæmpede imod, så længe han kunde; men trods al hans kærlighed til skolegerningen, trods alle hans glimrende ævner, forstod han, at her blev han

den lille. Examen lagde før eller senere beslag på elevernes interesser, deres tid og kraft. Der blev intet til overs for ham.

Der var kun ét at gøre, at trække sig tilbage. Og det gjorde han — afhændede skolen. Han fik den vel godt betalt og kunde leve økonomisk uafhængig; men hvad var livet for ham uden et arbejde i skolen? Gråt i gråt. Det var under sådanne forhold, at hans vej løb gennem Vallekilde. Ingen herude kendte Friser personligt, kun af omtale og lidt fra hans bøger. Men det gav os dog lyst til at få ham ud til vort efterårsmøde i september 1911. Han talte på mødets første dag om „En fornøjelig skoletime“. Han hørte nu os andre talere, og vi fik os til sidst en lang og meget levende samtale.

Under dette ophold herude vågnede tanken hos ham om at gøre skridtet fra den lærde skole over i folkehøjskolen, som han hidtil ikke kendte synderlig meget til. Da min kone den aften kørte ham til Hørve st., vendte han sig pludselig om imod hende i agestolen og udbrød langsomt og fast: „Ja, her vil jeg leve, og her vil jeg dø“. —

Min hustru forstod den dag ikke rigtig, hvad han mente med disse ord.

I november samme år gentog han besøget herude, og nu modnedes hans beslutning; han lejede sig ind i afdøde Andreas Bentsens hus og kom så i april 1912 hertil som deltager i skolearbejdet med den voksne ungdom.

Det var et rent særsyn at se den ild, kraft og varme, hvormed denne mand, som allerede den gang var hinsides „støvets år“, tog fat på sin ny — i mange måder — så fremmede opgave at være lærer i en folkehøjskole. Det kunde minde om den Valdemar Sejr, der som gammel mand, efter nederlaget ved Born-

Prof. H. C. Frederiksens hjem i Vallekilde.

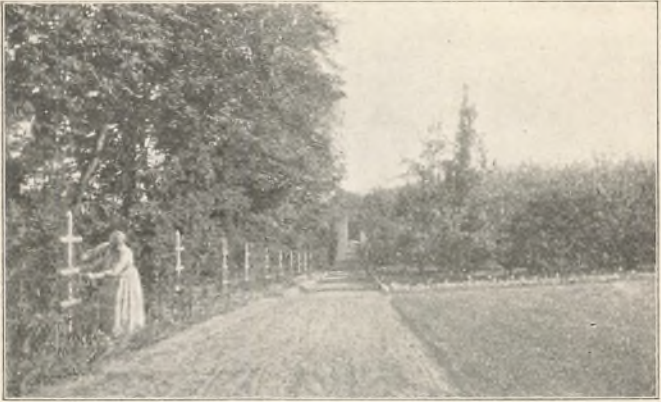
høved, rejser sig for at skabe sig et nyt navn, det lovførernavn, der skulde gøre ham lige så berømt som Sejr navnet.

Det var dog ikke alene eleverne, der kom til at nyde godt af denne mærkelige mands komme til Vallekilde, det var lige så meget alle os, som var bofaste her. Hans erfaring var så rig, hans iagttagelse og opfattelse så ejendommelig, hele hans fremtræden så festlig, at det alt lagde glans over vore sammenkomster og gav en forunderlig berigelse til vore talrige forhandlinger og samtaler.

Ja han vandt mange hjerter og megen kærlighed i de 9 år, han færdedes iblandt os.

Hans minde vil leve længe her.

Hans mest brændende ønske, at vriste den lærde skole ud af examens favntag, at gøre også den til en „personlig skole“, det så han ikke opfyldt; det efterlod han sig som en hellig arv til den næste slægt; måtte denne nu have bedre lykke til at løse opgaven.

Slyngroserne bindes op.

Onsdag d. 18. maj døde professor, arkitekt Martin Nyrop. — Den gamle kunstners første store opgave var opførelsen af den bygning, der skulde rumme den store nordiske udstilling i København 1888.

Ved omtalen af dette ejendommelige arbejde sagde han en gang: „Udstillingsbygningen i 1888 blev mit egentlige mesterstykke; men mit svendestykke, det var gymnastikhuset i Vallekilde“ (1884).

På samme udstillings plads opførte han siden sit mest berømte værk, Københavns rådhus.

Hans sidste og største arbejde var det prægtige Bispebjerg hospital. —

Blandt hans mange skønne værker indtager den ny fløj af Vallekilde højskole en smuk plads. Med sin sikre smag men uden overflødig pragt og ydre pomp minder den næsten om den gamle mester selv.

Da vi talte om byggeplanen, spurgte han mig, hvilken karakter han skulde give bygningen. „Skal den minde om ridderborgen eller den gamle herregård“, spurgte han.

Dette syntes jeg lå mine tanker noget fjærnt,

„men,“ foreslog jeg, „byg den over et kloster-motiv. Højskolen har flere berøringspunkter med klostret end med herreborgen.“

Denne antydning greb han straks og slog fast, at sådan måtte det være; og betragter man nu hans arbejde her, vil man atter og atter mindes klostret, mest

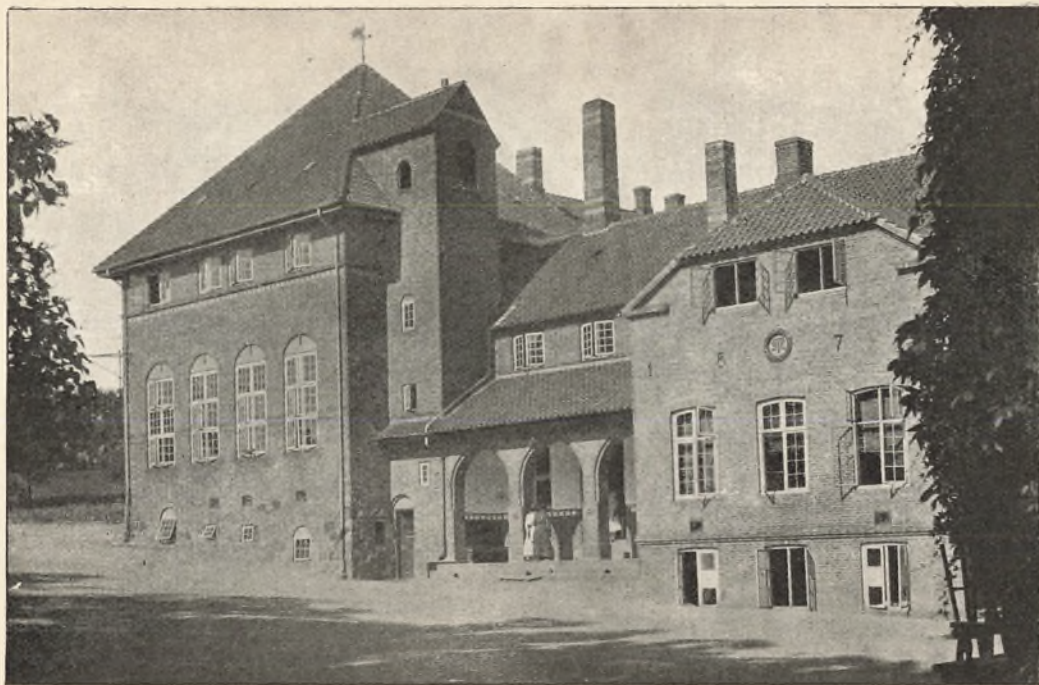

Ernst Triers mindestøtte.

måske om betragteren stiller sig nede ved øvelseshusets vestre gavl, hvor man ret for sig har buegangen og klokketårnet.

Vi takker ham i hans grav for, hvad han ved sit arbejde har bidraget til skolelivets hygge og tarv.

Martin Nyrup, der var født 1849 (på Holmsland), havde for et årstid siden trukket sig tilbage fra sin virksomhed og tilbragte hviletiden i sin villa ved Gentofte sø.

Folkehøjskolen i Vallekilde.

Endvidere har vi også i denne sommer måttet tage afsked med Kristoffer Andreassen Gulddammer, mangeårig lærer her ved højskolens afdeling for sømænd og fiskere. Da nævnte afdeling ved „fiskerhøjskolens“ oprettelse anden steds blev nedlagt, flyttede Gulddammer fra Vallekilde. I de sidste år bode han i Gørlev, beskæftiget med forskellig virksomhed.

Han, der selv havde været elev på Vallekilde høj-

I højskolens have.

skole, vedblev til sin død at være en af dens mest trofaste venner.

Et lille levnedsskild af ham findes længere fremme i årsskriftet.

Sommerskolen har i ikke ringe grad været præget af det vidunderlig skønne sommervej, der tillod pigerne rigtig at udnytte fritimerne i det grønne. Satte tørken end til sidst også her sit stempel på havens

træer og blomster, så er det dog vist, at det var et herligt sommervejr.

Fra det ny haveanlæg på Egebjerg.

Over vore udflugter (til Vejrhøj, til Dragsholm og til Skarritsø) hvævede sig den klareste blå himmel og

Spadseretur i haven.

det samme var tilfældet under elevmødet. Dette endte i år som i fjor med en kirke-koncert og aftensang i

Korskirken. En afslutning vi har lært at sætte stor pris på.

Frisers foredrag blev i den første del af skoletiden udfyldt af valgmenighedens præst Fønnesbech Wulff, Niels Hansen og Hans Trier Hansen. På slutningen af skoletiden kom højskolelærer Uffe Grosen hjem fra sit $\frac{3}{4}$ års ophold i England og Irland. Og så måtte han straks tage fat, hvor han sidst slap. Ligesom han også i fremtiden — fra nvbr. — på ny tager sit arbejde op her i Vallekilde.

Jens Andresen, som var her i fjor sommer, vendte atter efter denne lille udflugt hjem til højskolen i Vinding, og J. P. Voel flyttede til 1. maj op til Åbybro højskole.

Foruden Uffe Grosen venter vi til nvbr. min søn Folke Trier Hansen hjem som medhjælper i arbejdet. Han har efter sin forberedelse herhjemme nu i to vintre deltaget som lærling på den udvidede højskole i Askov og tillige i sommer gennemgået de unge højskolelæreres kursus sammesteds.

Selve elevflokket fik i sommer sit særpræg af det forholdsvis store antal, der skrev sig fra de nordiske brødrefolk, ikke mindre end 8 Islændinge (endda foruden 2 i kortere tid), 5 fra Norge (1 i kortere tid) og 1 fra Sverige. Men også herfra var der flere i kortere tidsrum end den måned, efter hvilken man først beregnes som elev.

Mange fremmede — også udlændinge — har i årets løb gæstet Vallekilde. Flere af dem har holdt foredrag. At opregne alle disse navne her har dog næppe synderlig værdi. Jeg indskrænker mig til et par.

Det første navn er Sally Høgstrøm. Det navn har god klang i Vallekilde højskoles historie. Hende var det, der i sommeren 1884 for første gang gjorde unge danske kvinder kendt med Lings „svenske gymnastik“,

og dette mindeværdige skete netop med eleverne på Vallekilde højskole. Sommeren efter vendte hun atter som gymnastiklærerinde tilbage hertil, og dermed havde den svenske kvindegymnastik gennem Vallekilde holdt sit indtog i Danmark.

Frøken Høgstrøm har vel gæstet Vallekilde siden den tid; men nu var der dog gået mange år, siden dette sidst skete. Hun må jo nu snart tælles blandt veteranerne i skolens lærerstab.

Frk. Sally Høgstrøm.
(Ungdomsbillede).

Ved frøken Høgstrøms komme hertil første gang var øvelseshuset fire måneder tidligere lige bleven indviet; nu kan det snart holde 40 års jubilæum.

Naturligvis måtte den svenske frøken atter „løfte sin røst“, hvor den før med så stor virkning havde lydt, prøve om nutidens elevflok bedre forstod „svenska“ end den tilsvarende mange år tilbage.

Det kan tilføjes, at for den dåd, Sally Høgstrøm udførte, da hun bragte den svenske kvindegymnastik til Danmark, fik hun af Danmarks konge, Kristian X, overrakt fortjenstmedaillen i guld under hans første kongebesøg i Sverige 1912. (Om Sally Høgstrøm og den svenske kvindegymnastik i Danmark se forøvrigt dette årsskrift nr. 16, side 44 o. flg.).

Den anden, hvis navn jeg i denne forbindelse vil

drage frem, er de danske højskolars gamle, trofaste ven, Mr. Thornton fra London. Han var her i flere

Eftermiddagskaffe i haven.

dage, og en aften fremviste han en række ypperlige lysbilleder fra Englands pantheon, den folkelige hellig-

Bryllupstog i Vallekilde.

dom, Westminster abbedi med de mangfoldige mindesmærker over Englands store mænd og kvinder.

Grundlovsdag. Flaget hejses.

Mr. Thornton, der nu er over 80 år, havde endnu kraft til på dansk at holde et foredrag om de skønne billeder.

Han må vel nu nævnes som en af dem, der bragte den første spæde forbindelse til veje mellem den danske folkehøjskole og hans eget folk. —

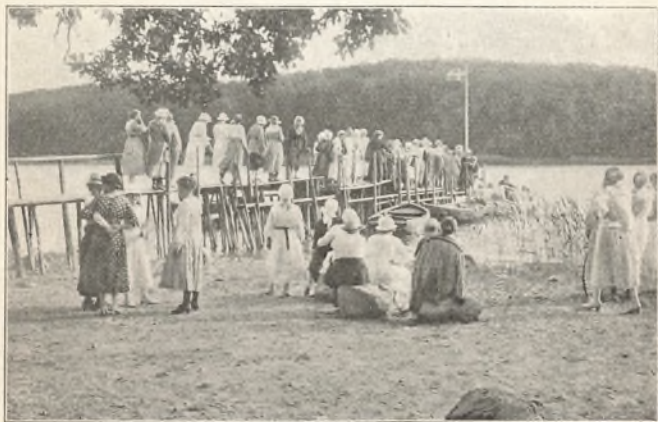
Der stilles op til udflugt.

På Vejrhøjs top.

I sommerskolens sidste dage havde vi to besøg af flere unge engelske arbejdere, som havde tilbragt en tid på det „engelske arbejderuniversitet“ Ruskin-kollege i Oxford. De var meget optaget af, hvad de så, både i skolen og andensteds, ikke mindst da de blev forevist de 32 husmandshjem, der netop i sommer var under

Sejltur på Skarritsø.

opførelse på „Teglværksgården“s jorder (en af Dragsholms avlsgårde), der efter godsets overgang til selveje blev afgivet til udstykning.

Pigeskolen afsluttede som sædvanlig med en lille festlig men ikke offentlig sammenkomst i øvelseshuset for alle lærere og elever. Den oplevedes af flere nydigtede sange og mange små hyggelige festtaler, ligesom vi også til afsked endnu en gang fik vore to sangkor at høre.

I aug. måned havde vi to kursus, det ene for unge gymnasiaster, det andet vort sædvanlige „Otte dage på

Elevmødedagen. Gymnastiske lege på boldpladsen.

højskole“. Antallet af deltagere var på hvert af dem mellem 120 og 130.

Netop nu, som årsskriftet skal gå i trykken, meddeler mig vor mangeårige lærer Johan Brydegård, at han har bestemt sig til at overtage pladsen som forstander ved Åbybro højskole i Vendsyssel. Han vil blive fulgt herfra af vor dybtføjte tak for et langt, dygtigt og trofast samarbejde her i Vallekilde. Vore bedste ønsker ledsager ham i hans ny virksomhed.

Min søn, landbrugskandidat Hans Trier Hansen, vil foruden sine andre fag også påtage sig at lede vinterskolens gymnastik.

Povl Hansen.

Lærlingebesøget på Vallekilde folkehøjskole.

i de to halvår:	1920— 1921	1921
Under 18 år var	6	3
Mellem 18 og 25 år var	83	102
Over 25 år var	7	14
<hr/>		
Fra købstæder var		12
<hr/>		
Børn af gårdmænd	52	58
— - husmænd	24	26
— - arbejdere og indsiddere	1	2
— - håndværkere	11	13
— - handlende	3	4
— - lærere, embedsmænd o. l.	3	7
— - andre	2	9
<hr/>		
På højskole før har været	1	8
deraf i Vallekilde — —	„	1
<hr/>		
Fra Sjælland var	29	27
— Fyn —	7	8
— de mindre øer —	9	6
— Nørre-Jylland —	35	57
— Sønder-Jylland —	16	7
— Island —		8
— Norge —		5
— Sverrig —		1
<hr/>		
Lærlinger i alt:	96	119

TIL VINTERGÆKKEN! *)

(Povl Hansen)

I. L. Emborg.

p Lil-le, hvi-de vinterblomst! ser du ej, det snér;

The first system of music consists of two staves. The upper staff is in treble clef with a 2/4 time signature. The lower staff is in bass clef with a 2/4 time signature. The music is in a minor key, indicated by one flat (B-flat). The melody is simple and rhythmic, with lyrics written below the notes.

ser du ej den sor-te sky, som tru-er mer og mer;

The second system of music continues the melody from the first system. It consists of two staves in the same key and time signature. The lyrics are written below the notes.

tæt sit tæppe slynger den om markens busk og tjørn,

The third system of music continues the melody. It consists of two staves in the same key and time signature. The lyrics are written below the notes.

spær-rer hver en vej og sti for al-le vårens børn.

The fourth and final system of music concludes the piece. It consists of two staves in the same key and time signature. The lyrics are written below the notes, ending with a double bar line.

*) Se årg. nr. 26.

To digte.

Af

Bodil Lange.

I.

Ved overdragelsen af »Maren Hansens
mindebogsamling«, 25-9-21.

Bedste værn om Marens minde
er: i sjælen dybest inde,
dér, hvor vi os selv kan finde,
dér, hvor hjærtet banker,
at rumme rene tanker.
Det er tak for al den tid,
da hun iblandt os var,
og en hjælp i al den strid,
vi her på jorden har.
Det er tårer på den grav
med hendes støv i gem, —
og et svar på alle krav,
som hun for os bar frem.
Det er balsam på det sår,
der aldrig læges kan.
Med det håb vi fremad går:
Vi ses i livets land!

II.

Ved sommerskolens slutning.

Snart vil mindets fagre fugl
flyve over disse dage,
syngende fra vor tankes skjul
mangen dejlig stund tilbage,
alt, hvad vi har hørt og nemmet,
i den gyldne tid fra skolen,
skal nu skinne i vort hjærte
lyse op omkæp med solen;
varme os i vinterkulde,
styrke os i striden hed,
og til allersidst den skulde
hjælpe os til evig fred.

Den sidste havn.

Af Povl Hansen.

Som lille dreng var jeg en gang med min far oppe i sognekirken i Ringe. Under prædikenen, som jeg ikke forstod, sad jeg og så mig omkring i den gamle kirke og fik da øje på et lille skib, som hang under hvælvingen; jeg spurgte far, hvorfor dog det skib var bleven hængt op dér; men det vidste far ikke rigtig besked med. Jeg grundede en del derover, men opgav at finde rede derpå.

Nogen tid efter skete det ved en anden kirkefærd, at jeg hørte to mænd under en samtale betegne den ene del af kirken som koret og den anden som „skibet“. Dér var atter denne mærkelige forbindelse mellem kirke og skib, som jeg lige så lidt nu som før kunde rede op.

Først længe efter fik jeg sagen klaret, fik at vide, hvordan det er en gammel kirkelig talebrug at ligne Guds kirke og menighed ved et skib, den store „kirkesnekke“, der styrer sin underfulde kurs ud over tidernes hav. „Ja, dér glider det da frem, det mægtige skib, så stort, at al Guds helgenskare kan få plads dér om bord. Ingen verdens vildeste orkan kan slå det ud af sin kurs, ti almagts hånd hviler på roret; ingen dødsens tåge kan vilde det på dets vej, ti forsynets øje lyser derover; og ikke et skumstænk af dødsøens sorte vande kan nå *dem*, som dér er med; for livets fyrste, Guds egen, gode Helligånd, er selv med om bord.

Stolt og majestætisk skrider det hen over tidernes vande, ud over dødens hav, frem mod evighedens kyst.

Der er hos evangelisten Johannes en fortælling fra tiden mellem Herrens opstandelse og himmelfart, som kan varsle om storskibets løb ind i den sidste havn. Apostlene havde været ude på fiskeri, men havde intet fået, og nu i morgendæmringen styrer de ind mod kysten. Allerede rander morgensolen de fjærne fjælde; men ud over Genezareths dybtliggende sø ligger endnu resterne af de sidste morgentåger.

Mens de nu glider i sagte fart ind mod land, ser de derinde på kysten en skikkelse — ukendt og dog kendt; — alle stirrer betagne imod ham, indtil Johannes pludselig udbryder: „Det er jo Herren!“ Ja, det var Herren, og de steg op på land til ham.

Men når den store kirkesnekke en gang ved „tidernes mål“, over dødens dybe, brusende, islagte strand glider ind mod evighedens kyst, mon der da ikke opleves noget af det samme. Underfulde stund, hvorom der er sunget, „da løfter sig synet, da ser du solbrynet — guldranden om evigheds land.“

Sikkert: i den time er „alle på dækket“ fra den største apostel til det mindste Guds-barn; men længst forude, i fremmerstavnen, nærmest land og foran alle de andre, dér står de — den underfulde flok af mænd: „Jødelands apostelskare“, og alle stirrer de i morgendæmringen ind mod land. Og mon de da ikke igen ser derinde den underfulde skikkelse — ukendt og dog kendt — og mon det da ikke igen skal lyde med Johannes, kærlighedsapostlens dybe, tonende stemme: „Det er jo Herren!“

I den stund vil hele Guds menighed synke i knæ, de vil strække armene ind mod ham, ham der kan standse alle suk og tørre alle tårer, ham imod hvem alle menneskehjærtets dybeste længsler higer.

Og da vil de vel istemme den sang, som Johannes kalder det ny halleluja: „Da alle de købte, i Jesu navn døbte, som striden har stridt, som døden har lidt, gik ind til den evige hvile“, da istemmer de „så lydt halleluja nyt, at englene tie og smile.“

„Englene tier,“ *det skér, det* som aldrig er sket, fra den gang „stjærnerne sang deres morgensang,“ at englene tier, tier og lytter — ja, og smiler; for mage til sang har de aldrig hørt. Den tone kan englene ikke. Ingen af alle de hellige engle véd, hvad det vil sige at være revet som en brand af ilden, som en fugl af fuglefængerens snare; ingen af dem véd, hvad det vil sige at have vandret dér, hvor „langs med svælget vejen går,“ ja, hvor et eneste skridt kan koste livet for tid og for evighed.

De må tie; men de smiler, idet de lytter til den sang, som fra nu af skal være selve evighedens fylde.

Vi kan slet ikke forstå, hvordan den sang, takkesangen, kan synges i al evighed; men vi kan måske endnu mindre forstå, at den nogen sinde kan holde op.

Hilsen fra en deltager i »Otte dage på højskole« 1921.

I storbyens kolde øde,
 hvor husene høje stå,
 man stræber og slider for føde,
 men kan ikke længere nå;
 man søger og lytter i vrimlen
 om næring for sjæl og sind,
 -- kun sparsomt „tonen fra himlen“
 sig trækker i hjærterne ind.

Vi lever i storbyens øde
 trods kunst og verdenskultur
 i længsel, som piner til døde
 vor inderste bedste natur;
 vi søgte herved for at finde
 en lindring en tid måske,
 men væntede ingen sinde
 det store, vi fik at se.

Her minder fra svundne dage
 sig kæder med nuet så fast,
 til dåd sig vender al klage
 om håb og glæder, der brast;
 og har vi i hjærtet inde
 en skjult og lønlig vé,
 vi lærte her at genfinde,
 hvad ej man med øjet kan se.

Derfor vil en tak vi bringe
for alt, hvad vi hørte og så;
de kønne sange vil klinge,
som her vi os øvede på;
vi vender tilbage til vrimlen
langt lysere, rigere stemt,
ti harpetonen fra himlen
er — Gud være lovet — ej glemt.

Modtag en hjærtelig tak for mit ophold på Vallekilde højskole! I kærlig erindring om alle på skolen sender jeg ovenstående.

Signe Elisabeth Petersen

Redegørelse for Maren Hansens mindebogsamling.

Af Johan Brydegård.

Efter forhandling med forstander Povl Hansen fik bogskabet med Maren Hansens mindebogsamling plads i Hjørneskolestuen, hvor det og bøgerne nu er en pryd for hele stuen. Der anskaffedes godt 300 bind, som består hovedsagelig af skønlitteratur men også af en del oplysende værker. Bøgerne er indbundne i solide bind med forgyldt titel på ryggen.

På forsiden af bindet står: „Maren Hansens mindebogsamling“.

Maren Hansen.

Regnskabet ser i store træk således ud:

Indtægt.	
Indkomne bidrag.....	kr. 3879,67
Indvundne renter	— 125,85
Desuden d. 11—12—1920 i bank	
709,20 tyske mark	?
	<hr/>
	kr. 4005,52

Udgift.

Indkøb af bøger	kr. 774,74
Indbinding af bøger	— 1063,18
Bogskabet.....	— 1227,08
Porto, tryksager, kataloger...	— 421,15
Bekendtgørelser	— 36,46
Fragt	— 4,20
	<hr/>
	kr. 3526,81

Indestående i Ousted og om-	
egns sparekasse.....	kr. 450,00
Kassebeholdning.. ..	— 28,71
	<hr/>
	kr. 4005,52

Regnskabet har af revisorerne fået følgende bemærkning:

Nærværende regnskab gennemgået og fundet i god orden. Kassebeholdningen var ikke fremlagt til revision.

Svendsbjerg, den 28. april 1921.

Helge Bentsen.

Troels Sams.

Vedtægter for »Maren Hansens mindebogsamling«.

- § 1. Bogsamlingens navn er Maren Hansens mindebogsamling og formålet med den er at bevare Maren Hansens minde for de fremtidige elever på Vallekilde folkehøjskole.
- § 2. Mindebogsamlingen overgives til Vallekilde folkehøjskole til skolens og elevernes afbenyttelse.
- § 3. Der vælges af giverne ved mindebogsamlingens stiftelse et nævn på 4 medlemmer, der sammen med skolens forstander som det 5. medlem har bestemmelsesret over restbeløbet af de indkomne

bidrag — stort kr. 478,71 + 709,20 tyske mark — og hvad muligvis i fremtiden måtte indkomme i samme øjemed — til mindebogsamlingens fremtidige fornyelse eller anden passende anvendelse.

§ 4 Til oplysning om mindebogsamlingens drift m. m. føres en forhandlingsbog, der skal indeholde rede-

Maren Hansens mindebogsamling.

gørelse for pengenes anvendelse, nævnets arbejde og valg af nævnet.

Valg af det foran omtalte nævn foretages af giverne, hvis stemmeseddel med navns underskrift må være tilsendt ~~h~~undertegnede Jørgen Jørgensen inden udgangen af indeværende år.

Vi tillader os til nævnet at foreslå:

Gdr. Jørgen Jørgensen, Hulemøllegård, Lejre.

Gdr. Aksel Fredslund, Særslev.

Fru Anna Hentzell, Skippinge.
Frk. Bodil Lange, København.

Idet udvalget hermed slutter sit arbejde, bringer vi
giverne vor hjærteligste tak for de modtagne gaver.

August 1921.

Jørgen Jørgensen, Hulemøllegård, Lejre.
Johan Brydegård, Vallekilde.
Bodil M. Lange, København.
Sofie Kirketerp Kristensen, Harris, Bredebro.
Valdemar Nielsen, Danebod højskole, Fynshav.

Friser.

Et lille mindeord

af Johannes Jensen.

Professor H. C. Frederiksen er død! Således læste vi i bladene; men blandt os, hans elever, der havde været under hans indflydelse i de mange år, han virkede i skolegerningen, hed han ikke således, hverken professor eller H. C. Frederiksen, men alene Friser. Det navn ønskede han selv at blive kaldt ved mellem venner, og for os faldt det naturligt; det andet havde for os en fremmed klang. Ja, nu er han død den gamle kæmpe, og vi skal ikke mere høre hans røst eller se hans ranke skikkelse med de milde øjne, der lyste af ild og begejstring, når han talte, eller skød lyn, når der var noget, der harmede ham.

Han nåede de fire snese år; men trods den høje alder bevarede han sin sjæls friskhed lige til det sidste. Vi, der siden han kom til Vallekilde, har siddet og hørt ham derinde i den store foredragssal, hvor vi havde det herlige Ansgar-billede for øje, vi vil sent glemme ham. Hans ord var båret frem med en varme og glød, der tog os ganske fangen, og så var det lagt hen til os med en inderlighed, der fik det til at sænke sig dybt i vor sjæl. Hans krav til personligheden var store: Mennesket helt, intet mindre. Intet var ham mere imod end halvhed. Selv gik han ind under krav-

ene, og bøjede ikke af, om de til tider nok kunde blive tunge og svære.

Han formåde at tegne for os levende og stort idealet af et menneskeliv, formåde at drage frem fra historien så vel de store skikkelser på idealets højde, som de små, der havde levet det i verden ubemærkede liv og øvet storværk i det stille.

Havde han således tegnet os idealet af et menneskeliv ud fra en af de store, der havde levet i tiden, så glemte han aldrig den største, der nogen sinde havde levet — Jesus Kristus, den eneste, der havde levet et menneskeliv helt. Han henviste ofte til et ord af Jesus, hvor han siger: „En tjæner er ikke større end hans herre, og disciplen er ikke over sin mester; har de forfulgt mig, så skal de også forfølge eder“.

Det var Jesus Kristus, han vilde, vi skulde tage som vort store forbillede og ideal; ti af ham alene kan vi lære at leve et menneskeliv helt. Ikke alene lære det, men hente kraften dertil hos ham, hvilket han har forjættet hver den, som vil følge ham.

Fra ham hentede Friser selv den kraft, der igen virkede så mægtig i tale og skrift. Og den personlighedens magt, Friser ejede, havde sine kilder i Kristus. De store, han drog frem for os, havde ligeledes alle havt deres rødder i ham, dér havde de suget kraften til udøvelsen af deres livsværk.

I sine foredrag for os havde han ikke talt længe, før der var stilhed. Vi lyttede anspændt. Vi var, før vi selv vidste det, revet med og havde glemt tid og sted. Vi var som hensat i renere og skønnere egne. Selv steg han som ørnen højere og højere, og vi med de endnu spæde åndens vinger formåde ikke altid at følge ham på hans høje flugt. Vi ævnede ikke helt at måle dybden af hans tanker; men i disse timer og

øjeblikke fik vi noget af det dybeste og rigeste, hans sjæl rummede.

Frisers opgave var altid den at få den enkelte i tale. Når han holdt sine foredrag for os, var det altid for ham om at gøre, at hans ord blev sagt således, at, selv om vi var halvandet hundrede, vi skulde dog følge det, som var ordet rettet netop til den enkelte personligt. Han vilde, vi skulde føle os som taget afsides med ham alene og så lukke vort hjærte og sind op for det, han vilde give os af den rigdom, hans sjæl rummede.

Vi, der fik undervisning i dansk hos ham (højt-læsning), vil sent glemme disse timer. Hvor var der ikke liv og friskhed over ham! Han var den gladeste, den mest sprudlende af os alle. Var han stor åndelig talt, når han stod og talte til os fra talerstolen, så var han ikke mindre, når man kom til ham alene og havde ét eller andet på hjærte, det være noget, der fyldte os med glæde og fryd eller noget, der mørkt og tungt knugede vort sind.

Han forstod os. Han havde altid ord, der kunde ildne og ægge, men også trøste og give nyt håb og nyt mod til det forsagte sind.

Til slutning et par linier, han ofte brugte:

„Herre, før jeg slutter dagen,
da giv, at intet af mit eje
ubrugt går med mig til hvile!“

Nej, alt blev brugt, intet af hans rige, dybe sjæl med de store tanker og høje, lyse idealer gik med ham „ubrugt“ til hvile.

Skærsommernat ved Møens Klint.

Af Povl Hansen.

Dagen alt tier; —
månen sig hæver,
dugdråber bæver
på blinkende blade
i slumrende lier.
„Kongen“ nu svæver
ud fra sin hule
højt over smule,
mumlende vande;
langsomt han stiger,
tågerne viger. —
Sælsomt sig blande
stemmer fra skoven,
stemmer fra voven:
„Hil dig vor drot“! —
Måneskinshvide
danser hans døtre
langs klippens side
og rundt om hans trone
på klinternes top. —
Lydløst i følge
ind over bølge
havfruer glide;
barmen den hvide

vugger i bølgenes
blinkende, blide
lukkende favn.
Sælsomt de synge
som vindharpens toner,
som høstvindens brus
gennem løvskovens kroner,
som sukke, der stiger
bag tårernes slør,
som bølgen på stranden,
der hulkende dør.

Timerne skride,
tyste de glide
blødt gennem natten,
blide som gråd
over barneblød kind.
Intet dem lænker,
snart de sig sænker
stille som floder
i evighedshav.

Dagen alt dæmrer,
tonerne svinde,
synerne dø. —
Morgnen er inde,
hilser og hylder
„Bølgenes mø“.

En krise.

Af Vilh. Larsen.

Hvor vi rejser i disse tider, hører vi udtrykkene: krise, dyrtid, dårlig valuta og bankerot. Der er nationaløkonomer, der mener, at dyrtiden under og efter krigen mere skyldtes dårlig mønt — papirpengene — end varemangel. Dårlig mønt taber sin købeævne.

Ligesom vi taler om god og slet mønt i det økonomiske, kan vi sige, at vi har god og slet mønt i det åndelige. Også i åndens verden repræsenterer papiret værdier. Men det trykte papir kan udstedes i sådan mængde og misbruges, så dets værdi forringes. Det var i sin tid tilfældet med den katholske kirke, da den udstedte afladsbreve. Det har været tilfældet med vor statskirkes mangfoldige forordninger. Heller ikke bøger og blade har altid den værdi, de lyder på. I modsætning hertil står de store mænd, der betaler med det klingre guld, d. v. s. det levende ord, det talte ord, som manden selv tager ansvaret for. Sådanne mænd er Morten Luther og Grundtvig.

Det er beundringen for disse store personligheder, som betalte med guldmønt, der fik os til at gå i folkehøjskolens tjeneste. Vi søger styrken i det personlige menneskeliv, i hjemlivet og folkelivet og ikke i organisationerne. Også vi vil helst betale med guld og ikke

med papir, vil hellere bruge det levende ord end det skrevne.

Men også for folkehøjskolen er der krise nu, en åndelig såvel som en økonomisk. Kunde vi tegne et kort over Danmarks åndelige geografi i 1914 og i 1921, vilde vi lægge mærke til en betydelig forskel. På kortet fra 1914 vilde vi finde ca. 80 folkehøjskoler og foredragsforening i næsten hvert sogn. På kortet fra 1921 vilde vi kun finde ca. 60 folkehøjskoler, de 25 % er forsvundne, og i mangfoldige sogne er foredragsforeningerne sygnede hen og opløste.

Det vil nok også mærkes i de kommende år, at den ungdom, vi får med at gøre, er vokset op under krigskår. De unge, der nu kommer til os, var børn, da krigen brød ud. I den mest modtagelige alder har de indsuget avismeddelelser om krig og pest, vold og råhed, og er nu vidne til, at de politiske partier i Europas lande slås om de smuler, der ikke gik tabt. En ond tid har næret deres fantasi og følelsesliv. Vi er alle blevne noget hårdere i sindet, end vi var før krigen.

Ærefrygten for det menneskelige er gået tabt under krigen og er afløst af menneskeforagt. For over hundrede år siden kunde en tysk tænker sige: „Der er kun ét sandt tempel, og det er menneskets legeme. Lægger du din hånd på et menneske, da rører du ved himlen“. Også højskolens mænd har ønsket at lære ungdommen ærefrygt for det menneskelige ved at fortælle om mennesket, som det skabtes i Guds billede, og om dets høje bestemmelse. Krigen har derimod lært, at en hest er 4000 kr. værd, en soldat kan fås for et frimærke.

Skal Europa genrejses efter krigen, er det mig klart, at vi må begynde med at genrejse ærefrygten for det menneskelige og agte hverandre for det, vi er:

mennesker. På det grundlag kan vi rejse et samfund på ny. Og det samfund, vi ønsker genrejst, er *fædrelandet*. Der er nemlig andre samfund til, store økonomiske samfund, bygget på organisation. Men der er forskel på disse og på fædrelandet. Organisationen mangler *hjærte*, det har derimod en nation, et folk. Organisationen kan skrive ordet *ret* på programmet, lave sindrige love og vedtægter; men den er kold, den bygger ikke på begrebet *kærlighed*. Det gør derimod et folk. Det er ikke så meget de skrevne love, der knytter menneskene sammen til en nation. I nationen slår hjærterne i takt, sådan at vi kan tale om et folkehjærte. Her er det ikke lovparagrafer og økonomiske fordele, der binder os sammen, men en varm følelse for landet og folket, dets historie, sprog og åndsliv.

Det er en sådan kærlighedsfølelse, der gør et folk stærkt. Men hvor er da kærlighedens kilde her på jorden? Måske har Bjørnstjerne Bjørnson givet det bedste svar herpå:

„Et enkelt hjem bar så tit et land,
 når ud det sendte dets frelsermand,
 og mange tusind af hjem det var,
 som landet frelst ifra slaget bar;
 og det, som bærer det gennem freden,
 er hjemmets pulsslag i travelheden“.

Hjemmet er hjærtets fædreland. Derfra kommer de mænd, der skal bære landet i stridens og fredens dage. En organisation kan ikke skabe dem, kun hjemmet kan gøre det; ti hvad hjælper det gode hovede, når det ædle hjærte mangler. Det er i hjemmet, hjærtelivet vokser. Derfor har Bjørnson og andre store mænd ret, når de hævder, at nationens styrke bygges op af de tusinde hjem. Og kun når hjemlivet trives vel, i dybde og i bredde, trives nationen.

Når vi nu står, efter at verdenskrigens storme er gået hen over os, og spørger om vort fædrelands sundhed og kraft, da må en højskolemands tanker straks gå til hjemmene med spørgsmålet: „Er de danske hjem stærkere eller svagere nu end før?“

Her følger et tragisk svar. Først går tanken til de hundreder af familier, der på flyttedagene er henvist til skolerne som fælleslokale for flere familier. Her er ikke gunstige forhold for hjemlig hygge. Her kan familiens husbond ikke slå døren i, sætte sig for bordenden og sige: „Mit hjem er min borg“.

Også for de familier, der lever i de store lejekaserner, hvor 20 familier bruger samme trappegang, og menneskene er stuvet sammen som bier i celler, er det vanskeligt at skabe et fredeligt og hyggeligt hjem. Det er overhovedet vanskeligt — dog ikke umuligt — at skabe hjem i de store byer. Manden har sin arbejdsplads udenfor hjemmet, og børnene lærer knap nok at kende deres fader. Og hvor moderen og de større børn også må ud, dér bliver familien opløst og hjemmet reduceret til et fælles sovested.

Og hvad går børnene ikke glip af, derved at de syge børn bliver bragt på hospitalet, så snart de fejler lidt. Tit kan en kærlig moders omhu være mere værd for et sygt barn end en sygeplejerskes sagkyndige behandling. Og de raske børn føjter om på gaden, tumlende, legende, uden at ane, at der er alvor i livet. De lærer ikke at føle med en syg broder og søster. Således bliver barnelivet følelsesløst, fantasiløst, overfladisk og mekanisk.

Ja, mekanisk! Er ikke de store skolekaserner til tusinde børn en stor mekanisme. Hvor er den lærer og lærerinde, der formår at skabe hjemlig hygge i sådanne skolelokaler? Og kommer de nogen sinde i per-

sonligt forhold til de mange børn? Også skolen bliver en følelsesløs, uhyre mekanisme.

Vistnok har vi de bedste ydre betingelser for at danne hjem ude på landet. Og dog ser vi hele det årlige befolkningsoverskud gå til byerne, til lejekaser-ner, skolekaser-ner, sygekaser-ner, arbejdskaser-ner. Det tyder ikke på fremgang for hjemlivet. Det er snarere bort fra hjemmene til foreningsliv, klubliv og organ-isationer, fra et liv i inderlighed til et liv i over-fladiskhed.

Det er industriens høje lønninger, der har lokket ungdommen. Men mon det ikke var bedre at nøjes med noget mindre løn og så eje den friske luft, det sunde landarbejde og hjemlig hygge. Disse ting er mere end guld værd. Lad være at en arbejder i byen tjæner flere penge end jeg, jeg vil dog ikke misunde ham; ti jeg har et arbejde, jeg elsker, og kan leve i mit hjem sammen med min familie dagen igennem. En husmand med en lille jordlod har måske ikke så stor årlig indtægt som en fabriksarbejder; men han ejer den lykke at kunne dele arbejdets glæder med hustru og børn. Medens hjemmet i byen bliver en fælles sove-plads, bliver det på landet en fælles virkeplads. Og intet samler familien bedre, og intet opdrager menne-skene bedre, end et nyttigt arbejde.

Nu er jeg godt klar over, at det nytter lidet at tilråbe ungdommen: „Bliv på landet og knyt din skæbne til landbruget!“ hvis jeg ikke også kan vise, hvorledes ungdommen kan komme i besiddelse af et hjem med jord. Det vil dog føre for vidt at komme ind på enkeltheder her. Men det lader sig sikkert høre endnu, hvad Bjørnson siger:

„Her er sommersonok,
her er sædejord nok,
bare vi, bare vi havde kærlighed nok“.

Har vi vilje til det, har vi kærlighed til det, da finder vi nok vej frem til mange tusinde ny hjem på landet, ti endnu har vi sædejord nok i Danmark.

Men her er den opgave, politikerne skal løse. Vi andre kan pege på en eller anden udvej; men politikerne må gennemføre, hvad de til enhver tid kan blive enige om. Det er politikernes opgave at skabe de ydre betingelser for at danne hjem; højskolemændene skal berede de unges sind til at leve et jævnt og muntert, virksomt liv i de hjem. På højskolen skal ungdommens slumrende kræfter vækkes og sansen for det store og skønne i vort folkeliv skærpes, de unge skal lære at synge og fremfor alt at elske det land og folk, som de tilhører. Og alt dette skal de tage med sig ind i deres hjem, og det skal gøre hjemmet rigt, selv om de ydre forhold er små.

Vi må se at komme frelst gennem krisen, den åndelige og sjælelige krise, som vort folk er ude i. Vi må lære, at hjemmet er livets vugge. I hjemmet lærer vi ærefrygt for det menneskelige, og af hjemmene gror nationens styrke frem.

De gamle højskolemænd var altid tro mod hjemmets sag, det må vi unge også være. Ti folkehøjskolens liv er ét med hjemmenes liv. Det var fra hjemmene og ikke fra organisationerne, vi modtog vore elever. Det var det rige hjemliv og ikke foreningslivet vi vilde hjælpe frem. For øjeblikket har vi ikke medbør; men vi må håbe på kraft fra kraftens kilde til at stå fast og trofast arbejde for hjemmets sag.

Små minder om små ting.

Af Povl Hansen.

VII.

En historie om et ur. *)

Så langt Povl kunde huske tilbage, havde han altid næret det brændende ønske at komme i besiddelse af et ur; ti når han havde sådan et, kunde han jo altid vide, hvad klokken var slagen.

Men det varede længe, før han fik sit ønske opfyldt. Han blev konfirmeret, og flere af hans kammerater kunde den dag vise sig med ur på lommen; men far og mor vilde ikke have, at Povls tanker den dag skulde drages bort fra det, som var langt mer end ur og gods og guld, så han fik slet ingen gaver den dag.

Da han havde fyldt 15 år, var han nærved at være flov, når de andre jævnaldrende med en bevægelse, der røbede årelang øvelse, stak fingeren i vestelommen og trak uret op for ganske velvilligt at vise Povl, hvad klokken tilfældigvis var.

Det underligste var næsten, at Povl aldrig nogen sinde bad sin far om det ur, han så brændende længtes efter; men så stor var hans tillid til faderen, at han følte sig sikker på, at uret nok skulde komme til den bedste og rette tid.

*) Pennetegningerne af Alf Trier Hansen.

Så skete det da en lørdag eftermiddag i det efterår da Povl fyldte de 16 år, at far kommer ud i gården og kalder på ham. Han må skynde sig at blive klædt om, hvis han da vil med op til urmageren at købe et ur.

Hvor stor og vigtig denne begivenhed var i familiens liv så's klarlig af forberedelserne. At Povl ikke alene mand kunde overlades en så vigtig afgørelse som valget af et nyt ur, var naturligvis en selvfølge; det kunde heller ikke anses for tilstrækkelig betryggende at far gik med, nej her måtte alt føres i marken, også „farbror Rasmus“ mødte i kisteklæderne for således at øge sikkerheden for en god handel.

Vejen op til urmageren var for Povl som en dans på roser, og snart var man ved „Guldhøj“, således hed urmagerens hus efter en guldring, som en gang var bleven funden dér på ejendommen. Butiksdøren går op, og Povl standser på tærskelen aldeles betuttet ved det syn, der møder hans øje, og de mangfoldige lyde, der rammer hans øre. Alle vægge var dækket af større og mindre ure i alle former og stilarter; og under glaslæg på disken lå utallige små ure, det ene nydeligere end det andet. Povl havde aldrig kunnet forestille sig noget lignende. Det var ikke for ingen ting, syntes han, at huset hed „Guldhøj“; sikken en rigdom. Det store spørgsmål blev da: Hvilket ur blandt alle de mange skulde han vælge som sit. Der var ure af den slags, som de fleste af hans jævnaldrende havde stillet med, billige men rimeligvis også tarvelige varer. Der var andre, jævnt solide ure; urmageren kaldte dem „kurante varer“. Hvad dette var, forstod Povl vel ikke; men det fremgik dog tydeligvis af alt, at det var en betegnelse for noget højst respektabelt.

Povls far fremhævede stærkt for urmageren, at hvad det her gjaldt om, var først og fremmest at få et

godt og pålideligt ur, der ikke skulde til mesters i morgen igen; for købe godtkøbskram, der vel kunde tage sig kønt ud en kort tid, men derefter satte sin ejer i uafbrudte udgifter til istandsættelser, det vilde han ikke.

Urmageren betragtede Povls far et øjeblik, så bøjede han sig ned under disken og hentede frem en lille æske, hvori der lå et eneste skinnende blankt sølvur. Dette rakte han Povl, i det han sagde, at dette var hans bedste og holdbareste ur. Han havde lige fået det ind af døren; men det var lovligt dyrt for hans forretning.

Povl betragtede uret med et blik, der måtte røbe, hvor forelsket han straks blev i det; det var uden nogen særlig prydelse, men tungere end de andre, han havde havt i hånden.

„Hvorfor er dette ur da bedre end de andre?“ spurgte far.

„Jo, fordi dette ur går på otte stene, og de andre ure går på fire,“ lød svaret. Den forklaring blev Povl ikke meget klogere af; men det var jo ellers klart, at her var noget at bygge på. „Hvad koster det?“ spurgtes der nu. „Tredive kroner,“ blev der svaret.

„Ak, ak, Povls øjne var lige ved at løbe i vand; det var dog en forskrækkelig pris og sikkert mer, end far havde råd til.

„Kan vi ikke prutte Dem lidt ned,“ blev der spurgt; „det var da en meget høj pris.“

„Ikke en øre,“ siger urmageren; „men vil De have et godt ur, så skal De slå til; dette her vil jeg gå i borgen for.“

„Hvad siger du, Povl?“ spørger far ligesom uvis.

Povl er ikke i stand til at få et ord frem; men hans udtryk taler tydeligt nok: Dette ur er blevet hans store, brændende ønske.

„Må jeg se det lidt?“ spørger den nærsynede farbror Rasmus.

Povl rækker i tavshed uret frem, og hans hånd ryster; farbror ser det og smiler lidt. Uret bliver nu vendt og drejet på alle leder og kanter, bliver åbnet ind til værket og i alle måder indgående undersøgt.

„Jeg tror, du skal lade ham få det, Hans,“ siger så farbror Rasmus som slutning på sin undersøgelse; „det er dyrt; men det er sikkert et udmærket ur.“

Derved blev det.

Uret blev købt og betalt, en urkasse, en urnøgle og en lille sort silkesnor til at bære uret i fulgte dog med i tilgift, og det blev nu alt anbragt på sin plads hos Povl, hvis vest allerede i et årstid havde havt urlomme.

Povl kunde næsten ikke beherske sin overmenneskelige glæde; det var umuligt at afgøre, hvilket ben han helst burde stå på, og derfor flyttede han dem, som om det sted, han netop stod på, var gloende. Naturligvis, en dansk bondesøn må jo vide og har fra barns ben af lært, at ens indre følelser bør ikke stilles til skue; men selv for den bedste kan det jo ske, at naturen kan gå over selv den bedste optugtelse.

Det var nok dette, der i dag var nærved at ske for Povl.

Når Povl de følgende dage gik ved sit arbejde ude i marken — han gravede grøfter — da måtte han hvert øjeblik have uret frem for at se, hvordan tiden gik; atter og atter vendte tanken tilbage til hans skat, og for hver gang vældede glæden på ny op.

Uret gik fortrinligt; der var aldrig noget i vejen med det.

Og som uret gik, således gik også tiden; 17 år gammel kom Povl ud at tjæne. Han havde aldrig været borte fra sit hjem, og nu længtes han da så ganske

umådeligt hjemad; han kunde da undertiden tage uret frem og lege med det i hånden. Det var ham som en ven fra hans hjem.

Da han en gang kom hjem, så far nok, at der var noget i vejen med ham. Povl var ikke mere den glade dreng, han før havde været. Måske anede far, hvad

Hvert øjeblik måtte han have uret frem.

der var i vejen: Han kaldte knøsen med sig ind i sovekamret, lukkede chatollet op og fremtog en meget lang ursnor; den var af hår og så fint knyttet, at den var et helt lille kunstværk.

„Ser du, Povl,“ sagde far, „den må du få til søndagsbrug. Den har din mor givet mig, da vi var unge, den er knyttet af hendes eget svære, sorte hår.“

„Har mor da selv knyttet den?“ spurgte Povl i største overraskelse.

„Nej, det kan hun ikke; den er lavet af en svensk kvinde, som gik omkring fra sted til sted i Danmark og tjænte sit ophold ved „kunstsløjd i hårarbejde.“

Povls humør lysnede op; og det var ikke alene, fordi det var en smuk og nydelig gave efter den tids sæd og skik, men ikke mindre, fordi den har bud til ham om de varme tanker, hans far og mor sendte ham, og den levende opmærksomhed, hvormed de fulgte deres ældste barn under hans første skridt på egen hånd ud i verden.

Og atter gik dagene, og de blev til år — til *mange*

år; og Povl kom rigtig ud i den store, vide verden. Og så finder vi ham da en sommerdag nede i Schweiz.

Da er han en mand på omkring de fyrre, og han har både kone og børn hjemme.

Mange gange har han ombyttet den dragt, hvori han som yngling forlod sit barndomshjem med andre dragter, også de er bleven slidt op. Det er gået på samme måde med fodtøj, med hat, med pengepung, kniv og alt, hvad han ellers har bragt med sig fra hjemmet; men kun *uret* danner en undtagelse, det er bestandig det selv samme, og det taler bestandig det samme stille sprog til ham om hans hjems kærlighed og varme.

Det er næsten bleven som en del af hans egen fortid. —

Det står på 4^{1/2}, da han om morgenen står op i Røslein-hotellet for efter et let morgenmåltid at give sig på vej op på toppen af det 6000 fod høje bjærg, Pilatus uden for Luzern.

Morgenen er vidunderlig, klar og dugfrisk; naturen er ved at vågne efter nattens blund; den fine klang af alpekvægets samstemte bjælder møder hans øre; dyrene er ved at røre på sig og afryste nattens lette gys.

Povl har ladet alt overflødigt rejsegods blive stående i hotellet og „gir den“ i let jakkedragt. En times tid senere er han over de dyrkede egne og inde i den dejligste bøgeskov, der lejrer sig om Pilatus's knæ. Der går han ad den herligste skovsti i bøgenes svalende skygger. Alligevel, det er varmt, for solen står lige på, og ikke den svageste vind rører dalens stillestående luft. Sveden mælder sig som følge af varmen og stiens stærke stigning.

Povl trækker jakken af og kaster den over armen. Det hjælper en tid; men snart er det lige galt. De tørre bølgeblade fra sidste løvfald dækker stien, rasler om

hans fod og hindrer den i at flytte sig let og frit. Dette er en tung march. Povl må atter og atter bruge lomme-tørklædet, indtil det „er så vådt, at det ikke kan blive vådere.“ Han standser et øjeblik, og nu må også vesten af; her er jo ingen, det behøver at genere, om han „smider ud“ lidt. Den ledige vest bliver anbragt på samme arm, som allerede har hat og jakke i varetægt.

Det frisker da lidt i øjeblikket, og nu kan der vist ikke være langt, før han er nået op gennem bøgenes bælte; når dette er sket, vil han spise frokost af den medbragte mad.

Et kvarterstid senere lysner det; nu må han snart kunne finde et godt sted med udsyn ud og ned over bøgetoppene, og dér skal han så rigtig nyde hvilen og den medbragte mad.

Hvad mon klokken nu for resten kan være; otte monstro? Ja, lad os nu standse og se ad. Vesten hales ned af armen, og fingeren glider ned i urlommen for at hente uret frem. — Hvad for noget — er uret ikke dér, har han da i tanker puttet det i en gal lomme? De andre vestelommer bliver også undersøgt i bestandig øget fart. Heller ikke dér. Monstro da i jakken — i bukselommerne eller i -- i — ja hvor? I stigende, til sidst rasende fart jager hænderne hele rækken af lommer igennem, en gang til og — endnu en gang; men der er ikke det mindste spor af noget ur. Hænderne standser pludselig som ved et ryk; den mulighed har nu nået bevidstheden, at uret kan være tabt og i så fald naturligvis væk for stedse. Fem og tyve års godt og trofast følgeskab er i et nu bleven brudt — brudt ved ens egen skødesløshed. Under andre omstændigheder vilde Povl måske ikke have taget sig det slet så nær; men når man af naturen er anlagt for hjemvé, og når man befinder sig mutters ene ude i

den store, vide verden, der er så ligegyldig for ens vé og vel, ja da er det noget ganske andet. Povl syntes, det var et stykke af hans hjem og hans fars og mors kærlighed, af ham selv, der var tabt. Tårerne trådte ham i øjnene; han var ikke i det øjeblik i stand til med al sin magt at holde dem tilbage; alt som kendsgerningen nåde helt ind i hans bevidstheds bund: Uret er tabt, tabt for stedse.

Dog, et nyt håb glimter frem: måske han kan finde det ved at gå tilbage den vej, han er gået frem. Han må straks forsøge.

Langsomt og ivrigt spejdende langs stien går det nedad skridt for skridt ned ad lien. For hvert skridt synker modet og svinder håbet. Der måtte et særdeles held til, om det skulde lykkes; ti det tørre, tykke lag af fjorgammelt løv kunde jo fjæle ure i snesevis, uden at det var muligt at opdage dem.

Nu er han næsten nået tilbage til det sted, hvor han tog vesten af, og dermed må håbet lades ude. Det kan ikke nytte at gå længer; han standser, endnu kun et eneste langt blik og så — — det gav pludselig et ryk i ham: — et glimt — nede fra de visne blade — et spring derhen, og — jo vist dér ligger hans ur; kun en eneste lille plet af glasset er synligt, en lille solstråle er bleven hængende deri, den har Povls øje fanget. Blødt har uret ligget, og blødt må det være

Det gav pludselig et ryk i ham.

falden; ti det går endnu. Det var dog en mærkelig oplevelse.

Uret bliver omhyggelig rensset, og det bliver bedre gemt end før; én gang til vil Povl ikke miste sit ur.

Og uret det gik, og dagene gik, og Povl gik også videre på sin livsvej, først i det fremmede og siden derhjemme; men en dag blev alle disse oplevelser til „Historien om fars ur,“ som han tit måtte fortælle for sine børn.

Kristoffer Andreassen Guldhammer.

Af Johan Brydegård.

Den 30. maj 1921 døde tidligere lærer i Vallekilde højskoles sømands- og fiskerafdeling, Kristoffer Andreassen Guldhammer, på rigshospitalet i København efter en operation for nyreblødning. Han blev begravet på Gørlev kirkegård d. 6. juni.

Kristoffer Guldhammer er født i Thisted d. 14. decbr. 1856, hvor hans forældre den gang bode; men allerede da han var et halvt år gammel, flyttede de til Thorupstrand, hvor faderen, Andreas Nielsen Guldhammer, så drev fiskeri.

Kristoffer var den 5. i søskendeflokken. Han levede sine drengeår på Jyllands nordvestkyst, ved Jammerbugten i nærheden af Bulbjerg. Der var udsyn over det store hav; bag det lå det ukendte, den store vidunderlige verden, og skibene, som sejlede forbi, bragte bud til sindet om fremmede kyster og æventyr. Det var derfor naturligt, at drengen fik lyst til havet, og denne lyst blev større og større, efterhånden som han voksede til. Hans ønske var at komme til søs.

Han blev konfirmeret af den kendte præst, P. Rønne, som den gang var præst i Thorup. Da han nu skulde tage bestemmelse om, hvad han vilde være, valgte han at blive sømand; men hans moder, der var meget svag, bad ham om at lade være, i alt fald så

længe, hun levede. Han fik da plads på en bondegård hos Niels Bøgild, som var en god mand og blev hans gode ven livet igennem.

Et år efter at moderen døde, gik han til søs. Han var nu en kraftig og fuldvoksen mand på 18—19 år. Han sejlede så med danske skibe, indtil han 1877 tog ud med fremmede skibe på langfart. Han var ude i

Kristoffer Guldhammer
som ung.

næsten fire år. Fra den lange rejse kom han hjem til jul 1880. Han var bleven forlovet med Maren Jensen, og efter nytår tog han til Mors højskole, hvor Poulsen Dal var forstander. Dette højskoleophold var han meget glad ved og havde stort udbytte af. Næste vinter — 1882 — 83 — tog han til Vallekilde folkehøjskole.

På „Solbakken“ bode den gang styrmand Jørgen Andersen*), som lærer for sømænd ved højskolen. Af ham skulde Kr. Guldhammer så undervises i navigation og anden sømandsskab. J. A. var dog så svag, at Kr. G. ofte måtte hjælpe ham i stedet for at modtage undervisning. Sommeren efter var Kr. G. til orlogs, og næste vinter kom han igen; men da var Jørgen Andersen endnu mere svag, og det blev ikke til meget med undervisningen. Kr. G. rejste derefter til

*) Om styrmand Jørgen Andersen se årsskrift nr. 27 side 4 o. flg.

Bogø navigationsskole og tog i sommeren 1884 styrmands- og maskinisteksamen.

Ernst Trier, som var kommen til at holde meget af ham, bad ham da om at komme til Vallekilde og fortsætte det arbejde, som Jørg. Andersen måtte opgive på grund af sygdom. Trier skrev til Kristoffer Gulddammer på Bogø og bad ham sende brev og svar til sin trolovede, som den sommer var elev på Vallekilde højskole. Kr. G. sagde straks ja til Triers opfordring, og til novbr. 1884 begyndte han så sin gerning som lærer ved Vallekilde højskole. Den vinter var der kun 3 elever på sømandsafdelingen: Jens Larsen, Gjævnø, Jens Peter Jensen, Rørby, Kallundborg, og Kristen Nielsen, Marstal. Skønt lønnen kun var lille, holdt Kr. G. og hans trolovede dog bryllup i julen 84 og flyttede ind på Solbakken, som blev deres hjem i en lang årække.

På denne jævne og naturlige måde begyndte sømandsafdelingen på Vallekilde højskole. Den voksede frem af Triers trang til at hjælpe folk. Nogen stor afdeling ved højskolen blev det aldrig; men de to unge folk havde godt håb og tog fat med liv og lyst. Men skulde Kr. G. være lærer om vinteren, måtte han opgive at sejle som styrmand. Han fik så sammen med Jens Larsen købt et mindre skib, som han sejlede med om sommeren. Senere fik han sit eget — en galease ved navn „St. Laurentius“.

Det var ikke almindeligt, at sømænd tog på højskole. 1886—87 var der 8 elever på én gang, nogle kom og andre rejste. 1889 var der 11 elever.

I Juleferien 1892 kom „Dansk fiskeriforening“s styrelse ud til Trier og bad ham om at give plads ved sømandsafdelingen til fiskere. Dette sagde han ja til, og der blev skreven til en del fiskere, at der nu på Vallekilde højskole var en afdeling for dem under

den almindelige højskole. Kr. G. kom til at lede den, og der var nu en dobbeltafdeling, idet sømænd og fiskere skulde have forskellig undervisning.

Efter vinteren 1909—10 blev sømands- og fisker-afdelingen nedlagt. Andreas Otterstrøm, medhjælper ved biologisk station, med flere arbejdede på at få en selvstændig fiskerhøjskole, og der blev udarbejdet tegninger

Kristoffer Guldhammer
som ældre.

og planer til en større skole ved Kerteminde. Da man skulde til at bygge, viste det sig, at man ikke kunde skaffe midler, og et statstilskud, som man havde håbet på, blev nægtet. Den store plan måtte så opgives, og skolen sad til leje i nogle villæer, indtil den senere blev flyttet til Snoghøj ved Fredericia.

Fra først af var det bestemt, at Kristoffer Guldhammer

skulde være lærer ved skolen i Kerteminde. Han rejste til Norge for at sætte sig ind i behandling af fisk, særlig saltning, henkogning og konservering, for at kunne undervise fiskerne i dette. Da man måtte opgive den store skole ved Kerteminde, var der dog ikke brug for så mange lærerkræfter, og der var ingen plads for konservering og lign., og Kr. G. kom ikke til den ny fiskerhøjskole.

Ved november 1911 flyttede Kr. G. til Gørlev, hvor han sammen med sin hustru begyndte en fiske- og pålægsforretning. Efterhånden fik han noget skrift-

ligt arbejde for sognerådet og var en tid kommunens skatteopkræver. I det sidste år, han levede, havde han plads som vejer ved den store sukkerfabrik „Vest-sjælland“.

Kristoffer Guldhammer var en stille og tilbageholden natur; han trængte sig aldrig frem; men hans støtte og bramfri optræden indgød i høj grad tillid. Han var en grundærlig karakter; havde han påtaget sig noget, kunde man stole på, at det blev udført så langt, som hans kræfter strakte til.

Han var tidlig ved sine første højskoleophold greben af de åndelige strømninger, som rørte sig i kirke- og folkeliv, og han kunde bringe ofre for at få lov at virke dér, hvor han havde sin lyst. Skønt de økonomiske forhold ikke var lyse ved sømandsafdelingen, særlig i begyndelsen — hans løn rettede sig efter elevantallet, ligesom reglen var ved håndværkerafdelingen — blev han dog sin gerning tro og lagde sine bedste kræfter dér i en række år, til forholdene gjorde, at han måtte søge noget andet.

Da fiskeriforeningen ønskede en fiskerskole oprettet, var det i forståelse af, at Danmark trængte til fiskere med vågne interesser — med „øjet opladt, hånden øvet“ — og med nogen navigationsuddannelse. Det gjaldt om at udvide fiskernes synskreds og deres arbejdsområde. Der lå hele Vesterhavet og Nordhavet op til Island og Grønland, uden at vore fiskere kendte det eller tænkte på at drage det ind under deres arbejdsfelt. Engelske fiskere oversvømmede Vesterhavet og Nordhavet; men ingen danske vovede sig ud på langfart. På højskolen skulde fiskerne vækkes åndeligt og have deres teoretiske uddannelse; men det gjaldt også om at hjælpe dem til den praktiske udførelse. Ernst Trier var også stærkt optaget af dette. Som et led i denne bestræbelse og for at støtte arbejdet købte

Ernst Trier og Kristoffer Gulddammer sammen med 2 sømænd en større engelsk fiskerkutter. Kr. G. solgte sin galease for at få midler dertil, og han blev fører af kutteren. Der blev nu forsøgt fiskeri ved Island med eleverne fra Vallekilde fiskerafdeling som besætning på kutteren „Mågen“. Imidlertid døde Ernst Trier, og hans broder, grosserer Frits Trier, København, overtog hans part i kutteren.

I en del år blev der fisket ved Island med mere eller mindre held. Hvert forår drog Kr. G. ud med „Mågen“ med en besætning af sine elever på den lange rejse til Island. Men i oktober var de hjemme igen, og Kr. G. tog fat på skolearbejdet. En del kuttere fra Frederikshavn var også søgt derop på fiskeri. Efter nogle års forløb måtte dette fiskeri dog opgives. Det gav for lidt udbytte. I de første år gik der regelmæssig hver uge en damper til England med kutternes fisk; senere blev det kun hver 14. dag, da fiskemængden aftog, og til sidst indstillede damperen sin fart, og kutterne måtte søge andre fiskepladser nærmere ved hjemmet.

Efter en del års forløb blev „Mågen“ solgt; men guld var der ikke høstet ved salget eller ved fiskeriet. I nogle år derefter drev Kr. G. fiskeri i Kattegat med en motorbåd, indtil han rejste til Gørlev.

I valgmenighedskirken i Vallekilde har vi et minde om Kr. G. Han syntes, at kirken manglede et kirkeskib, eller at et sådant vilde være en pryde for den. Han begyndte da det store arbejde at lave et stort sejlskib og takle det til med alt tilbehør. I et par vintre arbejdede han med det i sin fritid, og en finger-nem sømand hjalp ham, ja opholdt sig endog en længere tid uden for skolen hos ham, for at de i fællesskab kunde gøre arbejdet færdigt. Skibet forærede Kr. G. til kirken; det blev ophængt midt i kirken, og nu

efter kirkens ombygning hænger det under midterhvælvingen.

Kristoffer Guldhammer tabte med årene noget af sin ungdoms sundhed og kraft, og til sidst var han legemligt en svag mand. Det var stofskiftet og fordøjelsen, det var galt med, og nyreblødninger indtraf af og til. Han måtte være forsigtig med anstrængelser. For et par år siden måtte han underkaste sig en operation på Sæby sygehus ved Tissø. Efter den var han nogenlunde rask; men i foråret 1921 kom nyreblødningerne igen. Han blev efter sin læges råd indlagt på rigshospitalet i København. Nogle dage efter blev han opereret, men døde nogle få timer efter operationen. Svag var han i forvejen, og han kunde ikke tåle det store blodtab. Skønt lægerne gjorde alt for at redde hans liv bl. a. ved indsprøjtning i stedet for det mistede blod, døde han stille d. 30. maj. Han jordedes på Gørlev kirkegård.

Han levede et lykkeligt familieliv med sin trofaste hustru. Hun har troligt delt sorger og glæder med ham. Hun har været ham en god hustru og sine børn en god moder. Hun er en ualmindelig dygtig husmoder; ofte var midlerne kun små til hjemmets underhold; men meget få har som hun forstået at gøre et hjem hyggeligt. Hun bor endnu i Gørlev, hvor de havde købt et hus.

Maren og Kristoffer Guldhammer har 4 børn, sønnen Harald, der er lærer ved navigationsskolen i København, og 3 døtre. En fjærde datter, Elisabeth, døde som voksen for nogle år siden. Hun ligger begravet på kirkegården i Vallekilde.

Ved dåbsfesten

i

Øjås i Vallekilde den 24. oktober 1920.

(Mel.: Når mit øje . . .)

Moder milde
 læg kun stille
 barnet i sin frelsers favn;
 dér hun hvile
 kan og smile
 ad hver sorg og jordisk savn.
 Ved hans frelserhånd hun går
 midt i evighedens vår.

Fader følger;
 livets bølger
 bærer trygt hans hjertes lyst;
 „bølger milde
 bær vor lille
 datter frem mod livets kyst;
 så for evig hun må bo
 dér, hvor livets roser gro.“

Nyn da stille,
 barn du lille, —
 stille på din sejrssang;
 Herrens trone
 på dens tone
 bygges skal i himmelvang:
 i vor lovssangs fulde kor
 evighedens fylde bor.

Frelser kære,
dig til ære
synges da vor takkesang;
ved din nåde
dødens gåde
løses op i frydeklang.
Lær os tonen til den sang,
som den synges skal en gang.

Povl Hansen.

Optegnelser om mit levned.

Af *Andreas Bentsen*.

(I uddrag ved *Povl Hansen*, fortsat fra årg. 27).

I avgust måned 1890 deltog min hustru Hanne og jeg i det nordiske folkehøjskolemøde på Hvilan i Skåne. Her traf jeg Nordmanden Ole Arvesen, som tidligere havde besøgt os i Vallekilde, og som jeg også havde besøgt på Sagatun. Vi mødedeltagere var også i Lunds domkirke og i universitetet. Ved den lejlighed spiste Hanne og jeg til aften sammen med højskoleforst. Schrøder og frue hos professor Seved Ribbing, der tidligere havde gæstet Vallekilde. En dag var vi også ovre på Alnarp at se den berømte landbrugskole dér. Det var festlige dage for os nygifte.

Den næste sommer (1891) havde vi den tunge oplevelse at miste min ældste datter Ingrid; det var tuberkler i lungerne. Hun døde den 4. juni, tre år efter sin moders død.

Denne sommer havde vi skyttefest på Møen med kapskydning mellem de sjællandske skytteforeninger i lighed med, hvad vi før havde havt i Lejre og Frederiksborg. Til festen på Møen tog jeg mine to ældste sønner med, og delingsfører Jens P. Jensen kørte for mig og drengene først til Magleby kirke med sit nu sammenbyggede tvillingtårn, derefter til Hunosøgård, hvor vi satte køretøjet for til fods at bestige Klinten.

Da vi gennem skoven fik øje på de hvide kridtklinter og det dybt nedenfor liggende hav, jublede bægge drengene.

I 1892 indtraf den skandinaviske skyttefest i Kristiania, fra 7. til 14. avgust. De danske skytteforeningers overbestyrelse nedsatte et udvalg i den anledning, og af dette blev jeg medlem. 300 skytter fra hele landet meldte sig til deltagelse. Vi rejste til Kristiania dels over land ad Gøteborg og dels med dampskib. Udfaldet af skydningen blev ærefuldt for de danske skytter. Ved kapskydningen mellem repræsentanter fra de tre lande fik Danskerne således 34,4; Nordmændene 33,5; Svenskerne 32,1 points. Skydningen varede i otte dage, og alt var ordnet fortrinligt. Om søndagen var jeg i Trefoldighedskirken og hørte en udmærket prædiken af provst Gustav Jensen. En dag var vi gæster hos forhenv. statsråd Kildal. Der kom jeg til bords med professor i historie Storm, en særdeles interessant mand at tale med. Der var også borgmester Christie og den bekendte forfatter Nordahl Rolfsen med frue, som var dansk. Vi havde dér en fornøjelig eftermiddag og aften på statsrådets landsted.

Skyttefesten sluttede om søndagen, og samme dags aften havde vi (udvalget) indbudt vore foreningsformænd og de mest fremragende skytter til aften. Jeg havde den bekendte læge Niels Finsen til bords. Han var den gang trolovet med frk. Balslev fra Ribe; jeg havde hilst på hende dér ved pastor Kochs ordination.

Da jeg nu var kommen til Norge, bestemte jeg mig til denne gang at se Trøndelagen. Jeg tog nu med toget ad Hamar og videre ad Østerdalen. Efter at have overnattet i Tønsæt gik vi den næste morgen videre over Rørås, ad Guldalen med sine mange små tunneler, forbi det gamle berømte Melhus ind til Tronhjem.

Jeg traf enkelte bekendte; megen fornøjelse havde

jeg af gamle tømrer Øyås, hvis datter Anna havde været i Vallekilde og nu var gift på Fyn. Jeg fik at vide, at han arbejdede på Hlade, og jeg gik da dér ud. En fængslende tur. Først kom jeg over Hladehammeren, hvor Snorre fortæller, at han ved sit besøg dér (omtr. 1240) endnu så og talte klodslagene, på hvilke „Ormen hin lange“ var bygget af Olaf Trygvason; også jeg kunde let kende stedet tæt ved fjorden, hvori skibet blev skudt ud. Vejen førte videre mod nordøst op til selve gården Hlade, hvor jeg traf den gamle Øyås i færd med at tømre på klokkehuset. Han blev glad ved at få en frisk hilsen fra sin datter i Sødinge. Han viste mig nu lidt nøjere om på oldtidens gamle jarlesæde. Jeg så her blandt andet verdens nordligste bøgetræ med høj, alentyk stamme.

En formiddag tog jeg med dampskib op til Indtrønderne. Ved Fosnæs strand traf jeg en gammel bekendt, stortingsmand Fosnæs, som i sommeren 1870 mødte her nede i Danmark med sin ny riffel på skulderen for som frivillig at gå med i den fransk-tyske krig på Danmarks side; men da Danmark ikke kom med, blev der heller ikke noget af krigen for hans vedkommende. Jeg overnattede hos ham, og han fulgte mig næste morgen om bord. Ved afskeden gav han mig sit portræt, og jeg fik også et med til Trier, som han i 1870 havde besøgt i Vallekilde. Så gik turen til Egge, hvor Kalv Arnesen bode på hellig Olavs tid. På Inderøen traf jeg den gamle præst Fr. Vexelsen. Samværet med ham blev et af de bedste, jeg havde med nogen mand i Norge. Mit næste stoppested var Værdalen. Jeg satte mig der på højen, hvor hellig Olav gjorde holdt og hvilte ud, mens bønderne rykkede frem. Jeg var også ved kirken tæt nedenfor, hvor hellig Olav faldt for Tore Hunds og Kalv Arnesens våben. Disse to steder står endnu; ellers har

Værdalselven nok skåret sig forskellige elvelejer gennem den gamle valplads.

På tilbagevejen besøgte jeg i Levanger redaktør Hans Vexelsen, præstens broder. Hos ham traf jeg højskoleforstander Kuløj, som overtalte mig til at tage med ham hjem til Sætre. Dér overnattede jeg for næste dag at sejle tilbage til Tronhjem. Her opholdt jeg mig nu nogle dage, især for rigtig at se den dejlige domkirke. To gange daglig var der åbent, et par timer ad gangen. Når der var lukket, studerede jeg kirkens ydre, idet jeg flyttede mig fra den ene bænk til den anden rundt om kirken. Alle enkeltheder i kirkens ydre skifter overalt; ingen af dem er ens, bestandig nyt, og dog er der den skønneste enhed i mangfoldigheden. De tredelte buer f. ex. er alle bårne af mandehoveder; men ikke to af disse er ens; og ligedan er det med de større hoveder, som bærer tagrendernes udløb. På samme måde er hvert vindue og hver dør forskellig i højde og udseende. Bestandig afveksling og dog samstemning. Koret og højkoret er bygget i gothisk stil. Derimod er korsfløjen romansk eller egentlig engelsk-normannisk stil. I korenes indre genfinder vi samme stil som i det ydre: piller med sammensatte rundstave, søjlehoveder, der ser ud som udsprungne blomsterbuketter, men hvor ikke to af blomsterbundterne er ens at se. Lige så forskellige er de små søjlehoveder i højvæggenes triforier så vel som vinduerne, der sidder højt oppe under hvælvingerne; lutter små enkeltheder men alt i det skønneste samspil.

Kirken opføres af den smukke gråblå klæbersten, hvoraf kirken oprindeligt var bygget. Stenbruddet findes nær kirken, og de ny sten tager man nu fra samme sted, hvor man oprindeligt havde taget de første.

Det var korsfløjen, man arbejdede på, mens jeg

var der; men hele det mægtige hovedskib mod vest med sine to tårne henlå endnu i sørgelige ruiner; lidt af sidemurene var der og lidt af tårnene med lævninger af gammelt billedhuggerarbejde; men forsvundne var alle spor af midtskibets bygning såvel som alle hvælvingerne. Man havde lagt et fladt paptag ud over det hele og brugte så pladsen derunder som store værksteder under arbejdet med koret og korsfløjen. Men det norske folk betragter det som en æressag at få hele kirken genopført. Dog, dette nås måske først om en menneskealder. Men da vil domkirken være Nordens største og herligste bygningsværk, ærefuldt for gamle Norge.

Og hvor rige er ikke kirkens minder. Her på dette sted blev Olav den hellige jordet, i dette kor blev han altersat. Det var her Olav Kyrre havde bygget den kirke, der senere blev afløst af den mægtige domkirke.

Ja det blev for mig herlige, minderige dage; jeg måtte prise min lykke, at jeg til gavn havde læst Snorro Sturlasons norske kongekrønning. Overalt hvor jeg færdedes i byen og omegnen, blev minderne levende; gik jeg ved Nidåens udløb i fjorden, så færdedes jeg på Øretingets grund; det var her ved Nidåens udløb, at Kjartan Islænding blev dukket under af Olaf Trygvason, og her byggede Olaf sin berømte kongsgård, hvor han holdt hof sammen med sin dronning, den danske prinsesse Thyra Haraldsdatter; her var det, hun æggede ham til den færd, der endte med hans død i slaget ved Svold. Og derude i fjorden lå øen Munkholm, hvor Griffenfelt måtte hensukke så mange triste leveår. Og her i gaden mellem kirke og fjord havde Tordenskjold tumlet sig som gut uden for sin fars hus. Gik jeg fra domkirken mod vest kom jeg ind i Erling Skakkes gade, hvis navn mindede om,

at det var på dette sted, at den store høvding fandt sin død for Birkebejnernes hånd, idet de kom stormende ned der oppe fra Stenbjærget.

Norgesfærden blev for mig den betydeligste af dette års oplevelser.

Hvad 1893 angår, da må jeg først standse ved Holbæk amts skytteforenings 25 års fest; den bestemtes til den 18. juni; og vi indbød alle de amtsskytteforeninger, som stod under overbestyrelsen, til at møde med et forholdsvis antal skytter. Vor egen amtsskytteforening skulde holde sin prisskydning dagen forud. Allerede fra foråret var planen udarbejdet og de betydelige forarbejder var udbudt. Men da vi samledes

styrelsen, hvor jeg fremlagde mit overslag, viste det sig, at der var lavet mesterring; kun én mand havde gjort tilbud, og hans priser viste sig nu at være dobbelt så høje som dem i mit overslag. Almindelig overraskelse! jeg kunde straks udtale, at antagelsen af tilbudet var efter vore pengeforhold umuligt for os. Alle indbydelser var jo rigtignok udstedte; men det blev da nødvendig for os at tilbagekalde dem.

Midt under forvirringen herover kom imidlertid et af medlemmerne med det forslag, at jeg skulde lade arbejdet udføre for vor forenings regning. Alle stemte med heri og gjorde det så indtrængende, at jeg til sidst ikke kunde sige nej, kun at jeg måtte have lov til at få dækket mit personlige pengeudlæg ved anlæg og tilsyn ved arbejdet. Hermed gik sagen i orden; det viste sig bagefter, at mit overslag passede.

Vi havde fået møllebakken ved Kalundborg overladt til skydestandplads og festplads med et fortrinligt sted til gymnastikken. Skydningen skulde foregå mod nord over mod en vældig grusbakke. I grusgraven her blev 32 skiver stillet op ved siden af hverandre, og elektriske ringeapparater anlagte, én for hver to skiver

og desuden telefon til lederne. Et smukt malet skydehus med 32 skydestandpladser og med telefonrum blev rejst og tagdækket. Længst tilbage bag hver skytte stod der ladeborde. Skiverne var dobbeltskiver, så alt kunde gå med største hurtighed, idet skytten kunde sigte og skyde, mens markøren, der sad i tagdækkede grave, klistrede den tilsvarende skive.

Folk var enige om, at dette var den bedste skydebane-indretning i stor stil, vi hidtil havde havt i Danmark.

Den blev da også i det væsentlige fulgt senere ved større skyttefester.

Den 17. juni blæste det stærkt, og den 18. kom der små regnbyger, så vejret var ikke allermest heldigt; men alt blev dog lykkeligt gennemført efter planen. Hver festdag begyndte med musik, idet musikkorps drog gennem byens gader kl. 6 $\frac{1}{2}$. Kl. 7 begyndte skydningen: den første dag alene for vor forening, den anden dag for vor forenings mesterskabskytter og derefter den store kapskydning ialt fra 13 amter med omtrent 900 skytter. I kapskydningen blev Holbæk amt nr. 1. Efter at skydningen var sluttet, var der opvisning af et stort samlet gymnastikhold fra Holbæk amt.

Så fulgte prisuddelingen, og ved slutningen af denne fik jeg overrakt et sølvbæger med guld-tyvekronestykker i.

Som æresgæster ved festen havde vi blandt andre indbudt foreningens første formand kapt. Dons og amtmand Bille i Holbæk.

Da vi kom hjem fra festen, sagde jeg straks til min hustru: „Nu rejser vi to en tur ud i verden, for nu har vi råd dertil.“ Hanne var nemlig bleven meget svag, mest overnervøs og trængte til ro. Da Ernst Trier hørte om vor plan, sagde han straks, at han

vilde bede sin broder Frits T., om vi måtte bo i hans villa i Hellebæk. Den stod nemlig ledig, fuldt indrettet og forsynet med alt til husholdningen. Grosserer Trier svarede straks ja; jeg takkede, og vi rejste. Gamle faster Sine kom og tog sig af børnene; vor lille Åge var kun 1½ år.

Det blev en dejlig tid for os i Hellebæk. En dejlig bopæl var det med havestuedør og glasveranda lige ud til Øresund, hvor snese af skibe stadig gled forbi. I denne veranda havde jeg min arbejdsplads med to udmærkede kikkerter ved siden af mig, lette at gribe. Mit daglige arbejde bestod i denne tid i at tegne en kirke til en af frimenighederne i Nordamerika. Kirken skulde være i lighed med vor hjemme i Vallekilde men blot noget større. Vi to beboere delte arbejdet imellem os; mens Hanne gjorde stuerne i stand, børstede jeg støvler og sko, sleb knibe, hentede vand og brænde og lignende arbejder. Jeg var karl, og hun var kokkepige.

Vi gik småture til Odinshøj, til Hornbæk plantage eller til de dejlige parkanlæg ved Hellebækgård, om hvilke Hauch synger:

„Duftende kløver bag dæmrende skove,
mægtige bøge, der spejles i vand,
rosen, der blusser ved rullende vove,
rislende bække, der leger ved strand.“

Der var adgang til badehus, og den blev benyttet hver dag. Vi var i huset her i 18 dage, og Hanne kom sig udmærket.

Skolen åbnedes dette efterår d. 4. nvbr., og et par dage efter døde skolens mangeårige gymnastiklærer Hans Jørgen Rasmussen. Han var kommen over til Vallekilde som elev på højskolen og håndværkerafdelingen i efteråret 1881; han arbejdede derefter nogle somre for mig, var f. ex. med at bygge øvelses-

huset på Hvilan, men kom så i efteråret 1885 til Lund for sammen med 11 andre danske i 2 måneder at lære svensk gymnastik hos kapt. Norlander. Samme efterår blev han gymnastiklærer på Vallekilde folkehøjskole. Og det havde han nu været i 8 år. Jeg tror, at han næst N. H. Rasmussen var den bedste gymnastiklærer, vi indtil da havde havt.

Hans Jørgen Rasmussen blev syg i sin aller første gymnastiktime på vinterskolen i november 1893. Det viste sig at være et nerveslag; han døde næste dag.

Den 29. dabr. samme år rejste jeg fra Randers til Odense for at deltage i dansk friskoleforenings styrelsesmøde. Jeg tog ind på højskolehjemmet og fik her kort efter min ankomst bragt et telegram fra Triers datter Sigrid. Dette mældte, at hendes fader pludselig var død samme eftermiddag. Jeg forlod straks mødet for at tage med det først afgående tog. Dette dødsfald var et hårdt slag for os alle; men forunderlig nok, det gik godt fremdeles med tilgangen til skolen.

Trier havde netop været i færd med om vinteren at forberede sine to ældste sønner til konfirmationen; efter hans død fortsatte Hoff hermed, idet nu også vor Asta deltog. De tre blev da om foråret konfirmeret samtidig.

Ved Triers død kom jeg til at deltage i boets ordning, og dette tog adskillige år. Ernst Trier sad ved sin død i stor gæld, så der hengik 6—7 år, før pengesagerne kunde ordnes tilfredsstillende. Det skete først år 1900, idet brødrene Povl og Niels Hansen, bægge gift med døtre af Trier, i fællesskab overtog ejendommen.

I de følgende år nåde håndværkerelvernes tal op til 120 af højskolens samtlige 200 elever. Jeg måtte have mere lærerhjælp, og dette lykkedes mig særdeles godt. Ellers havde jeg en mængde tegnearbejde, en

del også til Sverige. Blandt andet gav jeg tegningen til opførelsen af Frederiksborg højskole, hvilket arbejde jeg også førte tilsyn med. Også med skyttearbejdet havde jeg i disse år meget at gøre. Blandt andet måtte jeg ved den store skyttefest i Odense 1894 levere tegning og overdragelsevilkår til anlæg af skydebaner og gymnastikplads. Jeg benyttede her mine erfaringer fra vort store anlæg forud i Kalundborg.

I maj måned 1895 foretog jeg en ny udenlandsrejse. Herom vil jeg anføre lidt af et brev til min hustru:

„På Østersøen d. 11. maj 1895.

. . . . . Vejret var noget køligt på morgenstunden med ruskvejr. Vi fik Bornholm i syne i går eftermiddags, og før vi gik til køjs, havde vi passeret fyret på „Utklipperne“ ved Blekingens kyst, og så stod vi rigtig ud i Østersøen.

Af mandskabet om bord må jeg først nævne min lille ven Gunni Busck, sønnesøn af den gamle præst i Brøndbyvester. Første maskinmester hed Viborg og anden styrmand hed Frost. Han gav mig mange oplysninger til forståelse af søkortet og navigationen. En af mandskabet, som jeg kom til at sætte pris på, hed Peter og var fra Fejø. Hos ham fik jeg lov til at prøve styringen af fartøjet. Den store kikkert i bestiklukafet benytter jeg ofte. For øjeblikket sidder jeg og skriver i kahytten, der er smuk og hyggelig udstyret blandt andet også med et bogskab, hvori der findes en mængde fortrinlige bøger. Fra mit soverum har jeg dør lige ud i messen, vor spisestue; her spiser jeg sammen med kapiteinen med hovmesteren Marius som opvarter.

Hvor vi vender og drejer os på dæk og i kahyt, er vi omgivet af den fineste duft fra skibets store appelsin- og citronladning. Til theen får vi da også

altid citron, hvad der smager ganske fortrinligt i den gode stærke the.

Petersborg d. 16. maj 1895.

. . . . Nu er vi i Petersborg. Da vi i går nærm-ede os byen, var det stærkt hen imod aften. Staden lå lige for os i aften solens glans, der skinnede fra de mange forgyldte tårne, spir og kirkekupler; vinduerne i de uhyre skibsværfter, der lå ved floden, lyste med samme glans; jeg har aldrig set mage til strålespil.

(Sluttet.)

Fra Ryslinge valgmenigheds første dage.

Ved Povel Hansen.

Efterfølgende skildring er nærmest at betragte som en fortsættelse af mit stykke „Morbror Hans“. „Et stykke dansk ungdomsliv o. s. v.“ (se årgang nr. 27).

Hvad jeg her fremlægger, hviler så godt som udelukkende på mundtlig overlevering. Det er de minder, som min morbroder *gmd. Hans Hansen i Sødinge* endnu på sine ældgamle dage levede og åndede i, og som jeg — efter flere gange gentaget ønske — omsider 3—4 år før hans død 1909 fik ham til at fortælle i sammenhæng for mig således, at jeg kunde skrive dem ned.

Jeg har kun omflyttet lidt hist og her på enkelthederne for at skaffe bedre oversigt over stoffet; men dette kan næppe fortjæne karakter af en bearbejdelse. For de fleste afsnits vedkommende er det hele kun en ligefrem gengivelse af fortællerens mundtlige beretning. Nogle tilføjelser og enkeltheder skyldes friskolelærer Knud Rasmussen, den gang i Sødinge, og daværende *gmd. August Jakobsen, Lørup mark*.

I det efterfølgende betegner jeg min meddelelse ved hans fornavn Hans.

Birkedals afskedigelse.

En søndag sidst i septbr. 1865 var Hans som sædvanlig i Ryslinge kirke. Birkedal var på den tid i København som medlem af rigsrådets folketing, og pastor Storm, der var Birkedals kapellan under dennes fraværelse i tinget, holdt gudstjeneste.

Efter prædiken — eller måske var det efter gudstjænestens slutning — meddeltes det menigheden, at dens præst var af regeringen kort og godt afskediget, uden at der for resten var givet grunde for, hvad der havde bevæget regeringen til at fare så hensynsløst

frem mod både præst og menighed.

Vilhelm Birkedal.

Det vilde have været vanskeligt at afgøre, hvad der i dette øjeblik var den stærkeste følelse hos menigheden, om det var forfærdelse, harme eller sorg; måske det var en uopløselig blanding af alle disse tre følelser tilsammen; men det var under en ubeskrivelig forvirring, man den dag skiltes uden for kirken og gik hver til sit.

Hvad nu?

Flere møder blev nu holdt om sagen, det første i Ryslinge skole. Efter en del forhandling frem og tilbage udtalte friskolelærer Knud Rasmussen af Sød-inge: „Lad os bede regeringen om at få Birkedal indsat igen; men bliver dette ikke bevilliget, lad os så være enige om at beholde ham alligevel“. Disse ord af den stilfærdige mand blev „slag i sagen“, skønt flere af Ryslinge sognefolk både mente og også udtalte, at den sidste del af udtalelsen vilde de ikke i øjeblikket tiltræde. Det er jo muligt, at sognebåndsløserne havde en nok så stærk følelse af, at det, der var sket i Ryslinge, det var begyndelsen til at danne

en levende menighed uanset sognegrænse eller andet deslige.

Imidlertid fortsattes med møder; og nogen tid senere blev det bestemt, at et sådant — udelukkende for sognebåndsløserne, skulde afholdes hos gmd. Jens Jensen i Trunderup. Da folk her var samlet, stod Jens Jensen op og bød velkommen, ligesom han også udtalte sin glæde over, at folk var mødt så talrigt. Men ellers udtalte han sig ikke om det, hvorfor folk var mødt. Der var heller ingen anden, der vidste råd for uråd, og omsider skiltes man igen, efter at et nyt møde var bestemt.

Dette fandt kort efter sted hos friskolelærer Knud Rasmussen i Sødinge. Ved denne lejlighed hævdede klodsemager Claus Olrik i Eskildstrup stærkt, at man straks skulde gå til at danne en frimenighed med Birkedal som præst; ti hvis man lod denne bevægelsens første varme sætte sig, så var han bange for, at man senere hen ikke skulde få det mod og den kraft, der skulde til for at tage et så usædvanligt skridt.

Imod denne udtalelse indvendte Hans, at det dog vist gjaldt om først at have prøvet alle andre veje til forståelse, før man vovede sig her ud. Kun hvis alle andre veje viste sig ufremkommelige, måtte man vove sig ind på denne; ti deres præst kunde og vilde de ikke slippe. „Kan varmen af offervilligheden ikke holde,“ sagde han, „vil den forsvinde med den første ophidselse, så kan vi lige så gerne opgive det hele straks; ti så fortjæner vi ikke bedre“.

Flere tog ordet for at støtte Claus Olrik, deriblandt gmd. Niels Peder Jeppesen i Sødinge; men flertallet hældede til Hans' mening, og der blev nu taget bestemmelse om at skikke en sendefærd ind til hans majestæt kong Kristian den niende for at bede ham om Birkedals genindsættelse i embedet. Man havde

godt håb om, at det skulde lykkes, når sagen således af menigheden blev båret frem til tronens fod i al ydmyghed men tillige med al den varme og inderlighed, som den rummede.

Tanken om en fri kristenmenighed og dens stilling i det danske folk var egentlig ikke fremmed for kredsene; ofte havde de hørt deres præst tale om dette som det store fremtidsmål der forude: „Statskirken er ikke Guds menighed; men Guds menighed er i statskirken“, kunde han stundom udtrykke sig; „fra statskirken skal Guds menighed en gang frigøres, når Guds time er inde,“ kunde han også sige.

Den tankegang både forstod og billigede menigheden; men spørgsmålet, der lå for, var jo dette, om tidspunktet da nu var kommen. Kunde man ikke svare ja herpå, måtte enhver mulighed for at undgå udskillelsen prøves. Men et sådant klart og bestemt *ja* syntes ingen endnu den gang at turde udtale.

Dette var derfor den tankegang, som nu blev den bestemmende i de handlinger, som menigheden herefter foretog.

Til kongen.

Tanken om en sendefærd til kongen var jo, som nævnt, kommen frem ved mødet i Ryslinge skole. En skriftlig henvendelse til hans majestæt blev her affattet og fremlagt; og af de 120 familiefædre, som den gang bode i Ryslinge sogn, havde de 108 underskrevet den.

Nu blev en lignende skrivelse også affattet for sognebåndsløsernes vedkommende og fremlagt mellem disse til underskrift.

Denne skrivelse, som senere opbevaredes hos Hans, havde følgende indhold:

Allernådigste Konge!

Vi Undertegnede, som har løst Sognebaand og sluttet os til Pastor Birkedals Menighed i Ryslinge henvende os allerunderdanigst til Deres Majestæt med Bøn om, at Pastor Birkedal, Ridder af Danebroge, fremdeles maa blive i sit hidtil havte Embede.

Allernådigste Konge!

Det Budskab, at Deres Majestæts Regering har afskediget vor kære Præstemand, har berørt os alle paa det smerteligste. Thi vi, som haabede, at kun Døden for en kort Tid skulde skille os fra ham, som, efter vor Overbevisning, er en af de bedste Sjælesørgere i Danmark, staa nu bogstavelig talt som Faar uden Hyrde.

Der kunde siges til os: „Vend tilbage til eders egen Sognepræst, eller tag jer en Anden, som i er enig med!“ Men Deres Majestæt, det første kan vi for vor Samvittigheds Skyld ikke gjøre. Og forgæves vilde vi rejse milevidt bort, for at finde en Prædikant, der med saadant Liv og Lys, i Aand og Kraft, forkynder Troens det levende Ord, som er vor Kristendoms Grund og vort Hjertes Skat.

Derfor bedes allerunderdanigst Deres Majestæt som Overhoved for den danske Folkekirke om at lade Pastor Birkedal forblive i Embedet. Og kan det ikke lade sig gjøre, saa ser vi kun en Vej at gaa: Vi nødes maaske da til at forlade Folkekirken. Men dette Skridt ville vi ugerne gjøre, før vi klarlig ser, at den Hellig-Aand viser os den Vej.

Idet vi forene vore Bønner med Ryslinge Sognebeboeres, vove vi at haabe, at Deres Majestæt kan og vil bønføre os.

Allerunderdanigst
(Underskrifterne).

Da man hastede stærkt med indsendelsen af ovenstående, og tiden var yderst knap, så man ikke lejlighed til at få henvendelsen bragt omkring til alle sognebåndsløserne. Ialt blev der dog 94 underskrifter.

De mænd — og enkelte kvinder — som her havde sat deres navne under, var hjemmehørende i 20 omliggende landsbyer, nærmere fordelt således:

Fra Eskildstrup by var	16,
— Måreskov „ —	11,
— Sødinge „ —	10,
— Voldstrup „ —	8,
— Søllinge „ —	7,
— Rynkeby, Rudme, Trunderup (hver by)	6,
— Boldtinggårds skov, Brangstrup, Gultved, Gæstelev og Ringe...	3,
— Ferritslev og Søby	2,
— Bolteskov, Egeskov, Havndrup, Kellerup og Palleshave	1,*)

Til at indbringe disse to adresser blev nu udvalgt seks mand, tre af Ryslinge sogns beboere og tre af sognebåndsløserne.

De valgte var — fra Ryslinge gmd. Anders Poulsen (søn af gmd. Poul Hansen**), gmd. Lars Rasmussen***) og — vistnok Hans Jørgen Andersen af Lørup. Disse tre mænd fra Ryslinge sogn vilde i den første opbrusning gerne være med at holde på Birkedal, senere blev de alle tre ængstelige, afbrød forbindelsen med Birkedal og sluttede sig til den senere ny sognpræst

*) Blandt adressernes underskrifter findes både Hans' og hans tre brøders.

**) Se årg. nr. 27, side 102 o. flg.

***) Ingen af disse to mænd indtrådte dog senere i fri- og valgmenigheden om Birkedal.

Johannes Clausen. Blandt sognebåndsløserne faldt valget på gmd. Hans Jørgensen af Rudme, gmd. Niels Peder Jeppesen af Sødinge og som den tredje Hans.

Københavnsrejsen.

Disse udvalgte mænd var ved godt mod; der fandtes næppe tvivl hos en eneste af dem om, at deres forehavende vilde lykkes. Kom man blot ind til kongen og fik lov til for ham at fremstille sagen således, som de så på den og følte den, så skulde de nok få ham omstemt; det var man sikker på.

Det var jævne bondemænd alle seks, iført deres tarvelige vadmelsdragt og de svære støvler, som god bondeskik og -brug var. Flere af dem havde aldrig før været uden for „Fynsland“ eller ude at sejle, blandt disse var Anders Poulsen. Han blev meget betænkelig, da han så det lille dampskib, som lå ved bolværket i Nyborg havn, rede til at føre de rejsende til Korsør. Da de kom lidt ud på fjorden, og bølgegangen fik skibet til at vrikke lidt, udbød han pludselig: „Jeg skulde da vel ikke tro, det går hen og vælter os!“ De andre trak på smilebåndet og trøstede ham på bedste måde; snart forsvandt da også al ængstelse, og da skibet gled ind i Korsør havn, var alle ved frejdigt mod

I det hele forløb rejsen vel, og da selskabet nåde hovedstaden, tog de ind på gæstgivergården „Knapstedgård“ og bestilte sig dér plads for den tid, de skulde blive i København.

Grunden til, at de slog sig ned her, var den, at her bode tre af udvalgets gode venner blandt rigsdagsmændene, nemlig Jens Jensen, Trunderup, Jens Jørgensen, Bjerregård og Mikael Pedersen, Svindinge. Af

dem håbede man at kunne få råd og hjælp i påkommende tilfælde.

Deres håb herom blev heller ikke skuffet; især må Mikael Pedersen fremhæves; han var utrættelig i at gå dem til hånd. Han forklarede dem, at hvad det gjaldt om, var at få en „privataudiens“ hos kongen; men derom måtte der søges skriftligt; og da ingen af udvalget følte sig kaldet til at affatte en sådan skrivelse, tilbød han straks at gøre dette for dem, hvad de var ham meget taknemmelige for.

Foretræde hos Trap.

Dagen efter at nævnte skrivelse var afsendt, indløb der svar fra kongens kabinetssekretær Trap. Det gik ud på, at kongen ikke så sig i stand til at tage imod dem; men om de måtte ønske det, da var Trap rede til at modtage dem og høre, hvad de måtte have at sige.

Dette tilbud bestemte man sig for at tage imod, og den påfølgende dag gav de seks mænd sig da på vej hen til Traps herskabelige lejlighed. Grundtvigs kapellan Kr. Køster var deres vejviser derhen; men han gik ikke med ind.

Straks ved deres komme blev de af Trap modtaget med en venlighed og forekommenhed, der næsten overvældede dem. En del stole blev trukket frem, og Trap bad dem tage plads omkring et rundt bord, som stod dér i stuen.

Snart var man midt inde i samtalen.

Udvalget begyndte denne med en stærk beklagelse af, at de ikke kunde få kongen i tale; det havde været deres sikre håb, at landets konge vilde værdiges at modtage dem, når de kom i et ærinde, der for dem var så vigtigt, ja i dybeste forstand en samvittighedssag.

Trap skulde dog hertil tillade sig at bemærke — det skete i den yderste venlighed, under mangfoldige slag på skuldren og lignende — at det „i følge skik og brug“ var aldeles umuligt at opfylde deres ønske. Den sag var sluttet med Birkedals afsættelse, og den kunde der ikke gøres mere ved.

Udvalget kunde vanskeligt forstå dette. Det måtte forekomme dem som en urimelighed, at en præst således kunde afsættes fra sit embede og derved hindres i sin gerning i menighedens forsamling, fordi han i *politisk* henseende havde stødt an på højere steder. Der var jo dog ingen mening i, at hele den store menighed skulde bøde, fordi Birkedal ikke på anden måde kunde blive ramt. „Enten har vor præst,“ blev der sagt, „forbrudt sig, og da kan han jo anklages til straf, eller også har han intet ulovligt gjort; men i så fald er det både synd og skam, at menigheden på den måde skal udsættes for sorg og nød“.

Trap skulde hertil blot bemærke, at hvad præstespørgsmålet angik, da skulde de ingenlunde ængste sig, de kunde tvært imod være aldeles visse på, at de nok skulde få en lige så udmærket præst igen som den, de var bleven berøvet.

Herpå blev af udvalget svaret, at den menighed, der havde udsendt dem, så på disse forhold med lidt andre øjne. Man mente dér, at indtil loven om sognebåndsløsning havde staten ganske vist havt den pligt at sikre sognemenighederne den rene lære forkyndt; men fra den tid af kunde ingen alvorlig mand dysse sin samvittighed til ro hermed. Nu havde vi fået friheden og med den fulgte ikke alene ret men også pligt for den enkelte til selv efter bedste overbevisning at vælge den forkynder, der bedst kunde være til opbyggelse for vedkommende. I følge denne opfattelse havde de valgt Birkedal, og ham hverken

kunde eller vilde de slippe, og var der da ingen anden udvej at finde, da måtte de gå til det, som de i det længste havde håbet på kunde undgås, at danne en frimenighed med Birkedal som præst.

Af denne slutningsbemærkning blev Trap åbenbart meget ilde berørt og udbrød: „Å nej, gør dog for Guds skyld ikke det; det var jo det allerværste, som kunde ske!“ Nej, de skulde bare rejse hjem, forholde sig rolige og være visse på, at kongen nok skulde sørge for dem. De skulde få den bedste præst, det var muligt at finde. Men det måtte være dem klart, at ved den sag var der intet at gøre.

Endnu en gang tog en af udsendingene ordet og hævdede, at blandt jævne bønder ude på landet havde man hidtil levet i den tro, at landets konge i et hvert fald havde benådningsret, og stod da her intet andet tilbage, da havde det været deres agt at påkalde den. Dette var jo imidlertid forhindret ved, at man havde nægtet dem adgang til kongen. Det havde gjort dem meget ondt, og de kunde ikke nægte, at de følte sig derover meget brøstholdne.

Hertil svarede Trap blot, at det var, som han allerede havde sagt, en umulighed for kongen. Han kunde i dette tilfælde ikke gøre brug af sin ret.

Så var æmnet udtømt, og foretrædet endt uden noget udbytte.

Hos kultusministeren.

Da de kom ud, traf de atter Køster, som havde stået og væntet på dem. Da han hørte om det triste udfald, foreslog han, at de skulde prøve at komme den ny kultusminister i tale. De indvilligede, Køster skrev ansøgningen for dem, og den blev straks bevilliget.

Som før hos kabinetssekretæren modtoges de nu

også her af den lille magre, gråhårede kultusminister, forhenv. politidirektør Brædstrup med udsøgt venlighed.

Samtalen her formede sig i sine hovedtræk omtrent som hos Trap. Ministeren udtalte meget stærkt: „Herved er intet at gøre. Vi har besvær nok med de to rigsdage, vi har herinde i København, skal vi nu også til at have religionskampe, så bliver vi da helt ulykkelige“.

Da frimenighedsspørgsmålet berørtes, kom det også her frem, hvor ilde denne udsigt forekom myndighederne. Med betydelig mere myndighed i stemmen end tidligere tog ministeren her ordet og henviste til det kendte skriftsted om at være øvrigheden hørig og lydig. — I bibelkundskab vilde man dog ikke lade sig sætte til vægs af den forhenværende politidirektør, men fremholdt dristig et andet ord, at „man skal adlyde Gud mere end mennesker“; det var jo netop dette bibelord, man i nærværende tilfælde bøjede sig for; for deres samvittigheds skyld kunde de netop ikke handle anderledes, end de gjorde.

Under disse forhandlinger havde ingen af deltagerne havt noget som helst skrevet op til støtte for hukommelsen, heller ikke havde de valgt nogen ordfører; enhver kunde give sit ord med i laget, når han fandt for godt. Det blev dog Hans, der kom til at trække den største del af læsset; de andre forholdt sig mere tavse. Da man nu rejste sig for at forlade ministeren, tog Hans Jørgensen fra Rudme for første gang ordet, i det han pludselig udbrød: „Ja, så må vi altså nu til at danne frimenighed“. Ministeren studsede ved dette uvilkårlige udbrud, der næsten lød som en slutningssalut; men han svarede ikke derpå.

Hjem igen.

Foretrædet var forbi; endt lige så fattigt på udbytte, som det forrige.

Udvalget gik nu hen til pastor Birkedal, som bode i „Tre hjorte“ for at meddele ham det fattige resultat af dets bestræbelser. De mente, at nu var der ikke andet tilbage at gøre end — som Hans Jørgensen sagde — at danne frimenighed. Under ordskiftet herom med Birkedal lovede han dem, at hvis dette skridt blev en nødvendighed, da skulde han heller ikke svigte dem; „men“, føjede han til i dyb bevægelse og med tårer i øjet, „lad os nu passe på, lille børn, at hvad vi end gør, vi dog aldrig skal komme til at gøre Vorherre skam!“

Under mangehånde tanker forlod de nu deres kære præst og tiltrådte hjemrejsen; men det lyse håb om et lykkeligt udfald af deres sendelse, hvormed de havde tiltrådt rejsen, det var brudt.

Straks efter hjemkomsten blev menigheden kaldt sammen, og sendemændene aflagde beretning om deres rejse. Af tilhørerne blev nogle bedrøvede, andre forbitrede over den måde, hvorpå regeringen havde stillet sig; og flere og flere udtalte sig for frimenighed. Men nu fremkom det forslag, at man skulde bevæge kand. theol. Morten Bredsdorff, der var forlovet med en af Birkedals døtre, til at søge kaldet som sognepræst i Ryslinge, og hvis han fik det, kunde Birkedal jo blive kapellan hos ham.

Denne tanke tiltalte dog ikke mange, hverken i menigheden eller andet steds. Ved et møde i Ryslinge friskole stod friskolelærer Knud Rasmussen fra Sødinge frem og oplæste således et brev, han lige havde modtaget fra Kristian Køster, hvem han havde

lært at kende under sine gentagne ophold som soldat i hovedstaden. Køster bad i sit brev Knud Rasmussen virke til, at man dog ikke benyttede en sådan udvej; det vilde dog gøre et altfor tomt indtryk på den kirkelige del af vort folk, dersom den varmhjærtede og berettigede frimenighedsbevægelse således skulde indskrumpe til at blive afgjort som et almindeligt familieanliggende.

Læsningen af dette brev havde stærk indflydelse på stemningen ved mødet; og forslaget om Bredsdorff viste sig straks at være dødfødt; kun friskolelærer Kr. Appel vedblev at holde igen på ønsket om at komme ind i stillingen som frimenighed; han henvendte sig særlig til sognebåndsløserne, der for resten også var de ivrigste; de var, sagde han, ved at komme alt for højt op i denne sag. Men inden man den dag skiltes, var de fleste dog sikkert så temmelig klar over, at nu stod kun denne vej åben eller ingen. Ja af enkelte kunde man endog høre ytringer om, at deres præst dog vist i den henseende var lovlig bange.

2. udvalgs rejse.

Da imidlertid Ryslinge sognekald kort efter blev opslået ledigt, blev man dog enig om at gøre endnu et forsøg på at undgå bruddet med folkekirken. Et nyt udvalg blev sendt ind til den nys udnævnte minister, Rosenørn-Tejlmann, der havde afløst Brædstrup. Det bestod af tre mænd, gmd. Thyge Hansen i Ferritslev, gmd. August Jakobsen af Lørup mark og friskolelærer Kr. Appel i Ryslinge. Disse mænds opgave var at få ministerens løfte om på ny at kalde Birkedal, idet denne da vilde søge embedet igen, som om intet var sket.

Ved ankomsten til København søgte de tre mænd først Sofus Høgsbro op og bad ham hjælpe dem til rette med sagen. Han skaffede dem da også audiens hos ministeren og fulgte dem hen til hans bolig uden dog at gå med ind.

I vænteværelset fandt de en ung gejstlig mand, den senere landskendte biskop Skat Rørdam. Han spurgte dem ivrigt ud om deres ærinde, som de på bedste måde gjorde rede for. Under det senere møde med ministeren forstod de, at Rørdam måtte have forberedt ham på deres komme.

Udvalget rykkede nu ud med sit ærinde; men ministeren svarede straks afgjort og bestemt, at kalde Birkedal igen det hverken kunde eller vilde han, med mindre Birkedal vilde bede kongen om forladelse. Men han vilde dog føje til, at havde han den gang været minister, så var Birkedal ikke bleven afskediget; men nu, da det var sket, så var intet derved at gøre.

Herpå blev der svaret, at udvalget med sikkerhed kunde sige, at dette gjorde Birkedal aldrig.

Hermed var da audiensens udfald egentlig afgjort, men en af deltagerne føjede dog til, at da alt dermed glippede, så vilde han dog gøre ministeren opmærksom på, at alle sognebåndsløserne og en stor del af Ryslinge sogns beboere var fast bestemte på at beholde Birkedal som deres præst, og kunde dette ikke — trods deres bestemte ønske — ske indenfor folkekirken, så måtte det ske udenfor denne.

Herpå svarede ministeren kun, at dette sidste anså han for noget, der aldrig lod sig gennemføre.

Audiensen var dermed forbi, og sendefærden drog ud til Grundtvigs kapellan Kr. Køster, som så fulgte dem ud til Grundtvig, hvem de bad udtale sig om sagen. Det var Grundtvig meget villig til. De folk

derovre i Ryslinge burde straks, sagde han, danne en frimenighed, og han opfordrede stærkt hertil.

Disse udtalelser af Grundtvig gav blandt andet stødet til, at Kr. Appel opgav sine betænkeligheder med hensyn til en udtrædelse af folkekirken; også han var nu rede til at gå ud i en fri menighed.

Frimenighed.

Kort efter dette kom Birkedal hjem fra København, og et nyt møde blev da straks sammenkaldt med ham som deltager. Han blev nu spurgt, om han fremdeles vilde vedblive at være deres præst og således følge dem; menigheden var da rede til at træde ud af folkekirken og danne en frimenighed. Herpå svarede Birkedal et bestemt ja, men satte dog to vilkår; det første var, at den påtænkte frikirke og præstebolig blev lagt op ad en skov, „ellers dør jeg“, sagde han, „ti ved skov har jeg altid boet; men kirken og huset til mig må I bygge så lille og så tarveligt, som I synes, I kan overkomme det; dog vilde det glæde mig, føjede han til, om mine stuer kunde komme til at ligge i samme forhold til hverandre som i mit gamle hjem i Ryslinge præstegård“.

Hans andet vilkår var, at menigheden vilde holde et køretøj til hans rådighed. „Mere betinger jeg mig ikke forud“, sagde han; „hvad I ellers kan og vil give mig som eders præst, kan I lægge som offer“.

Disse to vilkår gik menigheden selvfølgelig med glæde ind på, og man gik nu over til det næste spørgsmål: forhandling om, hvor kirke og præstegård da skulde ligge.

Afgørelsen af dette spørgsmål lod til at møde vanskeligheder; ti for det første skulde stedet jo være

ved en skov, og for det andet skulde det være til fals. Da man havde forhandlet sagen en tid uden tilsyneladende at komme afslutningen et skridt nærmere, tog Hans ordet og sagde: „Ja, hvis kirken må komme til at ligge i Sødinge, da har jeg en lille mark på 10 skpr. ld. (Spidskrogen) ved siden af en lille skov, som godt kan egne sig til lidt gange og anlæg; den plads vil jeg give“.

Dette tilbud blev så modtaget, og det vedtoges, at her skulde for fremtiden præst og menighed have deres hjem.

Det var en søndag eftermiddag, at dette møde var bleven afholdt og denne bestemmelse tagen; men inden ugen gik til ende, var der imidlertid i Ryslinge by opkommen en stærk modvilje mod denne afgørelse; man følte det halvvejs som en ydmygelse, at Ryslinge by blev forladt; og dertil kom, at Ryslinge-folket jo ikke hidtil havde været vant til lang kirkevej; flere iblandt dem havde tilmed sét med temmelig umilde øjne på sognebåndsløserne, der havde trængt sig ind og taget pladserne op i *deres* kirke; man var meget ængstelig for, at en betydelig mængde af dem vilde falde fra og lade frimenigheden sejle sin egen sø, om kirken nu skulde bygges uden for byen og sognet. Navnlig de gamle vilde ikke bekvemme sig til det besvær, som dermed vilde være forbunden.

Hans' broder Erik, som den gang var bleven bosat i Ryslinge, blev så af bymændene sendt op til Sødinge for at forestille Hans alt dette.

Hans erklærede sig straks villig til at lade sagen undergå en ny behandling, og denne fandt da sted ved et møde den påfølgende søndag. Her var mødt grumme mange, og det viste sig da, at folk fra Ryslinge nu havde et andet tilbud på hånden. Rasmus Rasmussen på Ryslinge mark havde tilbudt at sælge

menigheden en tønde land til byggeplads. Hans ejendom lå en halv fjærdingvej fra sognekirken ved siden af en lille bøgeskov. Beliggenheden var fri og køn på bakkeskrænten med udsigt ned over dalen med sin å, sine frodige enge og med Krumstrup mølle ovre på dalens modsatte side.

Under forhandlingerne, som nu fulgte på, fremgik det, at der var omtrent lige mange stemmer for hvert af de to forslag. Folk fra Sødinge, Eskildstrup, Søllinge og videre nord på holdt på pladsen i Sødinge; men de fra Ryslinge, Trunderup og videre syd på holdt på pladsen i Ryslinge.

Da stemmetallet, som nævnt, var nogenlunde lige, tog man den fornuftige beslutning at lade Birkedal afgøre sagen; og man valgte da en mand af hvert parti til at forelægge ham spørgsmålet. Fra Ryslingefolkets side blev gmd. Lars Frederiksen valgt, og fra den anden side valgtes friskolelærer Knud Rasmussen i Sødinge.

Den ny præst, Johannes Clausen, havde ved den tid allerede tiltrådt embedet i Ryslinge, og Birkedal havde måttet forlade det sted, hvor han havde tilbragt 16 lykkelige år af sit liv. Fru Sejdelin på Ringe apothek havde da tilbudt den husvilde præst og hans familie et foreløbigt hjem i sin rummelige lejlighed på apotheket. Og herop styrede så de to mænd en smuk frostklar dag.

Efter at spørgsmålet nu var bleven Birkedal forelagt, og afgørelsen givet ham i hænde, erklærede han, at han under de givne omstændigheder foretrak pladsen i Ryslinge som den, der var nærmest ved hans gamle hjem.

Dermed var dette spørgsmål afgjort, selv om flere en tid fandt sig stærkt brøstholdne derved; således f. ex. Thyge Hansen i Ferritslev; han havde tilfældig-

vis ikke været med ved det sidste møde, hvor afgørelsen var bleven overladt til Birkedal. Så snart han spurgte dette, kom han fluks ridende over til Hans for at høre, om det dog ikke var muligt fremdeles at fastholde pladsen i Sødunge. Han havde følt sig så lykkelig og sjæleglad ved at tænke sig frikirken liggende på hans slægts gamle grund, at det blev ham en kilde til dyb bedrøvelse at høre dette forslag forkastet.

Hans trøstede ham med, at hovedsagen, den at blive enige om at bygge en kirke, den var nået; og dermed måtte Thyge så se at slå sig til ro.

De to kirkelader.

For at menigheden ikke alt for meget skulde savne søndagsgudstjenesten i Ryslinge kirke, havde man allerede tidligere fået præstegårdens kornlade indrettet som et kirkerum*). Så vidt vides, var præstegårdsavlingen den gang bortforpagtet til den gamle hædersmand, godsejer H. Langkilde på Langkildegård i Lunde, der også havde sluttet sig til menigheden. Pastor Storm, der havde været huslærer hos Birkedal og prædiket for ham under hans fraværelse på rigsdagen, hængte en litografisk gengivelse af Corregios berømte billede „Den hellige nat“ over i det ny kirkerum over alteret. Som prædikestol benyttedes en talerstol, som man hidtil havde brugt ved folkemøder.

I dette rum, der var pyntet med grønt og flag, havde en meget talrig tilhørerskare samlet sig om Birkedals forkyndelse.

*) Se Lars Frederiksen: „Den kirkelige Bevægelse“ o. s. v.

For at undgå gentagelser medtager jeg her kun, hvad der ikke har fået plads i nævnte lille, udmærkede kildeskrift.

Salmesangen lededes af friskolelærer Kr. Appel, der straks havde tilbudt sig.

Under disse gudstjenester voksede menighed og præst sig stadig tættere sammen. Mange fulgte vel nærmest, fordi de ikke vilde lade Birkedal ene i denne for ham så tunge tid, hos andre var der desuden måske et tilskud af harme over regeringens hårdhændede fremgangsmåde; men en del var der dog også, som trode i disse begivenheder at se et vink fra Gud om, at han nu vilde vise sin menighed her i Danmark vej ud fra statens kolde favn. Ved et menighedsmøde i Ryslinge kom Lars Frederiksen rigtignok til at udtale, at det var ikke meningen her at danne en „apostolisk menighed“; men der var dog nok mere end én, der i sit stille sind tænkte, at det netop var det, de allerhelst vilde, selv om det var let at skønne, at dette store mål endnu var såre langt borte.

Efter en kort tids ophold i Ringe flyttede Birkedal med familie ned på Boltinggård, som den gang ejedes af H. Langkilde, men hvis hovedbygning stod tom, da Langkilde selv bode på sin anden ejendom, Langkildegård i Lunde. Her skulde Birkedal så bo, indtil den ny kirke og præstebolig blev opført. Samtidig hermed flyttedes gudstjenesten fra Ryslinge præstegårdslade til kornladen på Boltinggård, der indrettedes ligesom den i Ryslinge. Her var betydelig mere plads end før; men deltagernes antal syntes også at vokse; man måtte ikke så sjælden lade folk rykke ind i de tomme korngulve ved siden af den lange tærskelo, da det ikke var muligt her at skaffe plads nok.

Menighedsråd.

Til at ordne og forestå de mange sager, som efterhånden mødte frem, valgte kredsen nu et menigheds-

råd og en formand. Til sidstnævnte plads valgtes Hans, og han beklædte denne stilling i 12 år og efterfulgtes så af sin ældre broder Thyge Hansen i Ferritslev.

Blandt dem, der enten straks eller lidt senere valgtes ind i menighedsrådet kan foruden Thyge endvidere nævnes Lars Frederiksen, Ryslinge, Niels Peder Jeppesen, Sødinge, Niels Knudsen, Nr. Søby, Jens Jensen, Trunderup, Lars Jakobsen, Eskildstrup, August Jakobsen, Lørup, Niels Rasmussen, Boltinge, Jakob Johansen, Ruerne o. fl. I denne forbindelse kunde også nævnes Peder Larsen Skræppenborg, der også må regnes med blandt dem, hvis ord havde vægt i menigheden.

Menighedsstyrelsens magtområde var kun meget ubestemt fastsat, og rådet sigtede stedse efter at lade alle de vigtigere afgørelser ske på almindelige menighedsmøder, hvortil alle medlemmer havde fri adgang.

Den første store afgørelse, der nu lå for, var byggeriet; hvorledes skulde kirke og præstebolig opføres. Afgørelsen heraf prægedes stærkt af den opfattelse, som den gang var rådende, at menighedens særstilling *kun* var forbigående. Alle var af den mening, at om kortere eller lidt længere tid vilde regeringen give køb, og menigheden atter se Birkedal som sognepræst i sognekirken.

Nogle foreslog derfor, at man skulde bygge så billigt, som blot muligt; Langkilde f. ex. foreslog, at man skulde slå kirken op af dobbelte bræddevægge med jordfyld imellem og på lignende måde måtte også præstegården kunne skaffes til veje; det kunde sagtens stå den korte tid, man rimeligvis vilde få brug derfor.

Herimod indvendte dog andre, at de syntes ikke, man kunde være bekendt til menighedens præst at bygge en bolig, som var dårligere og ringere end dem,

menighedens medlemmer selv bode i. Formanden holdt på, at bægge bygninger måtte opføres af grundmur. Dette gik da også igennem til sidst.

En skønne dag samledes så styrelsen ude på den indkøbte jord for at bestemme bygningernes plads på samme. Det vedtoges da, at kirken skulde ligge tæt op til og langs med vejen, der gik sydvest—nordøst; præsteboligen derimod skulde ligge længst mod syd på pladsen tæt op til den lille bøgeskov. Det viste sig for resten snart, at for at få adgang til skoven måtte denne erhverves. Det skete siden, 3¹/₂ td. ld. skov blev købt. En del heraf blev ryddet, og det ryddede stykke solgt til kirkesangeren, friskolelærer Kr. Appel, som derpå byggede en friskole.

Kirkebyggeri.

Det blev bestemt, at menighedens egne håndværkere skulde udføre byggearbejdet. Alle andre kunde så give penge, gøre kørsler eller håndlangerarbejde alt efter enhvers ævne. Den, der vel egentlig måtte kaldes bygmesteren, var Niels murer fra Højrup; men hverken han eller tømmersmanden havde andet end almindelig landsbyuddannelse i håndværket, og derfor mældte vanskelighederne sig snart. Hvorledes f. ex. skulde man kunne binde kirkens tagværk af, når loftet skulde tøndehvæives, og der altså ikke kunde anbringes bjælker; og hvorledes skulde murerne bære sig ad for at få en smuk korgavl imod øst sat op. Det gav hovedbrud.

Til alt held havde man dér på egnen en dygtig tømrer i Kristian Måre; ham henvendte man sig så til og fik ham til at hjælpe med det vanskelige loft og tag.

Nazarethkirken i Ryslinge (kort efter opførelsen i 1868).

Og ikke mindre heldig var man, da det netop i de samme dage lykkedes at få fat i en mursvend fra Kerteminde, om hvilken folk havde høje tanker, og han forstod da også ved passende lejligheder at indgyde alle tillid til sin dygtighed. „Jeg skal mure jer en gavl op,“ sagde han, „som skal jage præsten ud af sit studerekammer“. Dermed mente han, at den skulde blive så smuk, at præsten måtte ud at beundre den, hvad enten han vilde eller ej.

Imidlertid, alt som arbejdet skred frem; og det mærkelige tøndehvælvende loft begyndte at spændes fra væg til væg, begyndte man at blive bange for, at siderne ikke skulde kunne udholde det stærke sidetryk, og for sikkerheds skyld lod man så opføre nogle støttestøtter langs kirkens sidevægge.

Birkedal blandede sig aldrig i byggespørgsmålet men overlod det fuldstændig til menigheden selv; men alle her var til det yderste optaget af dette usædvanlige fællesarbejde, som gmd. Niels Knudsen i Søby lignede ved det, dronning Tyra fik sat i gang, da Danevirke skulde opføres. Som dér således også her: alle hjalp til, som de bedst kunde. Nogle kørte byggeæmner, andre mødte som arbejdere på byggepladsen; dagløn eller anden betaling var der selvfølgelig aldrig tale om til disse. Men på dagen så man konerne rundt omkring fra komme med øl og mad til det fælles måltid; æbleskiver var næsten en daglig ret. Den ene var ivrigere end den anden i at gøre sit bedste og give sit tilskud, hvad enten det gjaldt fællesarbejdet eller fællesglæden derved. Over alt gav den stærke fællesfølelse sig til kende så vidunderlig netop i sin barnlige ubehjælpsomhed, og fællesglæden om hvert et lille men nyt fremskridt i arbejdet var så gribende at være vidne til og deltage i.

Hver eneste dag måtte Hans ud at se til byggeriet.

Han valgte gærne den tid på dagen, da hans folk hjemme sov til middag. Så snart middagsmåltidet var indtaget, skyndte han sig af sted, drevet frem — næppe så meget af sit ansvar som menighedens formand som af iveren for at se fremskridtet fra i går og for en lille kort stund at være til stede i bevægelsens brændpunkt. Smuk var stien derud, men aldrig havde han tænkt sig, at denne vej kunde blive ham så kær at vandre; ned over åen, ind gennem den lille henrivende kratskov og videre frem over engdragene, atter over åen og så op på banken, hvor kirkens mure daglig løftede sig højere og højere. Dette syn fyldte ham med fryd, og på de mure oplevede han nogle af sine gladeste timer.

Der var ikke truffet egentlig aftale med noget teglværk om levering af murstenene; men de medlemmer, som bode i nærheden af et eller andet teglværk, købte større eller mindre partier og sendte så bud til naboer og venner om at møde med vogne for at køre stenene til byggepladsen; og når disse var opbrugte, så meddeltes dette i al almindelighed til de tilstedeværende ved de sædvanlige søndagssammenkomster, og så kom der altid i ugens løb på samme måde ny forsyninger; hverken formanden eller styrelsen havde som sådan noget dermed at gøre. Og på selvsamme vis gik det med kalk og hvad andet, der ellers var brug for.

Kun ét eneste samlet indkøb gjordes; men det var egentlig ikke videre heldigt: Man købte på Raunholt gods en gammel skovriderbolig, som holdtes til fals for den meget billige pris 1300 rdlr. Af denne mente man at kunne opføre præsteboligen. Desværre kom det senere for en dag, at næsten alt tømmeret deri havde været angrebet af svamp, meget af det måtte udskydes som ubrugeligt, og ved *det* deraf, som man

anvendte, forplantede svampen sig til den ny bygning, og inden længe måtte både gulve, døre og vinduer fornyes.

Ved nedlæggelsen af kirkens grundsten fandt en lille festlighed sted. Menigheden var til stede, og Birkedal udtalte først håbet om, at den lille ny kirkeklokke, som her fra dette hus skulde sende sine toner ud over egnen, altid måtte ringe i takt og samklang med den gamle derinde i Ryslinge, som de nu i så mange år havde lyttet til; og dernæst foregik indvielsen under bøn og salmesang.

Kirkens alter, såvel som stolestaderne og alt det øvrige indbo udførtes af menighedsmedlem, snedker Søren Nielsen på Eskildstrup mark. Kun prædikestolen, der særskilt blev skænket, lavedes af snedker Mortensen i Trunderup.

Ikke én af håndværkerne var der gjort aftale med; hvad de senere mente, de skulde have for deres arbejde, det fik de uden prutten; der var da også kun én mening om, at de alle havde gjort det yderst billigt.

Samtidens stilling til frimenigheden.

Mange gaver indløb rundt omkring fra. Fra røkkedrejer Lars Jørgen Jeppesen en lille kirkeklokke. Den fik sin plads i en lille tagrytter, som blev opsat over kirkens vestlige gavl. Over spiret anbragtes en vindfløj, der forestillede et skib for fulde sejl.

Døbefonten (af gibs) var modellen til Vartov kirkes døbefont og blev vistnok skænket af billedhugger Borch, der havde formet den. Grundtvig gav et døbefad dertil af drevet kobber. Alterkalk, disk og vinkande — alt af sølv, var gaver fra et vennemøde i Odense.

Alterklædet med mere skænkedes af en farver i

Odense. Andre igen gav messeklæderne. Fra større kredse kom der pengegaver til bygningen, så menigheden kom til at føle sig i taknemmelighedsgæld til kristne venner ud over næsten det hele land.

I disse dage var der mange, der følte, at man virkelig havde oplevet noget af den uforlignelige lykke, der bestod i at føle sig som ét hjerte og én sjæl.

Mens glæde og godt håb således herskede hos menighedens medlemmer, lød der de mest ildevars-lende spådomme fra udenforstående: „Vænt bare lidt!“ lød det, „så skal I se, at en skønne dag, så sender regeringen nok folk ud og river det stads ned, de dér har stillet op“*).

Da byggeriet både på kirke**) og præstegård imidlertid blev ved at gå sin rolige gang, tog folk til i høj grad at undres over, at sådan noget virkelig kunde finde sted. Således spurgte herremanden på Tøjstrup en gang spøgefuglen Lars sadelmager i Ryslinge: „Hvor

---

*) Der skal endog have været dem, der prøvede på selv at foretage denne nedrivning. En søn af husmand, murhåndlanger Rasmus Kristensen har fortalt mig, at han mindes, hvorledes hans fader en dag havde fortalt hjemme i familien, at nu havde man i de to sidste morgener funden det sydøstre hjørne af den nyopførte kirkemur nedbrudt med vold. Rasmus Kristensen var så oprørt over denne voldsfærd, at han formelig rystede over hele kroppen, da han fortalte derom. — Man dulgte imidlertid sagen for ikke at vække uhyggelig opsigt dermed. Men for at det ikke skulde gentage sig oftere, skiftedes man i al stilhed en tid til om natten at holde vagt på arbejdspladsen. Hærværket blev da heller ikke senere gentaget.

**) Denne kaldtes i daglig tale mellem folk altid for „Kapellet“, senere blev dens navn som bekendt Nazarethkirken. Meningen dermed var, som Birkedal ofte senere dvælede ved, at stedet her gerne skulde minde om hin lille by, hvor frelsereen stille og ubemærket for verdens øjne henlevede sin barndom og ungdom.

i alverden får I dog alle de mange penge fra, som det byggeri må koste?“ „Det skal jeg sige Dem,“ lød det muntre svar, „dem kan vi næmt få, for jeg og Kristen Justesen har bestemt os til at gå i kaution for det hele“. Herremanden forstod den raske afvisning og tav; han så vel som alle andre vidste, at de to nævnte mænd var blandt menighedens mindst formuende.

Også de folkekirkelige myndigheder havde svært ved at forstå, hvad det var, der gik for sig ovre i Ryslinge og endnu sværere ved selv at tage stilling dertil. En rundskrivelse var til egnens præster bleven udstedt om, at sognebåndsløserne efter Birkedals afskedigelse atter var faldet tilbage hver til sin sognepræst. Dette gav anledning til adskillige mærkelige optrin: Et af de første børn, der blev døbt i Boltinggårds lade, var Hans' søn Vilhelm; og da Hans nu efter dåben kom op til pastor Block i Ringe for at få drengen indskrevet i sognets kirkebog, således som skik og brug havde været med sognebåndsløsernes børn, så nægtede Block denne gang at foretage indskrivningen under påberåbelse af, at pastor Birkedal som afskediget præst ikke på gyldig måde kunde forrette en dåb i den danske folkekirke. Han tog dernæst fat på at oplyse Hans om de skrækkelige følger, som deraf vilde opstå for hans barn: Drengen kunde ikke blive konfirmeret, når han ikke var lovlig døbt, han kunde heller ikke blive gift o. s. v. „Ja,“ svarede Hans, „alt det dér det står i Vorherres hånd; men jeg fortrøster mig til én ting: Hverken De, pastor Block, eller biskoppen eller nogen anden tør vove at døbe min dreng om“. Nej, det måtte præsten jo indrømme. „Ja ser De,“ vedblev Hans, „dermed er det jo til fulde godtgjort, at drengen — også efter deres mening er døbt med den rette kristne dåb, og dermed

er jeg til freds, så må De for resten gøre med indskrivningen hvad De finder, De bør.“

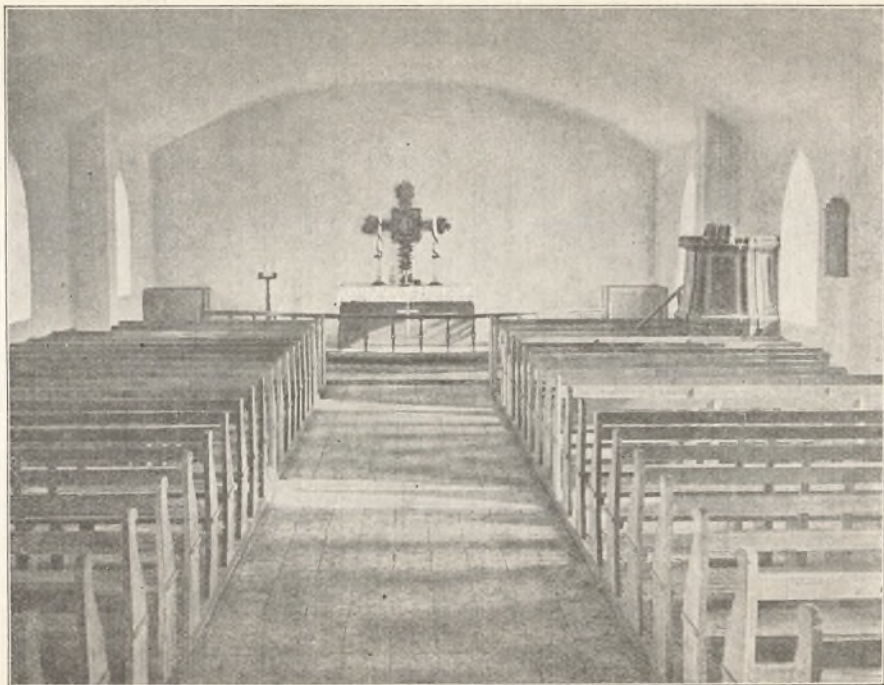
Præsten ytrede da til sidst, at han jo måske kunde bruge den udvej at lade drengen indskrive som *hjemmedøbt*. Hertil havde Hans intet at indvende, og således endte da denne meget varme samtale, som havde varet i to timer.

Præstefruen havde en stor del af tiden spadseret frem og tilbage udenfor det åbne vindue og lyttet til meningskampen mellem de to mænd; men hun havde ikke blandet sig i den.

På en enkelt undtagelse nær mødte frimenigheden en stærk og bestemt modstand hos folkekirkens overordnede myndigheder. Kun provst Jungersen i Skellerup afveg fra denne regel. Han gjorde altid indtryk af gærne at ville forstå og hjælpe, hvor han kunde. Før frimenigheden endnu var bleven stiftet, var gmd. Thyge Hansen i Ferritslev og friskolelærer Knud Rasmussen i Sødinge ovre hos ham for på kredsens vegne at søge opnået nogle begunstigelser. Han kunde vel ikke her love stort; men de to mænd forlod ham med det bestemte indtryk, at hans hjærte var på deres side, og alene dette var så meget, at de næsten syntes, det var nok for dem!

Kirkens indvielse.

Endelig nærmede sig tiden for kirkens fuldførelse, og indvielsesdagen bestemtes til den 8. august. Det var midt i rughøsten; markerne stod rundt omkring fulde af det afmejede korn. Regnen styrtede ned i stride strømme og mer eller mindre våde og gennemblødte ankom de store menneskeskarer til kirken. Man fortalte, at en af menighedens modstandere blandt de

Det indre af Nazarethkirken.

Ryslinge bymænd ved den lejlighed skal have udtalt ønsket om, at det blot vilde blive ved at regne, indtil vandet nåde helt op til fløjskibet på kirkens spir.

Det viste sig hurtigt, at kirken var altfor lille til denne dag at kunne rumme alle, og til trods for den omhyggeligste sammenpakken måtte mange blive stående uden for. For dog at skaffe disse lidt at høre så vel som for at skaffe frisk luft var det, at Peder Larsen, Skræppenborg udråbte de bekendte ord: „Slå ruderne ud, jeg betaler!“

Som et bevis på, hvor lidt opstyttet, men også hvor lidt den hele festlighed var sat i stil, kan nævnes, at Hans, menighedens formand, den dag var blandt dem, der måtte tage til takke med at stå udenfor.

Han var ikke kommen tidlig nok til at slippe ind; han måtte sammen med Lars Jakobsen i Eskildstrup og mange andre stille sig op uden for et af vinduerne. Men han fandt sig gladelig i sin skæbne. Ja, han syntes netop, at det herfra var så frydefuldt at se den store trængsel af de mange venner, der så hjærtensglade slog kreds om den unge frimenighed og ved deres nærværelse vilde forherlige dens fest.

Men fra den dag af havde menigheden atter en kirke og dens præst et hjem.

Som afslutning på denne skildring skal endnu anføres følgende summariske

Regnskab

over indtægt og udgift for Ryslinge frimenighed ved opførelsen af dens bygninger „Nazarethkirken“ og præsteboligen „Kirkely“:

I. Indtægt:*)**A. Frimenighedens bidrag:**

1. Pengebidraget:		Rdlr.	Mk.	Sk.
a	Af Ryslinge sogn	655	1	»
b	- Ringe „	550	3	8
c	- Søllinge „	265		
d	- Herrested „	96		
e	- Rolfsted „	242		
f	- Kværndrup „	522		
g	- Herringe „	164		
h	- Gæstelev „	49		
i	- NørreSøby „	85		
k	- Vejle „	15		
l	- Lunde „	305		
m	- Oure „	33	4	
n	- Vejstrup „	211	2	
o	- Gudbjerg „	18		
p	- Svindinge „	25		
		<hr/>		
		3236	4	8

2. Arbejds- og materialie-bidraget:

a	Frivillig kørsel	500		
b	Frivilligt arbejde	100		
c	Taghalm	250		
		<hr/>		
		850		

B. Gaver fra forskellige egne:

a	1 Fra Odense by og nærmeste omegn	104		
	2 - egnen mellem Odense og Bogense	13	3	
	3 - egnen sydøst for Odense	160		
	4 - egnen svdvest for Odense	59		
		<hr/>		
		336	3	

*) En rdlr. = 2 kr.

	Rdlr.	Mk.	Sk.
b Fra Kerteminde og omegn	134		8
c - Nyborg " "	57	4	
d - Svendborg " "	69		
e - Middelfart-egnen	25		
	<hr/>		
	285	4	8
f Fra Thorseng	10		
g - Langeland	10		
h - Lolland	5		
i - København og omegn	57		
k - Frederiksborg-egnen	42		
l - Korsør-egnen	5		
m - Rønnede-egnen	5		
n - Slagelse	10		
o - Skelskør-egnen	39		
p - Vendsyssel og Mors	72		
r - Århus-egnen	7		
s - Viborg-egnen	10		
t - Ebeltoft	1		
u - Randers-egnen	22	4	
v - Vejle- og Horsens-egnen	64	4	
y - Kolding-egnen	410		
æ - Ribe-egnen	5		
ø - Sønderjylland	46		
	<hr/>		
	821	2	
C. Gaver fra unavngivne	51	1	
D. Ved Nazareth-kirkens indvielse d. 8. aug. forrige år	164		14
E. Nyårsdag 1867 indkom	71	1	10
	<hr/>		
Indtægt i alt:	5816	5	8

II. Udgift:

A. Byggepladsen	549	5	4
B. Byggepladsens drajning	49	3	
C. Bygningsmaterialier:			

	Rdlr.	Mk.	Sk.
a Grundsten	100		
b Mursten (104,555 stkr.)	1085		
c Fliser (960 stkr.)	33	3	
d Tagsten (6,100 stkr.)	204	3	
e Taghalm m. m.	250		
f Kalk (126 tdr.)	271		
g Tømmer og brædder	1221		
h Vinduer	174		
i Bygningsbeslag, søm m. m.	128		
	<hr/>		
	3467		

D. Kørsel:

a Lejet kørsel	32	3	1
b Frivilligt kørsel	500		
	<hr/>		
	532	3	1

E. Håndværkerne:

a Murerne	411	4	
b Tømrerne	235	2	
c Snedkeren	146	4	14
d Maleren	66	5	
e Blytækkeren	60		
f Sadelmageren	8	1	10
	<hr/>		
	928	5	8

F. Daglejere og håndlangere:

a Lejet arbejde	295	1	2
b Frivilligt arbejde	100		
	<hr/>		
	395	1	2

G. Forskellige udgifter 82 3 9

Udgift i alt: 6005 3 8

Udgift: 6005 3 8

Indtægt: . . . 5816 5 8

Underskud: . 188 4

Endvidere: En sum på 1,260 rdlr. er tegnet til afbetaling på 10 år, hvert år med en tiendedel.

Til en albertavle er der indkommen 102 rdlr. 3 mk. (deraf 5 rdlr. fra Sønderjylland) som henligger hos undertegnede regnskabsfører.

Det enkeltvisende (specificerede) regnskab med tilhørende bilag vil blive udlagt til almindeligt eftersyn hos husmand Rasmus Rasmussen ved „Nazarethkirken“. Af dette fremgår det, at de bidragydende i selve menigheden har været: 50 gårdmænd, 38 husmænd, 30 håndværkere, 5 friskolelærere, 1 almueskolelærer, 5 boelsmænd, 2 indsiddere, 2 handlende, 2 folketingsmænd, 1 forpagter, 1 møller, 1 apoteker, 1 større landejendomsbesidder samt 73 ugifte folk i forskellige selvstændige eller tjenende stillinger. Uden for menigheden er bidrag indkomne fra 80 gårdmænd, 15 håndværkere, 14 præster, 11 lærere, 10 kvinder, 3 handlende, 7 ugifte folk, 2 indsiddere, 1 møller, 1 læge og en boghandler foruden en del andre, hvis stilling ikke er opgivet.

I det vi da herved aflægger dette regnskab, takker vi på det hjærteligste alle dem, der har betænkt menigheden med gaver.

Bestyrelsen for *Ryslinge frimenigheds byggeforetagende*, Ryslinge, den 3die januar 1867.

Lars Frederiksen,
regnskabsfører, gmd., Ryslinge.

Hans Hansen, gmd., Sødinge.	Kristian Appel, lærer, Ryslinge.	Rasmus Albrechtsen, gmd., Volstrup.
--------------------------------	-------------------------------------	--

Kristen Hansen, gmd., Vejstrup.	Hans Hansen, gmd., Trunderup.	Erik Hansen, gmd., Ryslinge.
------------------------------------	----------------------------------	---------------------------------

Thyge Hansen, gmd., Ferritslev.	Lars Hansen, gmd., Ryslinge.	Lars Jakobsen, gmd., Eskildstrup.
------------------------------------	---------------------------------	--------------------------------------

Niels Peder Jeppesen, Hans Jørgensen, Hans Jørgensen,
 gmd., Sødinge. gmd., Ryslinge. gmd., Rudme.

Niels Knudsen, Søren Nielsen, Peder Pedersen,
 gmd., Nørre-Søby, hmd., Eskildstrup. gmd., Lørup.

Således sér den ud, den regnskabsmæssige side af dette arbejde, der rummede så mange lyse minder for deltagerne, ja for adskillige af dem måske de lyseste og bedste minder, deres liv ejede.

Efterskrift.

Af de 16 mænd, som den gang udgjorde „bestyrelsen“, og hvis navne står under ovenanførte „regnskab“, er nu ikke en eneste mer i live. En af de sidste, om ikke den sidste, der gik bort, var bestyrelsens „formand“, gmd. Hans Hansen i Sødinge, hvis død indtraf i oktober 1909. Han var da nået den høje alder af 83 år. Også for ham var disse minder en dyr skat; men han rugede ikke over den som en gerig; tvært imod, han uddelte glad og gærne deraf til en yngre slægt og dens børn — ikke i tide og utide men overalt, hvor han fornam åbne ører og modtagelige hjerter. De tolv år, hvori han stod som formand for Ryslinge frimenighed — senere valgmenighed, hørte sikkert til hans livs bedste tid. Om dem talte han som gammel mand helst; men også de mægtige oplevelser i treårskrigen bevarede han med en mageløs friskhed og troskab. Hans stilling til hele vort senere politiske liv var på det stærkeste præget deraf således, at han samtidig med at være den varmeste ven af alt, hvad der hedder personlig og åndelig frihed, dog tillige var en ikke mindre varm ven af tanken om at forsvare landet også med våben i hånd, om dette igen skulde blive en nødvendighed. Disse to sider af hans folke-

lige grundsyn, afgjort og bestemt, som de blev hævdet af ham, udsatte ham til tider bægge for en del miskendelse og misforståelse af ældre og yngre venner eller meningsfæller. Under halvfjærdsernes ivrige drøftelser af kirke- og især skole spørgsmål måtte den afgjorte friskolemand til at føre en hård kamp mod dem,

Gdm. Hans Hansen i Sødinge
(„Morbror Hans“.)

også politiske meningsfæller, som mente, at statsskolen nok kunde bruges, når blot den blev demokratiseret og i højere grad underlagt et folkeligt flertalsstyre.

Og under firsernes provisoriske forsvarsstyre oplevede han sine tungeste timer: Fra sine gamle venner, som nægtede forsvarsbevillingerne, måtte han helt tage afstand, ja stille sig i modsætning til dem; og

af den provisoriske regering, hvem han saglig og forsvarsmæssig set var enig med, følte han sig i sit inderste dyb forarget og frastødt ved måden at føre sagen igennem på. Der kom noget tragisk ind i hans liv, og han blev i de år på mange måder en ensom mand, i hvis før så store vennekreds det kendeligt tyndede ud.

Under disse år, trange og lange for ham, blev han dog aldrig bitter eller fordømmende overfor anderledes tænkende, netop fordi han følte sig stående dér, hvor han måtte stå, hvor hans samvittighed bød ham stille sig, netop derfor havde han råd til at indrømme andre den samme ret til at tage deres standpunkt. Der kom da også i den henseende blidere dage for ham igen,

hvor stormen stilnede af, og stridens bølger efterhånden lagde sig for så til sidst i hans alderdom at lade ham glide ind i smule vande og dér møde livsaftenens stille og milde fred.

Således kendte den yngre slægt ham bedst som den milde og ydmyge men endnu varmhjærtede olding, der med sit hvide hoved og sit stærke blik uvilkårlig ledte tanken hen på en af de gamle patriarker.

Fra mindernes verden. *)

Af Povl Hansen.

I.

Mit barndomshjem.

Min bedstefar Poul Johansen og hustru Anne Jørgensen havde havt 10 børn; (deraf overlevede de 8 forældrene.

Det ældste, sønnen Johan, blev gårdmand på Boltingemark; hans hustru hed Anne. De havde ingen børn. En brorsøn ejer nu hans lille gård.

Det næste barn i rækken, Birthe Kirstine, ægtede gmd. Hans Hansen i Sødinge, hvis gård flyttedes ud og byggedes smukt op ude på hans udskiftede del af bymarken. Den ejes nu af Birthes sønnesøn.

Mette Sofie blev gift med gmd. Jens Hansen, hvis gård Kørbitzdal eller Gluegård ved byens udskiftning flyttedes ud ved den lille sagnrige Glue sø eller mose.

Mette havde ingen børn. Gården ejes nu af hendes søstersøn.

Så når vi til Jørgen, der som arvegods fik den hedelod, 15 tdr. stor, der ved udskiftningen tildeltes fædrenergården. — Han var med i treårskrigen og deltog blandt andet i Fredericiaslaget, hvor hans brødpose af en fjendtlig kugle blev skudt bort, da han var med at storme et hegn.

Jørgen solgte hedelodden, den ejes nu af hans

*) Om min slægt se årg. nr. 24, side 79 o. flg. og nr. 26, side 47 o. flg. og nr. 27, side 75 o. flg.

søstersøn. Senere bode han sin meste tid i Arslev. Han var gift to gange og havde flere børn.

Den femte i rækken var Hans, min far.

Derefter fulgte Niels, bosat i Glue, hvor han ejede et hus med 5 tdr. ld.

Nu fulgte Rasmus, der hele sit liv blev i sit fædrenehjem som ugift og derfor i særlig forstand blev „farbror“. Han blev på sessionen tagen til dragon men trak så højt et nummer, at han ikke blev indkaldt.

Bedstefars yngste barn, Kirsten, blev gift med naboens, Knud Rasmussens, søn Erik, der arvede sin fædrene gård. Også de havde flere børn, hvoraf en søn nu ejer hjemmet.

Hele Sødinge by bestod i grunden med meget få undtagelser af en eneste stor familie. Af byens oprindelige gårdmandsfamilier var der kun en eneste vi ikke vidste at regne os i familie med, og det samme slægtskab kunde også overføres på mange af byens husmandsfamilier. Noget lignende var vel den gang tilfældet i mange af vore landsbyer og gav livet i sådan en lille by en egen følelse af tryghed og sikkerhed; misforståelser behøvede man ikke at frygte; man forstod hverandre, alle hørte jo omtrent til det samme hus. Men denne nære samhørighed kunde også træde hindrende i vejen, om nogen prøvede på at træde sine egne stier. Den samme fællesære hævdedes lettest og bedst ved at fremme en stærk og fælles ensartethed, som næppe tjænte til at udvikle personligheden eller fremme lyst, drift eller kraft til at sætte ny foretagender i gang. „Hvad vil folk (den store familie, landsbyen) sige“? det spørgsmål stillede sig på tværs af mange fremskridt.

Min far — Poul Johansens femte barn — Hans Poulsen — fødtes d. 2. marts 1824. Som barn gik han

i Ringe kirkesangerskole hos degnen Riber. Hans var vel en munter men tillige en meget fredelig og stilfærdig lille lyshåret dreng og stod højt anskreven hos hans lærer. Da han blev lidt ældre, blev det altid ham, der betredes det meget eftertragtede og ærefulde hverv at slå og hente staldfoder til degnens kør i undervisningstiden. Han lærte at skrive en smuk hånd og at læse godt, hvorimod regningen ikke var hans stærke side. Børnene skrev meget efter forskrifter, og endnu som gammel mand kunde Hans huske mange af disse udenad. Den stærkt rationalistiske lærer havde åbenbart også gennem forskrifternes indhold søgt at påvirke sine små lærlinge. Det var dyden og nytten, der toges sigte på: „Skønheden forgår; men dyden består“, lød en af dem. Korte, nyttige statistiske oplysninger kunde også bruges, f. ex.: „Vi har fem sanser: Synet, hørelsen o. s. v.“ Som ældre morede det ham ofte at vise sine børn, hvor mange af disse forskrifter han endnu kunde fremsige udenad.

Han var ingenlunde ked af at gå i skole hos Riber.

Da Hans havde trasket den lange skolevej (over to kilometer lang) et årstid, fik han et kærkomment følgeskab i genboens, Hans Henrik Hansens, ældste datter af tredje ægteskab, den lille Mette Kirstine med de milde, dyblå øjne og det mørke hår. Hun blev dog aldrig glad ved at gå i skole; regning og skrivning havde hun slet ingen lyst til; derimod holdt hun meget af at læse. Da hun først fik det rigtigt lært, var det alle dage noget af hendes bedste tidskort.

Hans blev konfirmeret 1838; blandt 20 drenge „stod han på kirkegulvet“ som nr. 2. Hans karakterer for kundskab og opførsel var „meget godt“.

Mette Kirstine stod året efter som nr. 10 af 19 piger; men hun havde dog samme karakterer som Hans.

Da Hans skulde på session, blev han som „gammel mands søn“ fritagen fra militærtjeneste, efter som Poul Johansen den gang var over de 60. Ingen af de to kom således „ud i verden“; men meget holdt de af hinanden, og uden at der vist egentlig blev vekslet mange ord om den ting, gav det sig som af sig selv, at de to skulde følges ad livet igennem.

1855 døde Hans' mor, Anne, og nu gik den 75-årige Poul Johansen på aftægt og overlod gården til Hans, som så den 24. novbr. samme år holdt bryllup med Mette Kirstine. Hans var da 31 år, og hans brud 30. Brylluppet stod selvfølgelig i brudens hjem.

Af dette ægteskab fremgik efterhånden 5 børn, fire sønner, hvoraf jeg var den ældste, og en datter. Og når jeg da i mit minde går tilbage, længst mulig, møder jeg først mor; hendes øjne var så klare og så kærlighedsmilde som ingen andens, hun var så blid og så stilfærdig; hun vakte mit hjærte til kærlighed.

Far var meget mere livlig, rigtig en jævn, munter og frisk mand; han gav sig grumme meget af med os børn. Han havde en køn sangstemme og sparede den ikke for os men lærte os mange sange, og han dansede for os og med os; ordet gik, at han var bylagets bedste danser; vi var ikke ret gamle, før han begyndte at lære os trinene i en „skotsk-vals“; det var den første, men hurtigt fulgte andre efter. Vi gik aldrig i danseskole; men danse det kunde vi, fra vi var ganske små. Hvor var det morsomt at færdes sammen med ham ude omkring i gård og mark, altid havde han noget fornøjeligt at tale om, og aldrig blev han træt af at svare os på vore spørgsmål, for så vidt han kunde klare dem.

Noget af det morsomste var, når vi om eftermiddagen en sommersøndag fik lov at følge far og mor på deres runde ud i marken, hvor far da skulde føre-

vise afgrøden for mor. På den tur red altid en på fars ryg, og en eller to havde han i hånden; mens mor trak den mindste i barnevognen eller bar den på armen. Sikken en fest!

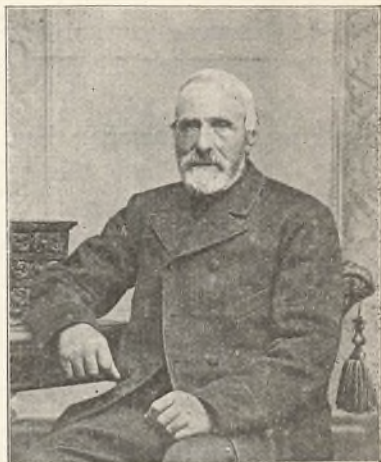
Under arbejdet i mark og have, i lo og lade havde far os drenge bestandig om sig; fra små af lærtes vi til at „hjælpe“ ham i al slags syssel, hvorved vi tidlig under hans vejledning fik greb på at håndtere de forskellige arbejdsredskaber og lyst til arbejdet; mens han fortalte træk fra arbejdets område eller om dem, der udførte det. Han var selv en fortrinlig arbejder; ingen af høstkarlene kunde gøre en le i stand som far, ingen førte den så smukt, og ingen kunde „lægge skåren“ som far; men som mand på gården faldt det jo mest i hans lod i høst at „sætte sammen“, og naturligvis „hjalp“ vi da til med at slæbe negene hen til ham. Det var da også far, som måtte gøre vore leer i stand, da vi selv blev så store, at vi kunde begynde at være med; men længe varede det ikke, før vi selv kunde både slibe og „harre“ (udhamre) leens æg.

På samme måde gik det overalt; vi hjalp ham at fodre kvæg og svin som får, høns og ænder, vi var med at rense kornet og muge i staldene, plukke eller ryste frugt ned og at hugge eller save brænde. Kun med vore to heste blev vi ikke så meget kendt. Dem passede farbror Rasmus, og deres røgt måtte ikke forkludres af børn, ligesom far også var ængstelig ved, at vi småfolk skulde komme galt af sted med de urolige dyr, hvoraf den ene altid var ung, købtes gerne i treårsalderen, kørtes til, fik lov til at vokse og udvikle sig, til den var 5—6 år, for så at sælges og indbringe en smuk lille sum udover, hvad den næste treårsplag kostede.

Når jeg tænker tilbage på denne vidunderlige

blanding af leg og arbejde, synes jeg næsten på dette område at have oplevet idealet af børneopdragelse.

Senere hen, mod slutningen af vor barndom og i den første del af overgangsalderen, tror jeg nok, vor arbejdsævnne blev lovlig stærkt udnyttet; vi havde jo begyndt med at gennemgå en læretid, der meget tidlig satte os istand til også virkelig at kunne gøre gavn og tjæne føden, og som vi voksede til og nu også kom til at arbejde sammen med farbror Rasmus, fik han stærkt øje for dette og drev stærkere på, end far havde gjort, og stærkere, end vor lyst kunde følge med. Så i overgangsårene tabte denne fri færden i mark og stald, i have og på tørvemose af den grund ikke så lidt i vort omdømme. Jeg tror næsten, at det blev medvirkende til, at jeg senere forlod arbejdet med jorden, om end det dog hovedsagelig var anden syssel, der drog mig.

Min fader, gmd. Hans Poulsen.
i Sødinge.

Mor var som den ældste af søskendflokket og som sin moders eneste datter tidlig vant til at være med overalt. Hendes dygtige mor havde ikke stået i vejen for datteren; der var plads nok for dem bægge i arbejdet. Mor slægtede hende på, også hun forestod sit hus med indsigt og dygtighed. Jeg mindes meget tydelig, hvordan mor altid overtog kommandoen, når køerne skulde kælte eller fårene læmme, og selv i

vanskelige tilfælde af den art vidste hun næsten altid råd. Og hvor kunde hun så efter veloverstanden begivenhed være kærlig og god mod koen, den fik både æg og brød, ja sommetider, når det havde knebet slemt — også „varmt øl med en pind i“, alt imens mor klappede den og talte gode og opmuntrende ord til den.

Hun slagtede selv med egen hånd kalve og får og hensaltede eller lod kødet røge; hun samlede hyldeblomster ind, tørrede æbler, pærer og kirsebær til brug i årets husholdning. Hun spandt — sammen med pigen — gårdens hør, blå og uld, der så blev vævet af Anders Isaksen efter mors valg af prøver og mønstre; der var selvfølgelig aldrig tale om at købe uldent eller linned.

Rokkens muntre, enstonige sang hører lige så uadskillelig sammen med en vinteraften i mit barndomshjem som plejlens taktfaste slag i loen vinterdagen igennem.

Men min driftige mor var desværre tidlig bleven hæmmet i sin virksomhedstrang. Allerede sidst i tyveårsalderen begyndte hun så småt at mærke de hæmmende bånd: Når hun havde malket køerne på marken og efter den tids skik skulde bære mælkebøtten på hovedet hjem, da måtte hun ofte standse undervejs, inden hun kom op af Egagerbanken. Hendes hjerte tog til at hamre, mens hun samtidig næsten tabte vejret. Hjertet viste sig at være svagt; og med tiden udviklede denne svaghed sig stærkt, hjertemusklen blev nok for stor og trykkede lungerne, mens åndenød og hjerteangst og tyngsel plagede hende. En stærk astma var vel også følgen heraf; den fortog sig først, da hun som ældre helt måtte holde op med enhver art af arbejde og legemlig anstrængelse.

Tit så vi børn derfor også mor forknyt, let randt

hende tåre på kind; men aldrig hørte vi hende klage eller blive „bitter“; at være gnaven og tvær var så langt fra hende som vel muligt, kun var det, som det blide og ømme i hendes karakter blot derved trådte stærkere frem. Hun vilde ikke, at hendes „trængsel“ skulde lægge tryk på hendes omgivelser, ene vilde hun helst bære sin byrde; ja hvor var hun nået vidt i den svære kunst at „være glad med de glade“. Kun far var hendes fortrolige; i disse år kom de vist hinanden så nær, som det ene menneske kan komme det andet; far bar hende på hænderne, og aldrig mindes vi børn da heller et ondt ord vekslet imellem dem.

Jeg tror, at dette kors, som under vor opvækst efterhånden lagdes på vor elskelige mor, gjorde hende mere indesluttet og tavs overfor os børn, end ellers vilde have været tilfældet. Hun måtte først og fremmest passe på, at hendes svaghed ikke kom til at kaste en skygge ind over vor barndoms lyse egne; men til denne opgave brugtes mange af hendes kræfter.

Mens det i mit minde vrimler af ord, spøgefulde og alvorlige eller advarende fra fars mund, så har jeg ikke mange sådanne fra mors; det var ikke nær så meget gennem det, hun sagde eller gjorde, at vi mærkede hendes påvirkning; det var blot og bar gennem det, at hun var der, var om os, så på os, kort sagt, hendes „omgængelse“, der knyttede os så inderligt til hende og fik så afgørende betydning for os.

I hendes nærhed var det, som om intet ondt kunde trives, som var vi himlen nærmere og havde meget lettere ved at blive gode mennesker.

Hvor holdt vi børn dog af denne stille korsdragende.

Skønt hun således efterhånden måtte opgive det meste legemlige arbejde, sank hun dog ikke hen i sløv lediggang; men nu fik hun tid til at følge sin læselyst.

Far var medlem af foreningen „Ringe sognebibliotek“; hver månedsdag blev der byttet bøger, og hver låntager fik fire bøger til gennemlæsning i månedens løb. Det var degnen Riber, der havde fået dette fortrinlige foretagende sat i gang. Det skal blive vanskeligt at udmåle dets store og gode betydning for sognets beboere. Ribers efterfølger i degnekaldet, Jørgensen, vedblev at forestå udlån og indkøb, og mangfoldig god læsning spredtes herfra tidlig ud over sognet. Mor havde her sin bedste anvendelse af den tid, som ellers vilde bleven hende lang. Og hendes læsning kom efterhånden til at omfatte mangt og meget; men selvfølgelig var den uden egentlig plan. Hun havde megen sans for et godt digterværk; men måske satte hun af alt dog højest de indbundne årgange af F. E. Bojsens „Budstikken“. Disse små friske, mest opbyggelige betragtninger, prædikener eller oplysende afhandlinger søgte hun altid først frem af bogpakken, når den kom ind af døren.

Ved al denne — for en stor del — værdifulde læsning udvidedes hendes blik på livet og hendes forståelse deraf; hendes indsigt i mange livsforhold voksede, og derfor kunde hendes børn næsten altid være trygge for at finde forståelse og i vanskelige tilfælde hente sig gode råd. Men heller ikke for andre var sådanne sparede, og vandt man ikke andet, så lettede det dog altid at betro sig til en forstående sjæl, når man som her var vis på, at hos mor var det gemt som i graven; hun bragte ikke betroet gods til torvs.

Overfor fattigfolk havde mor en meget åben hånd; farbror Rasmus, der tog stærkt — måske undertiden lovlig stærkt — del i ægtefolkenes ordning af deres hus, slog stundom på, at mor her gik ud over rimelighedens grænse. Jeg husker således en formiddag, at elleve forskellige mennesker havde været inde hos

mor og, som man sagde, „tigget mælk“. De havde alle fået noget; men det var — tillod Rasmus sig dog at mene — at gå over stregen.

Mor svarede ikke stort hertil; men jeg tror ikke, hun på det punkt ændrede sin måde at være på.

Far lod hende da også her fuldstændig følge sit hjerte.

Farbror Rasmus, som jo var familiens tredie faste medlem, var 6 år yngre end far. Han var den yngste søn i søskendflokkene og havde som sådan vistnok været en del forkælet og van at få sin vilje — somme tider på de ældre søskendes bekostning. Der til kom, at han åbenbart var familiens gode hoved, aldrig rådvild, skarp af forstand, klar

Min moder, Mette Kirstine Elisabeth, f. Hansen.

i tanke og i besiddelse af en ualmindelig energi. Det var en ren nydelse at se ham lægge et stykke arbejde til rette eller at lede det under udførelsen; men det var ikke altid en *ublandet* nydelse at deltage i samme arbejde; ti hans voldsomme energi satte altid farten op et godt stykke ud over, hvad folk plejede at regne for brugeligt. Men kneb det end tit for os her at følge ham, så var vi børn stolte af ham og så op til ham som til det ualmindelige.

Hans skikkelse var middelhøj, letbygget og rask i vendingen; håret var sort, øjnene små, brune og meget livlige men nærsynede.

Han brugte hverken at skrå eller ryge tobak, han smagte aldrig spiritus, spillede ikke kort, bandede ikke eller kom med rå og slibrige ord, og det vilde heller ikke have bekommet os broderbørn vel, om vi havde indladt os på noget deslige. Jeg tror, han havde sat sig den ikke just taknemmelige opgave at lære os sådanne ting som tarvelighed, sparsommelighed, hårdførhed og flid. Vi skulde *lære* at arbejde, så det kunde kendes, hvor vi kom. Vi skulde oplæres til at bryde os vej gennem vanskelighederne; ti hvor der var vilje, dér var der for ham også vej.

Alt dette kunde vist for os søskende være både godt og udmærket; men det var ikke umiddelbart tiltalende, så med farbror Rasmus blev vi aldrig fortrolige som med mor eller kammerater som med far.

Farbror Rasmus havde ikke megen sans for, hvad der hørte den evige verden til; dertil var han åbenbart for meget optaget af de opgaver, der lå for i denne; men han var ingenlunde åndsfor nægter. Var hans kristne tro end ikke særlig vågen, og hørte det end med til hans måde at være på, at den helst skulde betragtes som „en privatsag“, så er jeg dog sikker på, at den var der om end i forkrøblet stand.

Kønnest var han at se, når han lyttede til god sang; for denne havde han et sjældent fint øre; der var ikke meget, der kunde fornøje ham som god sang, ordene havde vel mindre at betyde for ham; men det, at sangen blev sunget smukt, at stemmeklangen var ren og skøn, kunde hensætte ham i en slags stille henrykkelse. En god sanger var på forhånd vis på at være i kridthuset hos ham.

Også allehånde idræt stod højt hos ham; kunde vi drenge på legepladsen eller senere i skytteforeningen få held til at udmærke os — ganske særlig i bryde-

kamp — vidste vi, at vi den dag kunde trække store veksler på farbror Rasmus's velvilje.

Jeg er vis på, at han holdt meget af os børn; men det var jo på en egen hårdhændet måde; et hvilket som helst glimt af gensidig velvilje — for ikke at sige kærlighed — regnedes af ham for føleri og var på forhånd banlyst. Kun når han talte om os til andre, og vi ikke hørte derpå, kunde hans ord lade ane, at vi ingenlunde var ham så ligegyldige, som han gav det udseende af.

Hvad vi især lærte af ham var pligtopfyldelse og den mest ubetingede lydighed. At liste sig uden om det, der var ens pligt, det var overfor ham lige så utænkeligt, som at det kunde falde os ind at mukke, når han havde givet os en besked.

Han rørte os aldrig med så meget som en finger; det lå blot i hele hans person og væsen, at han var født til at byde; og enten vi vilde eller ej: den mand måtte vi lyde.

Foruden disse tre — hovedpersonerne i mit barndomshjem — var der endnu en fjærde, som heller ikke kan forbigås, og der var min gamle farfar Poul Johansen, efter hvem jeg som husets ældste søn arvede mit fornavn. Han havde allerede fyldt sit 76 år, da jeg kom til verden, så jeg mindes ham først, da han var over de fire snese. Men da jeg var hen mod fjorten år, før han døde, 90 år gammel, så vil hans ærværdige oldingeskikkelse dog atter og atter møde mit blik, når det glider tilbage mod hine tider og steder.

Uden at være indladende var han altid god og mild over for os børnebørn, og vi holdt meget af den gamle mand; men i hans sidste år kunde selv vi børn godt mærke, at bedstefar havde svært ved at kende folk og huske de almindelige daglige oplevelser; og vi

hørte ofte de ældre hviske til hverandre om, at gamle Poul Johansen tabte sig meget og begyndte at „gå i barndom“. Noget der dog aldeles ikke gjorde os ængstelige eller fremmede over for den venlige, gamle mand med den ranke ryg og det prægtige, tykke, snehvide hår om det stærke, glatragede ansigt.

Endelig er endnu at nævne vore to piger, „storpigen“ og „lillepigen“. Den sidstnævnte hed Karen og var mit søskendebarn. Hun var syv år ældre end jeg; bedstefar havde taget hende i huset, da hendes mor døde, og hun var et par år gammel.

Og således tager de sig da ud, når jeg senere i mindet kalder dem frem for mig.

Og rammen om dette hjem var den lille fynske bondegård, matr. nr. 3 i Sødinge by, Ringe sogn, Svendborg amt.

II.

Bedstemoder.

Min farmor og min morfar var bægge døde, før jeg blev født; hvorimod jeg godt husker både farfar og mormor.

Sidstnævnte, der døde, da jeg var 7 år, står dog noget fåget for mit minde. Efter morfars død 1847 havde hun ved sine sønners hjælp forestået gårdens drift, indtil hun 1860 afstod den til hendes ældste søn Hans. Gården lå lige overfor min fødegård. Min mor var efter sit giftermål blot flyttet tværs over bygaden.

Mormor var høj og slank; men årenes vægt syntes at have bøjet hendes hoved, så hun efterhånden var bleven noget duknakket. Hendes ansigtsudtryk var dybt alvorligt — til tider næsten strængt. Det var som gik hun altid i dybe tanker, der optog hende så stærkt,

at hun tit kunde være ligesom lidt åndsfraværende overfor os børn.

Men tog hun sig sammen og gav sig af med os, da fik det blege, stærktformede ansigt med den kraftige ørnenæse et forunderlig mildt, næsten drømmende skær.

Bedst husker jeg hende fra en af de sidste gange hun var ovre i vort hjem, måske den aller sidste. Hun sad inde i sovekammeret i den eneste stol med armlæn, som huset ejede. Jeg var hendes ældste barnebarn og stod nu dér ved siden af hendes stol og må vist have bedt hende synge lidt for mig; ti hun bøjede sig fremover, slog sine arme om mig lille syvårige purk og løftede mig op på sit skød, i det hun istemte Grundtvigs sang:

„I Nazareth i trange kår.“

Som ung skal hun have haft en usædvanlig smuk stemme; nu var den svag og rystende, men alligevel: Jeg syntes, ingen sang så kønt og så mildt som min gamle bedstemor.

Da hun kom til det sidste vers i sangen, brød hun af og sagde til mig med det forunderligste, milde tonefald: „Kan du så høre godt efter, lille Povl, og huske, hvad jeg nu synger; ti det bliver vist det sidste vers, din gamle bedstemor kommer til at synge for dig her på jorden.“

Jeg blev lidt underlig til mode, jeg syntes det lød så sært. Hvad kunde bedstemor vel mene med det. Men nu stemte hun atter i, og sangens sidste vers fulgte. Det vers, som jeg heller aldrig siden har glemt; i hvert fald ved jeg aldrig af, at jeg siden har lært det, og mindes aldrig den dag, jeg ikke har kunnet det. Tit har det siden lydt ved vort hus' morgensang:

„O, Gud ske lov for nådens ord,
til trøst for dem, der græde!
og Gud ske lov for Jesu spor,

hvori de små kan træde!
 og Gud ske lov for Herrens ånd,
 som fører os i ledebånd
 til evig fred og glæde!“ —

Det var vist kun kort tid efter, at vi børn af mor en dag blev hentet over til hendes dødsleje, for at hun kunde kysse os til afsked og give os sin velsignelse.

Alt dette gav os børn meget at tale om og endnu mere at tænke på; men allerstærkest indtryk gjorde dog jordefærden.

Det var første gang i mit liv, jeg mindes at have overværet en sådan.

Vi befinder os inde i morbror Hans' meget store stadsstue. Hele fire fag af det særdeles rummelige stuehus optog den. Den blege efterårssol skinnede derind og tegnede lange lysplanker hen over gulvet fra hvert af stuens vinduer. Midt på gulvet stod den åbne, sorte kiste, og i den lå bedstemor; men hun var forskrækkelig bleg og mager. Hun havde skinnende hvidt tøj på, omtrent som jeg havde tænkt mig englens, dog at hun også havde hue på hovedet, det havde englens da vist ikke. Hænderne holdt hun foldede over brystet, omtrent som mor havde lært os at holde dem, når vi om aftenen i vor sæng bad „Fadervor“ med hende.

Men var det nu også bedstemor, som lå der; det var næsten ikke til at blive rigtig klog på; men alligevel måtte det vel være således; det gik da så åbenbart alle de store ud fra, det var let at se. Mor havde jo da også fortalt mig, at bedstemor var „død“ og skulde begraves; men hvad vilde det nu egentlig sige.

Nu begyndte folk at komme ind og fylde stuen, det var da en forfærdelig mængde mennesker, jeg blev noget reven ud af min grublen. Å, men hvor var det hele dog trist.

Så nu var der én, der begyndte at synge; og snart

stemmede andre i med; men over dem alle kunde jeg hele tiden høre mine tre morbrødres herlige stemmer, især den yngstes, Jens', stemme mindede så meget om bedstemors.

De tre sønner stod alle henne ved deres mors kiste, og jeg kunde tydelig se dem fra min plads på mors skød. Hun havde søgt en ubemærket plads henne ved stuens ene væg. Hvor lød dog den sang godt, og hvor blev den sunget inderligt. Det var, som om alt det underlig triste og truende veg langt bort fra mig; solskinnet blev atter lyst og festligt, som det plejede, og jeg åndede atter op.

Flere gange sang de, og hver gang var det, som om den underlig ukendte tyngsel svandt bort eller dog mindskedes.

Nu var der én af dem, der sagde noget, som jeg dog ikke forstod, så atter sang; men da denne var til ende, trådte Thyge tømrer og Hans smed frem, tog i forening kistelåget, der lå på to stole ved siden af kisten, og lagde det hen over gamle bedstemor, efter at de hvide klæder var lagt tættere hen over hende.

Alt dette var visselig strængt at se på; men det værste stod tilbage: Pludselig begynder Thyge tømrer at hamre et langt søm gennem kistens låg ned i dens sidebrædder. Og flere fulgte efter. Hvert hammerslag klang så øresønderrivende derinde i den lukkede stue; det var, som om selve brutaliteten havde afløst salmens stille, dulmende toner. Jeg følte en næsten ubetvingelig trang til at skribe lige op i loftet eller til at løbe min vej, alt hvad benene kunde bære mig. Noget så skærende rædselsfuldt havde jeg indtil da aldrig oplevet; og tænk, bedstemor der inde i kisten. — Ja, hvordan var det for resten — var det nu også bedstemor, som lå der. Hun var jo oppe i himlen. Det havde mor selv sagt. Det var da heller slet ikke til

at finde rede i. Jeg puttede mig ind til mor. At hun var hos mig, det var da sikkert nok, og det var godt, å så godt, så godt.

Nu blev kisten løftet ud gennem vinduet, hvis post var taget af; sindet kom atter til ro, spændingen tabte sig, og hukommelsen har ikke kunnet fastholde mer.

Men tit stod jeg senere deroppe på Ringe kirkegård ved bedstemors grav lige nord for kirken. Mit undrende blik søgte da det smukke kors, hvormed graven blev prydet. Det kors var meget kønnere, syntes jeg, end de andre der omkring. Både korsbjælken og -armene var gennembrudt arbejde, og op gennem den brudte flade slyngede sig vedbend og slyngroser. Bedstemors kors var noget for sig selv; og når han, der som lille syvårig dreng havde været med ved bedstemors jordefærd nu som voksen sang salmistens ord:

„Du det ser, jeg har i sinde
rosenkrans om kors at vinde . . .“

da tænkte han tit på den bedstemor, der også med sin kønne sangstemme havde været med til at vinde salmens rosenkrans om frelserens kors, og hvis gravminde hentyder til det samme.

III.

Julen i mit hjem.

Nogle af mine tidligste bevidste minder knytter sig ellers til julen og da særlig til juletræet. Jeg er nær ved at tro, at det første juletræ i Sødinge by stod i mit hjem og for os søskende. Det var dog næppe far og mor, der her var banebryderne for den smukke

skik; men tanken kom sikkerlig fra bedstemor eller morbror Hans, som vist igen havde eksemplet fra deres præst Vilhelm Birkedal i Ryslinge eller måske fra cand. theol. Jens Schørring, der en tid virkede som friskolelærer og højskoleforstander i Sødinge.

Det var et tarveligt, lille juletræ, smykket med hjemmelavede „julelys“ (korte tællepråse), hjemmeavlet frugt og hjemmebagte småkager i fantastiske former som mænd, koner, dyr, kranse o. s. v.; men hvor var det vidunderligt alligevel. Aldrig er tællepråsens lys senere bleven overstrålet, og aldrig har glæden over langt større og rigere julegaver senere kunnet nå den, de små kagemænd og -koner i deres røde og hvide sukkerdragt den gang fremkaldte.

Allerede de hemmelige forberedelser begyndte tidlig at stemme sindet til højtid og forvæntning. To af disse knyttede sig til julebagningen og anskaffelsen af juletræet.

Hvad bagningen angår, da blev vi jo efterhånden så store, at kagemændenes tilblivelse ikke kunde skjules for os; men så fik det hele en ny betydning derved, at nu blev det efterhånden os ældre børn, der kom til at lave figurerne „til de små søskende,“ hed det; men vi glædede os ikke mindre til vor del deraf. Hvor var det en fryd, om vi havde haft lykke til at opfinde en ny figur, der kunde vække beundring fra træet juleaften.

På samme måde var der noget sælsomt stemningsvækkende i det spørgsmål, der hen imod juletiden ofte lød mellem os søskende: „Hvor skal vi i år få et juletræ fra?“ Hyppigst fik vi det vist fra Brede-landsskoven, hvor skovens opsynsmand, den gamle Jens væver, skaffede os det.

Navnlig mindes jeg her et år, hvor vi tre ældste drenge selv måtte hente det en dejlig fuldmåneaften.

Jeg synes endnu, at måneskinnet den aften ned over den sneklædte Bredelandsbakke er det mest strålende, jeg i mit liv har set. *)

Den jul, da jeg var fem år gammel, fik vi vist for første gang særlige julegaver. Jeg mindes det, som var det i går, hvordan der inde under julegranens grene lå nogle underlige tingester, som jeg umulig kunde tro havde noget med vor lille fest at gøre, og som jeg derfor slet ikke brød mig om at betragte nøjere. Men da vi havde sunget vore julesalmer og „danset“ hånd i hånd om træet, trak morbror Hans „tingesten“, en flitsbøsse, frem og overrakte den højtideligt til mig, i det han viste mig, hvorledes jeg skulde spænde bøszen, putte trækuglen i og derefter sigte og skyde til måls. Det kunde dog desværre ikke blive til stort den aften derinde i stuen; men julemorgen, længe før dag, var jeg på benene og foretog ved lyset fra en tælleprås mine første skydeøvelser efter døren til køkkenskabet; og jeg helmede heller ikke, før — til min store sorg — alle kuglerne en efter en var bleven borte for mig.

Min gode morbror Hans vidste dog råd og fik mig lavet nogle ny, som jeg nu efter hans råd og anvisning passede på ikke at skyde væk.

Et andet år fik vi drenge i fællesskab en slæde, ligeledes af morbror Hans. Jeg havde den gang aldrig før set sådan en lille børneslæde og vidste i førstningen knap, hvad vi skulde gøre med den; men øvelsen gjorde snart mester. Jo, morbror Hans var god ved os.

Til brug ved juletræet lærte vi vore første julesange. Her var det i den første tid far, der bedst kunde hjælpe os. Af ham lærte vi som den allerførste julesalme: „Dejlig er den himmel blå.“ Vi forstod ikke alle ord og udtryk og dannede os de for-

---

*) Se „Små minder om små ting,“ årg. 26.

underligste forestillinger om det, vi sang; men vist er det, at den salme er blevet mig uforglemmelig; så fulgte: „Et barn er født i Bethlehem“ med sit vidunderlige vers „På stjernetæpper lyseblå skal glade vi til kirke gå.“ Hvor satte disse ord min barnlige fantasi i bevægelse. Bedst, tror jeg dog næsten, kom jeg til at synes om „Velkommen igen, Guds engle små!“ det var som lyste salmen af stjerneskin og engleøjne lige ind i sjælen på en, ja så stærkt, at man næsten måtte misse med øjnene for at kunne tåle det. Da vi blev lidt større, lærte vi også julesalmer i kirken og bragte dem derfra ind til juletræet; men det var en fast regel, at under gangen om juletræet måtte vi aldrig gå med en bog i hånden, derfor vænnede vi os til at synge dem udenad, jeg kan dem endnu den dag i dag.

Da morbror Hans blev gift, stod juletræet skiftevis hos ham og hos os. Og det begyndte nu at vække opsigt i byen. Andre børn ønskede også at se det, og vi fik lov til at byde sådanne med; men denne indbydelse greb hurtig om sig, og inden vi så os til, var der kommen så mange børn med, at vi måtte flytte „juletræet“ fra juleaften til 2den juledags aften. Fler og fler ønskede at komme med, og vi syntes ikke, vi kunde sige nej. Til sidst var vi nået op til et tal af over 70 af byens børn; men dette var for mange; ikke alene begyndte farbror Rasmus at tale om de store udgifter; men selve de mange forberedelser, ulejligheden og besværet med at skaffe mad og gaver til den mængde børn fik både os og vore forældre til at køre træet.

(Fortsættes).

INDHOLD

	Side
Meddelelser	2
Fra Vallekilde folkehøjskole af <i>Povl Hansen</i>	3
Lærlingebesøget af <i>Valdemar Bennike</i>	34
„Til vintergækken“, melodi af <i>J. L. Emborg</i>	35
To digte af <i>Bodil Lange</i>	36
Den sidste havn af <i>Povl Hansen</i>	38
Hilsen fra en deltager af <i>Signe Elisabeth Petersen</i>	41
Redegørelse for M. H. mindebogsamling af <i>Joh. Brydegård</i> ..	43
Friser af <i>Johannes Jensen</i>	47
Skærsommernat ved Møens klint af <i>Povl Hansen</i>	50
En krise af <i>Vilhelm Larsen</i>	52
Små minder om små ting, VII af <i>Povl Hansen</i>	58
Kristoffer Andreassen Gulddammer af <i>Joh. Brydegård</i>	67
Ved en dåbsfest i Øjås af <i>Povl Hansen</i>	74
Optegnelser om mit levned af <i>Andreas Bentsen</i>	76
Fra Ryslinge valgmenigheds første dage af <i>Povl Hansen</i>	87
Fra mindernes verden af <i>Povl Hansen</i>	124

